

*The story of **London 2012***

DE MAATSCHAPPELIJKE BETEKENIS
VAN DE OLYMPISCHE EN
PARALYMPISCHE SPELEN 2012

Paul Hover
Jerzy Straatmeijer
David Romijn
Koen Breedveld

Met medewerking van
Bake Dijk (Universiteit Utrecht)
Herbert Wolff (NOC*NSF)

*The story of **London 2012***

*The story of **London 2012***

DE MAATSCHAPPELIJKE BETEKENIS
VAN DE OLYMPISCHE EN
PARALYMPISCHE SPELEN 2012

Paul Hover
Jerzy Straatmeijer
David Romijn
Koen Breedveld

Met medewerking van
Bake Dijk (Universiteit Utrecht)
Herbert Wolff (NOC*NSF)

ISBN 978-90-5472-243-4

NUR 480

Ontwerp & Layout: Ivo Koschak

Fotografie omslag: ANP Photo

Fotografie binnenwerk: Mulier Instituut/Herbert Wolff (NOC*NSF)

Drukwerk: Schefferdrukkerij b.v., Dordrecht

Mulier Instituut

sociaalwetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445

3508 AK Utrecht

T. 030-7210220

E. info@mulierinstituut.nl

I. www.mulierinstituut.nl

© 2013 Mulier Instituut, Utrecht/Arko Sports Media, Nieuwegein

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2. Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16b., te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Voorwoord

'Inspire a generation'. Met deze slogan wilde Londen de wereld laten zien wat de Olympische en Paralympische Spelen kunnen betekenen. Voor Londen, voor het Verenigd Koninkrijk en voor de jeugd over de hele wereld.

Op allerlei manieren is naar London 2012 teruggekeken. Ik heb dat zelf ook vaak gedaan. Dan komen de beelden al weer snel naar voren van al die *Games Makers* die ons zo gastvrij van dienst waren om onze weg in deze Spelen te vinden. En dan komen ook direct weer de herinneringen aan de sportieve prestaties van onze Nederlandse ploeg naar boven, direct gevolgd door de herinneringen aan die vele andere indrukwekkende sporters uit de deelnemende 204 landen.

Direct na de Spelen begreep ik uit de verhalen die mij daarover verteld werden, hoe ook dit keer Nederland weer in de ban van de Olympische en Paralympische krachtmetingen was geraakt. Waarbij iedereen de Britse inzet roemde: een mooie combinatie van prachtig opgebouwde sportieve spanning te midden van prettige organisatorische ontspanning.

En wat een mooi beeld ook tijdens deze Spelen weer: mensen gehuld in oranje die onze nationale sporthelden aanmoedigden alsof hun leven ervan afhing. Sport verboedert. Denk aan de duizenden supporters die meer dan achthonderd kilometer reizen om op een plein in Bern naar een voetbalwedstrijd van het Nederlands elftal te kijken. Of aan die paar fanatiekelingen die in een ver buitenland hun tennisheld aanmoedigen.

Sport inspireert. In welk land trekken de – toen nog – kroonprins en zijn gezin dezelfde oranje shirts aan als hun onderdanen om de Nederlandse sporters tijdens de Olympische Spelen naar hogere prestaties te schreeuwen? En waar je ook komt ter wereld, iedereen associeert oranje met de aansprekende prestaties van onze vaderlandse sporters. Geen land ter wereld heeft zo'n herkenbare supporterstraditie.

Tot zover mijn mijmeringen over London 2012. Ik ben al wat langer van mening dat het goed zou zijn om meer wetenschappelijk te onderbouwen wat we eigenlijk aan zo'n evenement als de Spelen hebben. Vandaar dat ik het uitkomen van dit rapport 'The story of London 2012' zo toejuich. Het samenbrengen van de belangrijkste onafhankelijke onderzoeken over London 2012 levert een scala aan inzichten op die zeer bruikbaar zijn voor ons eigen nationale sportevenementenbeleid en de maatschappelijke effecten daarvan.

London 2012 was in onze ogen in velerlei opzicht een prachtig voorbeeld van hoe je als samenleving meer kan winnen met sport. Dit rapport over wat deze Spelen bij ons en in het Verenigd Koninkrijk teweeg heeft gebracht, is daar het bewijs van.

André Bolhuis,
Voorzitter NOC*NSF

Inhoud

<i>1. Inleiding.....</i>	<i>8</i>
1.1 ON YOUR MARKS... GET SET... GO!.....	9
1.2 INTENTIE EN VRAAGSTELLING.....	9
1.3 OPZET	11
1.4 LEESWIJZER.....	12
 <i>2. The Games.....</i>	 <i>14</i>
2.1 OLYMPISCHE HISTORIE.....	15
2.2 BRITSE EINDSPRINT IN SINGAPORE	15
2.3 INVESTERINGEN	21
2.4 SLEUTELORGANISATIES.....	24
2.5 HET EVENEMENT	28
2.6 BELEVING IN VERENIGD KONINKRIJK	31
2.7 CONCLUSIE	38
 <i>3. Legacy.....</i>	 <i>40</i>
3.1 LEGACY-THEMA'S	41
3.2 VRAAGTEKENS: SPORT ALS MIDDEL?	43
3.3 LEGACY-PROJECTEN	43
3.4 CONCLUSIE	47
 <i>4. Sport.....</i>	 <i>48</i>
4.1 INLEIDING.....	49
4.2 1 MILJOEN MEER FREQUENTE SPORTERS	49
4.3 JEUGD- EN SCHOOLSPOORT	51
4.4 ONTWIKKELING SPORTDEELNAME.....	54
4.5 SPORTVERENIGINGEN EN DE SPELEN	57
4.6 SPORTBONDEN EN DE SPELEN	57
4.7 CONCLUSIE	59
 <i>5. Economie.....</i>	 <i>62</i>
5.1 INLEIDING.....	63
5.2 IMPACT EN WERKGELEGENHEID.....	63
5.3 CONTRACTEN.....	65
5.4 EXPORT EN HANDELSPROMOTIE.....	66
5.5 TOERISME	68
5.6 CONCLUSIE	73

<i>6. Participatie en cohesie</i>	76
6.1 INLEIDING	77
6.2 VRIJWILLIGERSWERK	77
6.3 CULTUURDEELNAME	81
6.4 KINDEREN EN JEUGD	82
6.5 DUURZAAMHEID	83
6.6 GEHANDICAPTEN	84
 <i>7. Oost-Londen</i>	 88
7.1 INLEIDING	89
7.2 VASTGOED EN TRANSPORT	89
7.3 SAMENLEVING	93
7.4 ECONOMIE	95
7.5 DUURZAAMHEID	96
7.6 CONVERGENTIE	97
7.7 CONCLUSIE	98
 <i>8. Conclusie</i>	 100
8.1 DE SPELEN	101
8.2 SPORT	103
8.3 ECONOMIE	104
8.4 PARTICIPATIE EN COHESIE	104
8.5 OOST-LONDEN	105
8.6 CONCLUSIE	106
8.7 VERVOLG	107
 <i>Epiloog: gold for London</i>	 108
 <i>Literatuur</i>	 111
 <i>Appendix I</i> BELEVING '2012' IN NEDERLAND	 118
 <i>Appendix II</i> INSPIRE-PROJECTEN UITGELICHT: CASESTUDIES	 139
 <i>Appendix III</i> BIJLAGEN HOOFDSTUK 2	 151
 <i>Appendix IV</i> BIJLAGEN HOOFDSTUK 5	 154

1 *Inleiding*

1.1 ON YOUR MARKS... GET SET... GO!

Met het opdrogen van de inkt van de handtekeningen op het hostcitycontract voor de Spelen van 2012 op 6 juli 2005 in Singapore, begon voor de Britten en het IOC de aanloop naar de Olympische en Paralympische Spelen van 2012. De dertigste Olympiade – het tijdvak waarin de Spelen van 2012 plaatsvonden – ving drie jaar later aan, namelijk op 24 augustus tijdens de slotceremonie van de Spelen van 2008, toen Boris Johnson (burgemeester van Londen) de olympische vlag van zijn collega uit Peking in ontvangst nam.

De Britten hadden twee ambities met het binnenhalen van de Spelen. In de eerste plaats een evenement te organiseren met een goedgeoliede organisatie, zonder ongewenste scenario's (Spelen die niet verstoord zouden worden door bijvoorbeeld geweldplegingen of verkeerscongesties). In de tweede plaats was er de ambitie om de Spelen te gebruiken als inspiratie voor maatschappelijke projecten, zodat de samenleving in de breedste zin van het woord optimaal kon profiteren van de energie die zo'n mega-evenement kan losmaken (DCMS, 2010).

Het algehele beeld is dat de Britten in die ambities zijn geslaagd. De Spelen van 2012 waren een groot succes, niet in het minst door de vlekkeloze organisatie, door de soms prachtige decors en door de gastvrijheid van de talloze *Games Makers*. Het kan haast niet anders of dat succes moet ook een impact hebben gehad op de Britse samenleving en op de Britse sport, is men dan al snel geneigd te geloven.

De professionals in de sportsector, waaronder marketeers en beleidsmakers, en zeker ook de sporters, hun coaches en de NOC's, hebben hun blik al weer op de toekomst gericht. Dat is begrijpelijk en terecht want het verleden neemt geen keer en de toekomst staat bol van uitdagingen. London 2012? *Been there, done that*. Of toch niet helemaal?

Een jaar na dato is het interessant om terug te kijken op de Spelen van 2012 en de enigszins onverwachte winst van het Londens bid in Singapore in 2005. Wat is er terechtgekomen van al die mooie beloften, van die vele fraaie *legacy*-projecten? Hoe is het gesteld met de economie, met de sportdeelname, met de gebieden rondom het Olympisch Park? Hebben die gebieden, en hun inwoners, profijt getrokken van het feit dat de jetset van de sport, topsporters en sportbestuurders voor even aan hun deur voorbij trok? Het door de Britten beoogde aantal olympische en paralympische medailles is geoogst, maar verdienen de *legacy*-projecten ook eremetaal?

1.2 INTENTIE EN VRAAGSTELLING

De Olympische en Paralympische Spelen zijn met een aura van succes en plezier omgeven. De vijf olympische ringen laten zich qua magie evenaren door de betovering van de allergrootste iconen op deze wereld, zoals van Hollywood, of van Walt Disney. Die grootsheid kan echter ook

verblindend werken. Wat blijft er over van die grootsheid als er voorbij het dunne laagje chroom gegraven wordt? Onderzoekers over de hele wereld hebben zich niet zelden kritisch uitgelaten over de Olympische Spelen, en hebben daarbij gewezen op financiële debacles, huisuitzettingen, politieke ruzies die over de rug van de Spelen werden uitgevochten, te dure en onbenutte accommodaties ('witte olifanten') en praktijken van omkoping, zelfverrijking en andere handelingen die lijnrecht lijken in te gaan tegen de olympische gedachte (o.a. Baade & Matheson, 2002; Heere, 2012; Human Rights Watch, 2013).

De Olympische Spelen zijn daarbij ook een evenement waarvan de schaal en de uniciteit maken dat de betekenis en effecten daarvan zich niet gemakkelijk laten vaststellen. Op alle niveaus vinden onderzoeken plaats, worden gegevens geciteerd of simpelweg meningen verkondigd, waarvan soms moeilijk is vast te stellen hoe die zich verhouden tot andere onderzoeken, gegevens of meningen.

Dit project is gestart vanuit de wens om door het in dit geval Britse bos de olympische bomen te kunnen blijven zien. Stelselmatig is de afgelopen drie jaar alle documentatie die er verscheen over de Spelen van 2012 gearcheveerd en op haar merites beoordeeld. Alle relevante rapporten, berichten in de media en wetenschappelijke artikelen zijn verzameld in een database en aangevuld, waar mogelijk, met informatie die rechtstreeks afkomstig was van de auteurs of van andere belanghebbenden. De opbrengsten van die exercitie zijn eerder gepubliceerd in factsheets, die de afgelopen jaren met regelmaat zijn besproken met een groep Nederlandse en Vlaamse experts.¹

In dit rapport maken we de balans op van drie jaar spitten naar de betekenis van 'London 2012'. We doen dat in het besef dat die betekenis pas jaren later in volle wasdom te aanschouwen zal zijn, als de effecten van het evenement en alle aanpalende beleidsmaatregelen helemaal zijn uitgekristalliseerd. Desondanks hopen we met deze stand van zaken duidelijk te maken, aan eenieder die beroepshalve of uit persoonlijke interesse daarin is geïnteresseerd, wat het 'verhaal' was van de Olympische en Paralympische Spelen van 2012. De volgende vragen zijn daarin leidend geweest:

- Hoe heeft de Britse bevolking de Spelen en de perioden daarvóór en daarna beleefd?
- Wat zijn de effecten van de Spelen (o.a. ervaren gevoel van trots, anders tegen gehandicapten aankijken)?
- Welke olympische *legacy*-projecten zijn er opgezet en wat is het effect hiervan (o.a. ontwikkeling sportdeelname, verbetering economische concurrentiepositie van het Verenigd Koninkrijk)?
- Hoe heeft de Nederlandse bevolking de Spelen beleefd (o.a. volgen van de Spelen, maar ook kennis van het olympische gedachtegoed)?

Nederlandse sportprofessionals en -beleidsmakers vormen in het bijzonder de doelgroep voor dit boek. Weliswaar is de ambitie om de Olympische Spelen in de toekomst in Nederland te organiseren (tijdelijk) verlaten, te verwachten valt dat het voor rijksoverheid, gemeenten en bonden van wezenlijk belang blijft om duidelijk te maken wat de maatschappelijke waarde kan zijn van grote (en kleine) sportevenementen.

1.3 OPZET

1.3.1 Periode

De betekenis van de Olympische en Paralympische Spelen strekt zich volgens Cashman (2002) uit over vier perioden:

- periode tot het winnen van het bid;
- van winnen van het bid tot start van de Spelen;
- Olympische en Paralympische Spelen;
- periode na de Spelen.

In dit boek wordt met name ingegaan op de laatste drie perioden (tot maximaal één jaar na dato). Dit betekent dat bij het vaststellen van effecten van de Spelen de nadruk ligt op de korte termijn (*impact*) en minder op de lange termijn (*legacy*). Echter, zoals duidelijk wordt in dit boek, niet alleen van de Spelen zelf, ook van het toekennen van de organisatierechten van de Spelen van 2012 door het IOC kan een effect uitgaan zoals meer financiële middelen voor top- en breedtesport. Het tijdvak waarop dit onderzoek betrekking heeft, beslaat grofweg de periode mei 2003 (moment waarop nationale overheid in Verenigd Koninkrijk steun uitsprak voor de Spelen) tot april 2013. Dit betekent dat niet alle effecten van de Spelen en van afgeleide projecten in dit onderzoek meegenomen zijn. Immers, bepaalde effecten van de Spelen kunnen op een later moment ontstaan en er zijn grootschalige *legacy*-projecten die de komende jaren doorlopen en waarvan verwacht mag worden dat deze een jaar na '2012' nog niet tot het beoogde effect hebben geleid (o.a. op het vlak van toerisme).

1.3.2 Bronnen

Dit boek leunt op onderzoek dat in het Verenigd Koninkrijk, maar ook in andere landen, naar de Spelen is verricht. Vanuit vele invalshoeken – waaronder economie, sociologie, psychologie – vormen de Spelen voor velen een dankbaar onderzoeksobject. Door Britse universiteiten, maar ook bij onderzoeksbureaus, zijn de afgelopen jaren duizenden olympische onderzoeken verricht, variërend van meerjarige promotietrajecten bij universiteiten tot eenmalige korte peilingen van commerciële onderzoeksbureaus onder de bevolking (vaak in opdracht van kranten of televisie-organisaties). Van deze onderzoeken ontbreekt een centrale administratie. Ook vooraanstaande onderzoekers in het Verenigd Koninkrijk zijn niet goed in staat om de grote hoeveelheid onderzoeksresultaten bij te houden. Dat maakt het samenstellen van dit boek tot een uitdagend project. Er is getracht te focussen op de belangrijkste onderzoeken die door onafhankelijke partijen op professionele wijze zijn uitgevoerd.

De informatie in dit boek is voor een belangrijk deel gebaseerd op onderzoek dat in opdracht van het DCMS (Department for Culture Media & Sport) is uitgevoerd, namelijk de *Meta-Evaluation of the Impacts and Legacy of the London 2012 Olympic Games and Paralympic Games*. Door een plaats te reserveren voor deze meta-evaluatie (uitgevoerd door een vakkundig en gere-

nommeerd consortium)² en die resultaten te combineren met ander – ons inziens – gedegen en onafhankelijk onderzoek, verwachten wij dat het beeld dat in dit boek is geschetst een goede weergave is van de belangrijkste gebeurtenissen rondom de Spelen van 2012 in het Verenigd Koninkrijk. Het meest actuele rapport van de meta-analyse ten tijde van het schrijven van dit boek is het vierde rapport. Bij de meta-analyse wordt, om effecten zo goed mogelijk te duiden, ingeschat welk (overheids)beleid er zou zijn geweest in een scenario waarbij het Verenigd Koninkrijk geen bid zou hebben uitgebracht voor de Spelen van 2012. Deze inschatting wordt door de onderzoekers vergeleken met de beleidsontwikkelingen die zich voordoen als gevolg van de Spelen van 2012 in Londen. Het 'verschil' wordt voorzichtig ingeschat als het effect van de Spelen. Om effecten zo goed mogelijk te duiden, wordt daarnaast ook bekeken welke maatschappelijke ontwikkelingen zich in een *no-games scenario* in Londen in 2012 zouden hebben voorgedaan. Ook deze uitkomst wordt meegenomen bij het definiëren van een effect van de Spelen. In dit boek is getracht zo goed mogelijk recht te doen aan de inschattingen ten aanzien van een scenario zonder Spelen in Londen.

Voorbeelden van andere belangrijke bronnen zijn rapporten van de nationale rekenkamer, de National Audit Office (NAO), van het DCMS, van London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games (LOCOG) (met onderzoek dat in opdracht van deze partijen is verricht, dan wel eigen tellingen) en van Sport England, onderzoeken van onderzoeksbureaus en onderzoeken van universiteiten.³

Bij de appendix waarin is beschreven hoe de Nederlandse bevolking de Spelen hebben beleefd, is gebruikgemaakt van gegevens uit het *Nationaal Sportonderzoek* 2012 van het Mulier Instituut.⁴ Ook is in dat hoofdstuk gebruikgemaakt van gegevens van het IOC en van de Stichting KijkOnderzoek.

Veel Nederlandse en Vlaamse experts hebben ons geholpen aan belangrijke bronnen, hebben ons getipt over informanten of hebben met ons van gedachten gewisseld over onze conceptresultaten. Al deze leden van de 'expertgroep olympische kennis' zijn wij dankbaar voor hun input en voor hun bereidwillige medewerking aan dit project.⁵

1.4 LEESWIJZER

We starten met een schets van de wordingsgeschiedenis van de Spelen van 2012 en van de vormgeving daarvan in die laatste week van juli en eerste weken van augustus van 2012 (hoofdstuk 2). Daarop aansluitend presenteren we hoe de *legacy* van London 2012 gestalte heeft gekregen, in allerlei programma's (hoofdstuk 3). In de daaropvolgende vier hoofdstukken gaan we in op de betekenis daarvan voor de Britse sport, de economie, vraagstukken van participatie en cohesie en het gebied rondom het Olympisch Park ('East London'). We eindigen dit rapport met onze conclusie (hoofdstuk 8), en met een epiloog van Herbert Wolff, die als medewerker van NOC*NSF gedetacheerd was bij het organisatiecomité van de Olympische en Paralympische Spelen in Londen en zo de Spelen van 2012 van dichtbij meemaakte.

Achterin het rapport is, naast een literatuurlijst en de gebruikelijke bijlagen, een aantal appendices opgenomen. De eerste appendix handelt over de wijze waarop de Olympische Spelen in Neder-

land zijn beleefd. De tweede appendix is van de hand van Bake Dijk, van de Universiteit Utrecht, en gaat nader in op de betekenis van het Inspire-project. Dijk baseert zich daarvoor op uniek materiaal dat door studenten van de universiteit in het voorjaar van 2012 is verzameld.

Tenzij anders aangegeven wordt, doelen we met de Spelen in dit boek op de Olympische en Paralympische Spelen. Er is met name ingegaan op de Olympische en Paralympische Spelen en beduidend minder op het Culturele Festival en de olympische en paralympische fakkeltochten.

De bedragen in dit boek zijn vermeld in Britse ponden (GBP; British Pounds). Medio juni 2013 geldt dat 1 GBP = 1,17 euro.

EINDNOTEN

1. De factsheets zijn hier te vinden: <http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportbonden-en-koe-pels/olympische-kennis.html>.
2. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Grant Thornton, Ecorys, Loughborough University en Oxford Economics. Eerstgenoemde partij leidt het consortium. Een meta-evaluatie kan worden gezien als een 'evaluatie van evaluaties'.
3. Voorbeelden van academici wiens onderzoek in dit boek een plek heeft gekregen zijn: Vassil Girginov, Mike Weed, Ian Henry, Gavin Poynter, Richard Cashman, John Gold en John Horne.
4. Voor informatie over dit onderzoek, zie Appendix I.
5. De experts (in willekeurige volgorde) zijn Annet Tiessen-Raaphorst, Bob Heere, Egbert Oldenboom, Frank van Eekeren, Hans Slender, Ivo van Hilvoorde, Jeroen Scheerder, Steven Vos, Jurryt van de Vooren, Mark van den Heuvel, Nicolette van Veldhoven, Peter Barendse, Pieter Nieuwenhuis, Pieter Verhoogt, Rita van Driel, Ruud Koning, Maurice Ambaum, Maarten van Bottenburg, Robert Gelinck, Jan Vlasblom, Michiel de Nooij en Bake Dijk.

2 *The Games*

2.1 OLYMPISCHE HISTORIE

De Olympische Spelen vonden vóór 2012 al tweemaal eerder plaats in Londen, namelijk in 1908 en 1948. De 'olympische historie' van het land gaat volgens historici nog verder terug in de tijd. Polley (2011) wijst er op dat Shakespeare eerder schreef over olympiërs dan Pierre De Coubertin, de grondlegger van het IOC. De Coubertin was de grondlegger van het IOC, maar de baron kan niet zonder meer als degene worden beschouwd die (in 1896) de moderne Olympische Spelen in het leven riep. Huisarts William Penny Brookes (1809-1895) hield al in 1850 een Olympische Spelen voor arbeiders in Much Wenlock, een dorp in West-Engeland (circa 50 kilometer van Birmingham). Pierre de Coubertin bezocht de Wenlock Games en raakte daardoor geïnspireerd een vergelijkbaar internationaal evenement te creëren. Daarom kan de oorsprong van de moderne variant van de Olympische Spelen als een Britse beschouwd worden. Enkele maanden vóór de Spelen van 1896 in Athene overleed Brookes.¹

Ook voor 1984 en 1988 waren er plannen voor de Spelen in het Verenigd Koninkrijk. Britse olympische bids werden gedaan door Birmingham (Spelen van 1992) en Manchester (Spelen van 1996 en 2000). Manchester wist weliswaar niet de Olympische en Paralympische Spelen naar zich toe te trekken, maar slaagde er wel in om in 2002 de Commonwealth Games te mogen organiseren mede dankzij de ervaringen met de mislukte olympische bids. Dit ging in de Britse arbeidersstad gepaard met investeringen in sportaccommodaties (200 miljoen euro) en in transport en infrastructuur (470 miljoen euro). Deze substantiële nationale investeringen hebben volgens Gratton & Preuss (2008) bijgedragen aan de opbloei van de economie van Oost-Manchester na de Commonwealth Games.

De drie pogingen van Birmingham en Manchester maakten duidelijk dat indien het Verenigd Koninkrijk zich weer kandidaat wilde stellen, een Londens bid waarschijnlijk de grootste kans van slagen zou hebben: *It's London or nothing*, zo vonden velen (Horne & Whannel, 2012). Het plan van de British Olympic Association (BOA) om de Spelen voor een derde keer in Londen te organiseren, werd door de nationale overheid aanvankelijk echter niet ondersteund. Dat had te maken met andere prioriteiten, waaronder de oorlog in Irak en de aanslag op het World Trade Center in New York. In mei 2003 sprak de regering, mede onder invloed van de positieve houding in veel media over de Spelen, haar (voor het IOC noodzakelijke) steun voor een Londens bid uit.

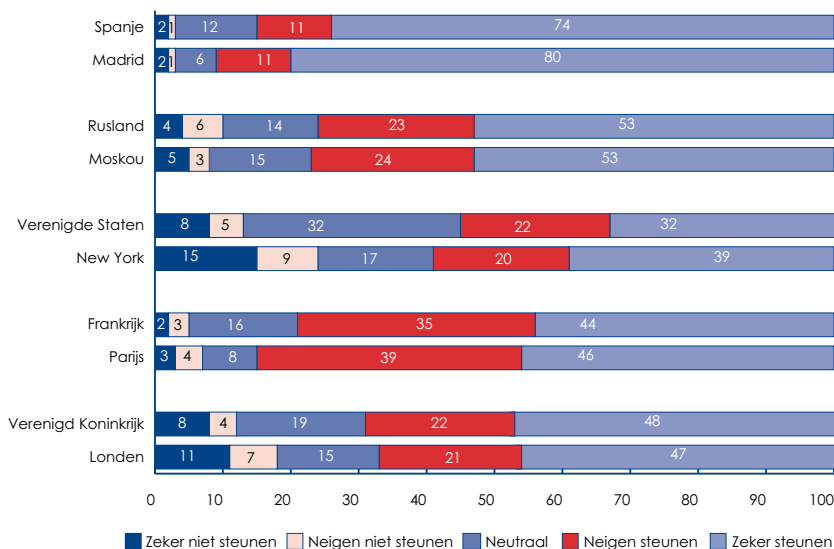
2.2 BRITSE EINDSPRINT IN SINGAPORE

Het IOC erkende in 2004 negen steden als aspirant-steden voor de Olympische Spelen van 2012: Havana, Istanbul, Leipzig, Londen, Madrid, Moskou, New York, Parijs en Rio de Janeiro. Na de eerste evaluatiefase werden in mei 2004 door het IOC vijf kandidaat-steden aangewezen: Londen (Verenigd Koninkrijk), Madrid (Spanje), Moskou (Rusland), New York (Verenigde Staten) en Parijs (Frankrijk). In november 2004 leverden deze steden hun officiële documenten bij het IOC in, waar-

onder een document met de hoofdlijnen van het bid, garantiestellingen (200, waaronder die van de overheid) en een ingevulde IOC-vragenlijst.

Het draagvlak voor de organisatie van de Spelen onder de bevolking (stad en land) wordt in elk land op een vergelijkbare wijze door onderzoeksbureaus gemeten. De volwassen bevolking wordt bij deze peilingen gevraagd in welke mate zij voor- of tegenstander waren van een nationale organisatie van de Olympische Spelen. Figuur 2.1 geeft de resultaten van de draagvlakpeiling van het IOC in 2005 van de vijf kandidaat-steden weer.

Figuur 2.1 Draagvlakpeiling in december 2004 onder bevolking op basis van de vraag 'In welke mate bent u voor- of tegenstander van de organisatie van de Olympische Zomerspelen in <stad>?' (% van bevolking stad en land).

Bron: IOC (2005), bewerking Mulier Instituut.

Voldoende draagvlak voor de organisatie van de Spelen onder de bevolking (stad en land) is van belang bij de toewijzing van de organisatierechten. Door het IOC wordt een informele ondergrens van ongeveer 70 procent landelijke steun aangehouden (IOC, 2005; Elling & Van Rens, 2012). In eigen land was er voor New York de minste steun en voor Madrid het meeste. Ook in Parijs en Frankrijk was de steun relatief groot. 68 procent van de Londenaren stemden vóór en 70 procent van alle Britten. In vergelijking met de concurrentie is dit niveau van steun niet hoog. De uitkomst van het bid laat zien dat de betekenis van de steun van de lokale en nationale bevolking bij het stemmen door IOC-leden niet overschat mag worden.

2.2.1 Singapore 2005

De beslissing over het verstrekken van de organisatierechten door het IOC vond plaats in Singapore op 6 juli 2005 tijdens de 117e zitting van het IOC. De selectiesessie mondde uit in een nek-aan-nekrace tussen Parijs, Madrid en Londen. Parijs werd met haar derde opeenvolgende 'olympisch bid'² en de positieve beoordeling in het boek van de IOC evaluatiecommissie door velen gezien als favoriet.

Elke kandidaat kreeg één uur de tijd om een presentatie te verzorgen. Na de presentaties werd door de IOC-leden gestemd. Sebastian Coe, in 2004 aangesteld als directeur van het London 2012 Bid Team en winnaar van vier olympische medailles,³ was hoofdspreker voor het Londense bid en werd ondersteund door onder andere Prinses Anne en Tony Blair.

De presentatie van het Londense bid werd met enthousiasme ontvangen. Het charisma van de sprekers, maar niet in de laatste plaats de meegereisde Britse kinderen uit Oost-Londen droegen hieraan bij. Een belangrijk doel dat de nationale overheid aan het bid van Londen koppelde was het nastreven van een gezonde leefstijl van de Britse bevolking en dan met name de jeugd. Niet alleen in eigen land, ook in het buitenland werd beoogd om de jeugd kennis te laten maken met de inspiratie die sport kan opleveren. Sinds 2005 wordt met de 'Singapore Promise' aan deze doelstelling gerefereerd.

Singapore Promise

*“...to do whatever we can to inspire young people to choose sport.
Whoever they are, wherever they live and whatever they believe.”*

Woorden van Seb Coe tijdens de presentatie van het bid van Londen, Singapore, 6 juli 2005⁴

Van het bid van Londen wordt gezegd dat het goed doorgrond was, geloofwaardig, overtuigend en met veel nadruk op de *legacy*, de nalatenschap van de Spelen. Tel daar het charisma en de staat van dienst van Sebastian Coe en de vlekkeloze finale presentatie van het bid bij op en de kansen zijn groot. De uiteindelijke beslissing viel niettemin pas in de vierde en laatste stemronde, waarin favoriet Parijs werd verslagen met 50 tegen 54 stemmen (tabel 2.1). In tegenstelling tot andere toppolitici investeerde Tony Blair een hele dag om het Londense bid in de schijnwerpers te zetten. Volgens Horne & Whannel (2012) is dat mogelijk het laatste 'zetje' geweest dat Londen nodig had.

Tabel 2.1 Verloop stemronden in Singapore in 2005 (aantal stemmen).

	Ronde 1	Ronde 2	Ronde 3	Ronde 4
Londen	22	27	39	54
Parijs	21	25	33	50
Madrid	20	32	31	
New York	19	16		
Moskou	15			

Bron: www.olympic.org, bewerking Mulier Instituut.

De leden van het IOC brengen ieder anoniem hun stem uit op het bid van hun voorkeur. Tal van zaken laten ze hierbij meewegen, waaronder het draagvlak voor de organisatie van de Spelen, het landelijke economische klimaat, de beoogde olympische nalatenschap (*legacy*), eerdere ervaring met de organisatie van sportevenementen, de kwaliteit van de reeds beschikbare infrastructuur en (sport)accommodaties, het budget en de beveiliging (IOC, 2004 & 2005). Wat ook meespeelt is wat het evenement kan betekenen voor de olympische beweging.⁵

Londen is de eerste stad die voor de derde keer de Zomerspelen mocht organiseren (na 1908 en 1948). Het bidproces van Londen vertoonde sterke gelijkenissen van de races die Sebastian Coe in zijn topsportcarrière liep: een stroeve start, vervolgens het verwerven van een betere positie en een felle eindsprint als afsluiter (Horne & Whannel, 2012). De viering van deze overwinning in het Verenigd Koninkrijk was echter van korte duur vanwege de terroristische aanslagen in Londen op 7 juli 2005. Op deze zomerdag werd Londen tijdens de ochtendspits opgeschrikt door vier bomexplosies, drie in een metro en één in een bus. Er waren honderden gewonden en er overleden 56 mensen, waaronder de vier ouders. De aanslag werd vrijwel direct opgeëist door een terroristische groep die verklaarde dat de aanslag een vergelding voor de Britse inmenging in de oorlog in Irak was. Deze aanslagen zijn nooit in verband gebracht met de uitslag van het IOC (BBC Sport, 2005).

De belangrijkste momenten in het bidproces zijn in tabel 2.2 samengevat.

Tabel 2.2 Belangrijkste momenten bidproces Londen 2012.

Mei 2003	Uitspreken steun bid door nationale overheid
Mei 2004	Aanwijzen vier kandidaat-steden door IOC
November 2004	Leveren documenten kandidaatstelling aan IOC door kandidaat-steden
Februari 2005	Bezoek evaluatiecommissie IOC aan Londen
Maart 2005	Rapport IOC evaluatiecommissie over kandidaat-steden
Juli 2005	Londen wint bid tijdens IOC-sessie in Singapore

2.2.2 Ontwikkeling draagvlak bevolking na 2005

Ook na toekenning van de organisatierechten is het draagvlak onder de Britse bevolking onderzocht. Een aparte studie is gewijd aan het meten van het draagvlak in de zes Oost-Londense stadsdelen waar de meeste olympische faciliteiten gebouwd werden. Tussen 2005 en de start van de Spelen was het draagvlak onder de volwassen bevolking aan enige fluctuatie onderhevig. In 2005/2006 – de periode van toekenning van de organisatierechten – was 71 procent van de bevolking enigszins/sterk vóór de Spelen. De steun was toen op het hoogste niveau. In de periode 2006/2009 – ten tijde van het verhogen van het olympisch budget van de nationale overheid (zie paragraaf 2.3) – was sprake van een vermindering van steun (60% vóór). Naarmate de Spelen dichterbij kwamen nam de steun weer toe. In 2012, het jaar van de Spelen, was de steun bijna even hoog als ten tijde van het winnen van het bid (69% vóór).

Tabel 2.3 Hoe staat u tegenover het feit dat het Verenigd Koninkrijk de Olympische Spelen van 2012 organiseert? (% Britse bevolking 16 jaar en ouder).

	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Sterk voor	48	41	35	38	-	43*	37*	47*
Enigszins voor	23	23	25	24	-	24*	26*	22
Niet voor, niet tegen	18	24	27	25	-	23*	26*	22*
Enigszins tegen	5	6	7	7	-	5	6*	4
Sterk tegen	5	6	6	6	-	5	5	5

* Is significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS (2013).

Over het algemeen zijn de uitkomsten van de peilingen, zeker na 2010, door politici goed ontvangen. Voormalig olympisch minister Tessa Jowell gaf aan zeer verheugd te zijn over de positieve publiekspeilingen, maar benadrukte dat het publieke vertrouwen van de burger door de overheid elke dag weer verdiend moest worden.⁶ Hiernaast legde ze nadruk op de verlangde actieve bijdrage van Londenaren zelf:

“There should be a growing sense that these games belong to Londoners, that they have got a really important part to play in making them a great success.”

Tessa Jowell, BBC (2010)

Tegenstanders van de Spelen wijzen in de periode 2005-2012 op de hoge investering (31% in 2012) of verspilling van geld (23% in 2012). Voorstanders van de Spelen wijzen in de periode 2005-2012 op het feit dat de Spelen goed zijn voor het land in het algemeen (21% in 2012) en dat het bijdraagt aan het imago van het land (eveneens 21% in 2012). Onder de voorstanders valt op dat tussen 2010/2011 en 2012 de verwachting groeit dat de Spelen zullen bijdragen aan 'het samenbrengen van mensen' (van 3% naar 10%) en 'nationale trots' (van 4% naar 10%). De motivatie van de voor- en tegenstanders is in tabelvorm opgenomen in de bijlagen bij hoofdstuk 2.

2.2.3 Draagvlak bevolking Oost-Londense stadsdelen

Begin 2012 is ook onderzoek gedaan naar het draagvlak in de zes Oost-Londense stadsdelen die – met de Spelen als aanjager – in de toekomst hun financieel-economische achterstand op de rest van de stad moeten inlopen.⁷ Daaruit kwam naar voren dat zes op de tien volwassenen van die stadsdelen (62%) positief tegenover de Spelen stonden (tabel 2.4). Ruim een vijfde (22%) is voor, noch tegen. 15 procent is tegen het mega-evenement. De steun verschilt per stadsdeel. In 2012 was de steun in Newham het hoogst (70%) en in Greenwich (52%) het laagst.

Tabel 2.4 Het Verenigd Koninkrijk organiseert de Olympische en Paralympische Zomerspelen in Londen. Geef u aan hoe u zich hierover voelt. (% bevolking stadsdelen Oost-Londen 16 jaar en ouder).

	Totaal	Barking en Dagenham	Greenwich	Hackney	Newham	Tower Hamlets	Waltham Forest
Voor	62	57	52	62	70	63	65
Neutraal	22	26	28	16	16	23	23
Tegen	15	16	19	19	13	12	11

Bron: DCMS (2012c).

De zes stadsdelen zullen niet allemaal dezelfde positieve effecten van de Spelen ondervinden. In termen van fysieke gebouwen is er in Newham de grootste transformatie. In Newham is het Olympisch Park gevestigd, met het Olympisch Stadion. Daarentegen is het met name Hackney dat een verbetering van de verbindingen van het openbaar vervoer zal ervaren. In Greenwich vond onder andere het olympisch basketbaltoernooi plaats (in de O2 Arena). Onder de lokale bevolking van Greenwich waren er protesten omdat de hippische sporters neerstreken in Greenwich Park, een World Heritage Site. De bevolking was bang voor beschadigingen in 'hun' park. Niet uitgesloten is dat dat te maken heeft met het feit dat in Greenwich de steun in vergelijking met de andere stadsdelen relatief laag is. Verder is Greenwich de enige van de zes stadsdelen die door de Thames gescheiden wordt van de vijf andere olympische stadsdelen en het Olympisch Park.

Van de inwoners van de zes stadsdelen was begin 2012 85 procent voornemens de Spelen te volgen, met name via de televisie (77%)(tabel 2.5).

Tabel 2.5 Bent u van plan de Olympische of Paralympische Spelen 2012 in Londen op een van de volgende manieren te volgen? (passieve betrokkenheid)(% bevolking stadsdelen Oost-Londen 16 jaar en ouder).

	Percentage
Thuis tv-kijken	77
De krant lezen (online of offline)	27
Thuis op internet kijken of luisteren	19
Het bekijken van live-evenementen op grote openbare schermen	19
Thuis naar de radio luisteren	13
Geen van bovenstaande	15

Bron: DCMS (2012c).

Een beduidend lager aandeel (28%) was begin 2012 voornemens om een betaald of onbetaald olympisch of paralympisch evenement te bezoeken.⁸

Tabel 2.6 Bent u van plan de Olympische of Paralympische Spelen 2012 in Londen op een van de volgende manieren te volgen? (actieve betrokkenheid) (% bevolking stadsdelen Oost-Londen 16 jaar en ouder).

	Percentage
Het bezoeken van een gratis olympisch of paralympisch evenement	17
Het bezoeken van een betaald olympisch of paralympisch evenement	11
Nog niet besloten/Weet niet	11
Overig	5
Geen van bovenstaande	57

Bron: (DCMS, 2012c).

2.3 INVESTERINGEN

2.3.1 Investerings publieke sector

De investering van de nationale overheid voor London 2012 was ten tijde van het bid vastgesteld op 2,4 miljard GBP (o.a. Poynter, 2009). Die investering zou volgens de overheid betekenen dat Londense huishoudens gemiddeld 20 GBP per jaar, voor een periode van maximaal tien jaar, voor de Spelen zouden moeten betalen (Horne & Whannel, 2012). Nadat Londen de Spelen toegevoegd kreeg, is de begroting in 2007 bijgesteld naar maar liefst 9,3 miljard GBP. Dat bedrag is 3,9 maal zo hoog als de eerdere inschatting van 2,4 miljard GBP. De onderschatting van de publieke investeringen is het gevolg van optimistisch begroten, onderschatting van de complexiteit van de Olympische en Paralympische Spelen en het veronachtzamen van voor de hand liggende kostenposten, zoals btw (NAO, 2007; House of Commons, 2008; Poynter, 2009). Dit bedrag omvat niet alle publieke investeringen. Onder andere de aankoop en aanpassing van het land voor het Olympisch Park (766 miljoen GBP) en administratieve kosten van de overheid (118 miljoen GBP) zijn niet meegerekend (House of Commons, 2008; House of Commons, 2013).⁹

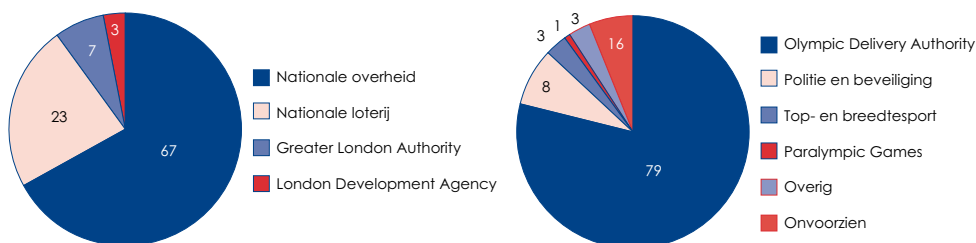

Toen in 2007 het budget werd verhoogd, daalde de steun voor de organisatie van de Spelen onder de bevolking (zie paragraaf 2.2). Ook in de media en in politieke kringen werd er ontsteld gereageerd. Het Britse Lagerhuis benadrukte dat bepaalde kostenposten niet over het hoofd gezien hadden mogen worden en gaf ook aan dat er door de regering geen antwoord gegeven kon worden op de vraag wat de opbrengst van deze miljardeninvestering zou zijn. De vraag is op welke uitgaven van de overheid meer druk is komen te staan als gevolg van deze toename van olympische investeringen.

“The lack of realism in the original cost estimates and the funding that would be required introduced uncertainty and put pressure on other resources.”

(NAO, 2012)

Figuur 2.2 Financiering en investering budget publieke sector Olympische en Paralympische Spelen 2012 van 9,3 miljard GBP (%).

Bron: DCMS (2011) & NAO (2011), bewerking Mulier Instituut.

De nationale overheid is goed voor ruim 65 procent van de totale financiering van de publieke sector (figuur 2.2). De twee Londense organisaties, de Greater London Authority (GLA) en de London Development Agency (LDA), dragen gezamenlijk tien procent bij.¹⁰ Het resterende bedrag is afkomstig van de nationale loterij (DCMS, 2011; NAO, 2011).

Hoe werd het publieke budget geïnvesteerd? De ODA ontving bijna 80 procent van het budget van de publieke sector (tabel 2.7). Deze investering is hoofdzakelijk bedoeld als investering in infrastructuur en accommodaties. De bedragen die horen bij de percentages van figuur 2.1 zijn opgenomen in tabel 2.7.

Tabel 2.7 Financiering en investering publieke investeringen Olympische en Paralympische Spelen 2012 van 9,3 miljard GBP (x 1 miljoen GBP).

Financiering		Investering	
Nationale overheid	6.248	Olympic Delivery Authority	7.321
Nationale loterij	2.175	Politie en beveiliging	757
Greater London Authority	625	Top- en breedtesport	290
London Development Agency	250	Paralympic Games	95
		Overig	248
		Onvoorzien	587
Totaal	9.298	Totaal	9.298

Bronnen: DCMS (2011) & NAO (2011), bewerking Mulier Instituut.

Het is niet de eerste keer dat de overheidsinvesteringen van Olympische en Paralympische Spelen in de bidfase zijn onderschat: de investeringen voor de Spelen van 2000 in Sydney waren volgens Bickley & Tomlin (2012) driemaal zo hoog als vooraf begroot. Cashman (2002) wijst erop dat de overheidsbudgetten voor Olympische en Paralympische Spelen vaak geen compleet beeld van de uitgaven zijn. Om de investeringen in de Olympische Spelen in de bidfase, maar ook daarna,

positief uit te laten komen is het volgens Cashman (2002) geen uitzondering dat overheden olympische uitgaven 'verbergen' in andere budgetten. Dat gaat ook op voor de Spelen van 2012 met de veelvuldig gecommuniceerde (maar niet allesomvattende) overheidsinvestering van 9,3 miljard GBP (House of Commons, 2013).

2.3.2 Londen kloppend hart, inzetten op nationale effecten

Het Verenigd Koninkrijk kent vier *home nations*: Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland. Engeland is verdeeld in negen regio's. De Nations and Regions Group (NRG) was aangesteld door de Britse regering en het LOCOG en spande zich in om de sociale, sportieve en economische voordelen van de Spelen geografisch te verspreiden (NRG, 2010). De spreiding van de locaties van de olympische evenementen, met als olympisch epicentrum Londen, wordt in figuur 2.3 weergegeven.

Figuur 2.3 Spreiding olympische evenementen over het Verenigd Koninkrijk.

De NRG werd in 2003 opgericht, mede om nationale steun voor het bid van Londen te verwerven (NRG, 2012). Londen vormde het symbolische en fysieke hart (Olympisch Park) van de Spelen van 2012, maar ook buiten Londen werden olympische en paralympische evenementen in negen van de twaalf naties en regio's georganiseerd. Er werd bijvoorbeeld gevoetbald in het Schotse Hampden Park in Glasgow (800 kilometer van Londen) en St. James Park in het Noordelijke Newcastle (500 kilometer van Londen). Ook de Pre-Games Training Camps kenden een grote geografische spreiding, evenals de duizenden evenementen die onderdeel uitmaakten van de Culturele Olympiade. Ook bij de olympische fakkeltocht werd het hele land betrokken en van de extra bedrijvigheid als gevolg van de Olympische Spelen plukten niet alleen Londenaren de vruchten (hoofdstuk 5).

“Those who still think the Games are just about London & not the whole UK should have been in Newport 2day. Incredible support, ThankYou Wales!”

Tweet Chris Hoy (@chrishoy), 26 juli 2012

2.4 SLEUTELORGANISATIES

2.4.1 London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games

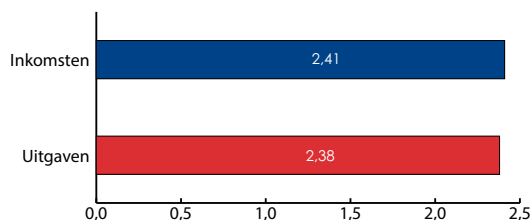
Het London Organising Committee of the Olympic Games and Paralympic Games (LOCOG) is het organisatiecomité van de Olympische en Paralympische Spelen en bestaat sinds 2005. Naarmate de Spelen in de tijd dichterbij kwamen, groeide ook de omvang van het organisatiecomité, tot uiteindelijk 6.000 fte in de periode van de Spelen (LOCOG, 2012a). Ook is LOCOG nauw betrokken bij de organisatie van de Culturele Olympiade. Deze organisatie is verantwoordelijk voor (de voorbereiding van) de Spelen en de financiering daarvan. Het is een naamloze vennootschap, met de regering als eigenaar. LOCOG rapporteert aan het Internationaal Olympisch Comité (IOC) en het Internationaal Paralympisch Comité (IPC) en opereert in nauwe samenwerking met (de coördinatiecommissie van) het IOC.

Wanneer de operationele organisatiekosten in de periode 1972-2008 in ogenschouw worden genomen, blijkt dat deze Olympische en Paralympische Zomerspelen voor het organisatiecomité winstgevend zijn geweest (Preuss, 2004). Door het organisatiecomité wordt echter niet gestreefd naar winst. Een hoge winst bij de operationele organisatie is voor een organiserend land niet per se beter dan een lagere winst omdat winsten met het IOC gedeeld moeten worden, als tegenprestatie voor de inbreng van middelen door het IOC.¹¹ Break-even spelen is het motto. Dat geldt ook voor LOCOG: "Our No 1 priority is to deliver the Games with a balanced budget" (*The Telegraph*, 2011). In het hostcitycontract is vastgelegd dat de overheid verplicht is bij te springen in geval van verliesgevendende organisatie. LOCOG verwachtte ongeveer break-even te kunnen spelen (2,4 miljard GBP) (NAO, 2012; *The Guardian*, 2013a). De kosten van LOCOG worden gedekt door inkomsten uit ticketing, media-rechten en sponsoring. De ticketinginkomsten werden vóór de Spelen door LOCOG als de meest risicovolle inkomstenbron bestempeld (NAO, 2011). Niettemin slaagde LOCOG erin om de begrote inkomsten uit ticketing (500 miljoen GBP) met 32 procent te overstijgen (657 miljoen GBP) (Greater London Authority, 2013). LOCOG wordt niet gefinancierd met publieke middelen. Wel eist het IOC dat de overheid garant staat voor eventuele tekorten van LOCOG.

Begin 2013 bleek dat LOCOG inderdaad 2,41 miljard GBP inkomsten te hebben gehad, tegenover 2,38 miljard aan uitgaven (figuur 2.4) (LOCOG, 2013; *The Guardian*, 2013b). Er is derhalve een winst van 30 miljoen GBP gerealiseerd. Een deel van deze winst wordt door LOCOG (conform contract) overgemaakt aan de British Paralympic Association, aan het DCMS en aan (internationale) legacy-projecten. Een deel van de winst vloeit naar het IOC.

Figuur 2.4 Totale inkomsten en uitgaven LOCOG (x miljard GBP).

Bron: LOCOG (2013).

LOCOG definieerde een succesvolle Spelen in 2012 aan de hand van zes S'en (LOCOG, 2011):

- sport must be vibrant and compelling, to inspire young people;
- streets must be festive and buzzing, with a party atmosphere;
- screens: large screens at Live Sites must be places where people can celebrate together;
- stadia must be full of excited and passionate fans;
- service must be helpful with polite, friendly and well-informed volunteers;
- sustainability must produce long-lasting social, economic, environmental and sporting benefits.

2.4.2 Olympic Delivery Authority

De Olympic Delivery Authority (ODA) was een publieke organisatie die verantwoordelijk was voor de ontwikkeling en bouw van (sport)accommodaties en infrastructuur voor London 2012. Bovendien was de ODA verantwoordelijk voor de aanpassingen die aan de voorzieningen gepleegd moeten worden na de Spelen. De ODA werd gefinancierd met publieke middelen, waaronder die van het DCMS. Het budget van de ODA was ongeveer 7 miljard GBP, inclusief de investeringen voor de transformatie van de accommodaties en het Olympisch Park na de Spelen (NAO, 2011).

2.4.3 Olympic Park Legacy Company en London Legacy Development Corporation

De Olympic Park Legacy Company (OPLC) was een non-profitorganisatie die verantwoordelijk was voor de langetermijnplanning, ontwikkeling, het beheer en onderhoud van het Olympisch Park en de voorzieningen na de Spelen. De organisatie is in mei 2009 door de overheid opgezet. In tegenstelling tot het LOCOG concentreerde de OPLC zich meer op de periode na de Spelen. De OPLC hield nauw contact met de omringende stadsdelen met als doel bij de herinrichting zo goed mogelijk rekening te houden met de toekomstige gebruikers uit de nabijheid. Bijna drie jaar na de oprichting, in april 2012, heeft de London Legacy Development Corporation (LLDC) de taken van de OPLC overgenomen en uitgebreid (ruimer gebied, meer focus op de langere termijn).

2.4.4 Department for Culture, Media and Sport

Het Department for Culture, Media and Sport (DCMS) houdt namens de nationale overheid toezicht op het gehele proces van London 2012. De Britse regering had zich tot doel gesteld om een succesvolle en veilige Olympische Spelen te organiseren én de Spelen te benutten om het hele land naar een hoger plan te tillen, zowel in sociaal-cultureel als economisch opzicht (DCMS, 2010). De Government Olympic Executive (GOE) was een afdeling binnen het DCMS die namens de regering toezicht hield op het London 2012-project en er zorg voor droeg dat het project volgens planning en binnen budget verliep. Binnen het GOE was er het Government Operations Team dat diverse projecten leidde, waaronder supervisie van projecten van andere departementen rondom de Spelen.

2.4.5 UK Sport

UK Sport is verantwoordelijk voor het investeren van publieke middelen in topsport. Daarnaast worden private investeerders voor de topsport geworven. De Londense organisatie legt verantwoording af aan het DCMS. De verantwoordelijkheden van UK Sport liggen op drie terreinen. In de eerste plaats het (financieel) steunen van topsporters zodat zij in staat worden gesteld het maximale resultaat te behalen. In de tweede plaats coördineert UK Sport bidprocessen voor (top)sportevenementen en de organisatie daarvan. Ten slotte draagt UK Sport zorg voor de internationale belangenbehartiging.

2.4.6 Sport England

In tegenstelling tot UK Sport richt Sport England zich op de breedtesport. Ook deze Londense organisatie legt verantwoording af aan het DCMS. De organisatie heeft zich als doel gesteld de sportdeelname in het land te vergroten en (daarmee) de kwaliteit van leven te verbeteren. Belangrijke partners zijn de sportbonden die door Sport England worden geholpen om de deelname aan sport te vergroten (maatwerk per sportbond).

2.4.7 Youth Sport Trust

De Youth Sport Trust is een onafhankelijke organisatie die zich sterk maakt voor het benutten van de maatschappelijke kracht van sport. De jeugd (schoolsport) is daarbij een belangrijk aandachtspunt.

2.5 HET EVENEMENT

2.5.1 Meer dan enkele weken topsport

De Olympische Spelen van 2012 vonden plaats van vrijdag 27 juli tot en met zondag 12 augustus. De Spelen bestonden uit twee weken en drie weekenden sport met als enkele hoogtepunten het zwemmen tijdens de eerste week en atletiek tijdens de tweede. Het voetbal startte al voor de officiële openingsceremonie op 27 juli. De Paralympische Spelen vingen ruim twee weken na afloop van de Olympische Spelen aan, namelijk op woensdag 29 augustus. De Paralympische Spelen duurden tot en met 9 september. De belangrijkste kenmerken van deze twee evenementen, alsmede die van de fakkeltochten, de Pre-Games Test Events en het culturele festival zijn in tabel 2.8 opgenomen.

Tabel 2.8 Evenementen in Verenigd Koninkrijk tijdens de dertigste Olympiade.

Olympische Spelen	Paralympische Spelen
27 juli-12 augustus	29 augustus-9 september
26 sporten, 39 disciplines	20 sporten, 21 disciplines
34 locaties	20 locaties
8,8 miljoen tickets	2,2 miljoen tickets
10.490 atleten	4.200 atleten
302 medaille-ceremonies	503 medaille-ceremonies
21.000 media en verslaggevers	6.500 media en verslaggevers
19 competitiedagen	11 competitie dagen
2.961 technische officials	1.223 wedstrijd officials
204 nationale olympische comités	174 nationale paralympische comités
5.770 teamofficials	2.767 team officials
5.000 anti-dopingmonsters	1.250 anti-dopingmonsters

Pre Games Tests events

- 42 sportevenementen op 28 locaties over 183 competitiedagen;
- achtduizend atleten uit meer dan vijftig landen;
- de competitie omvat alle olympische sporten en disciplines en zes paralympische sporten – inclusief olympische kwalificatiewedstrijden, World Cups, Britse kampioenschappen en internationale wedstrijden voor genodigden;
- meer dan 25.000 mankrachten en 10.000 wedstrijd vrijwilligers zijn verwelkomd met 350.000 toeschouwers.

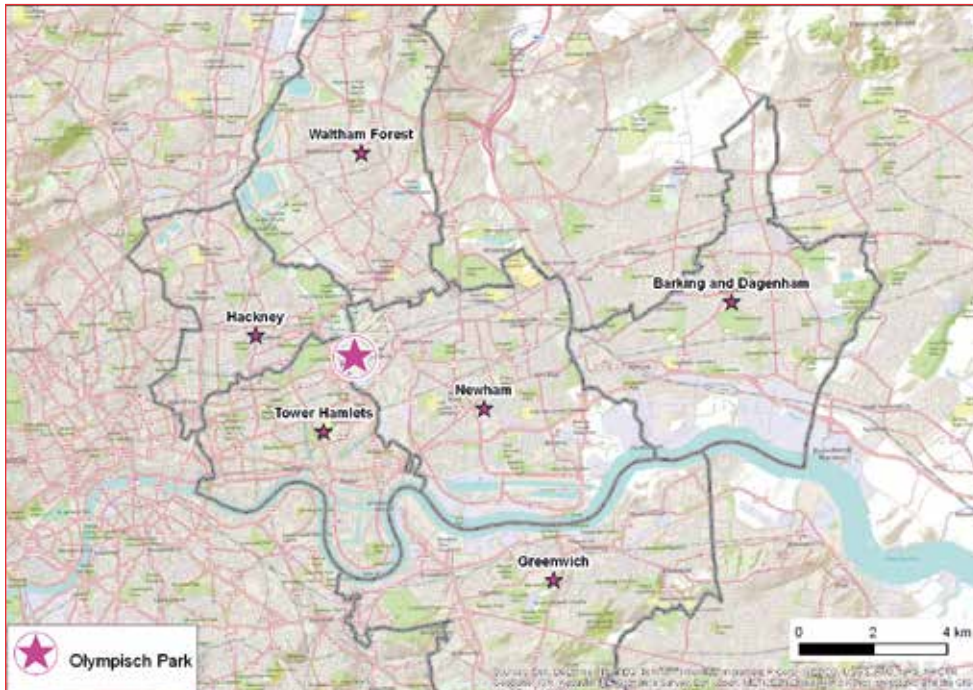
Culturele Festival

- 21 juni-9 september;
- meer dan duizend evenementen rondom het Verenigd Koninkrijk als een onderdeel van London 2012 Festival, met zowel 10 miljoen gratis mogelijkheden als 3 miljoen gewone tickets;
- 14 miljoen mensen hebben deelgenomen aan culturele olympische evenementen, inclusief vier Open Weekenden, de Grote Dans en BT National Portrait Gallery;
- meer dan 155.000 mensen hebben meer dan achtduizend culturele olympische workshops bijgewoond.

Bron: LOCOG [2012a].

Figuur 2.5 geeft de zes Oost-Londense wijken weer, inclusief de locatie van het Olympisch Park waar het grootste deel van het evenement plaatsvond. De locaties van de sportaccommodaties in het Olympisch Park worden beschreven in paragraaf 7.2.

Figuur 2.5 Zes hostwijken in Oost-Londen.

2.5.2 Aandachtspunten

Grote sportevenementen vormen niet alleen een platform voor publieke en private organisaties die daarmee positieve effecten beogen, ook voor demonstranten kan een sportevenement een aantrekkelijk podium zijn om een boodschap voor het voetlicht te brengen. Dorsey (2013) spreekt daarom van sportevenementen als *double edged swords*. Sportevenementen brengen een reputatierisico met zich mee. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Spelen van 2008 (protesten tegen onderdrukking Tibetanen door China) en 1996 (bomexplosie in Centennial Olympic Park in Atlanta) zijn er tijdens de Spelen van 2012 geen grootschalige incidenten geweest. Niettemin zijn er enkele organisatorische zaken die in de aanloop naar het evenement en tijdens het evenement de nodige ophef hebben veroorzaakt.¹²

Ten eerste was de beveiliging volgens het Britse Lagerhuis een verbeterpunt (House of Commons, 2013). Het bedrijf G4S was hiervoor ingeschakeld. Het bedrijf schatte de benodigde capaciteit in 2010 in op 10.000 personen, terwijl een jaar later bleek dat dat er 20.000 zouden moeten zijn. Dit

aantal personen was echter niet beschikbaar waardoor er een tekort aan beveiligers ontstond. De kosten stegen van 86 miljoen GBP naar 284 miljoen GBP (NAO, 2012; House of Commons 2013). Deze toename wijdt G4S aan het veiligheidssysteem dat aanvankelijk nog niet goed was uitgekristalliseerd waardoor de eerste inschatting op aannames berustte. G4S erkende de eigen inschattingsfout en nam hiervoor de verantwoordelijkheid. De capaciteit werd gezocht bij defensie en de politie, waarbij G4S voor de bijbehorende kosten opdraaide.

In de tweede plaats heeft de verkoop van tickets tot ophef geleid. LOCOG beschikte over 11 miljoen tickets: 8,8 miljoen voor de Olympische Spelen en 2,2 miljoen voor de Paralympische Spelen (NAO, 2012). Ongeveer 12 procent van alle tickets werd niet verkocht omdat die tickets bedoeld waren voor geaccrediteerden (o.a. media, IOC, NOC's). Een deel van deze personen maakte de eerste dagen van de Spelen geen gebruik van deze tickets, hetgeen leidde tot lege stoelen bij diverse evenementen. Omdat de plaatsen voor geaccrediteerden vaak de plaatsen vlak bij de sportactiviteiten betreft, kwamen deze lege stoelen frequent in beeld op de televisie. Voor de Britten, maar ook voor LOCOG zelf, waren lege stoelen op de tribunes gedurende de eerste dagen van de Olympische Spelen een belangrijk aandachtspunt. Binnen enkele dagen was dit euvel opgelost door LOCOG: als er bij evenementen vrije plaatsen werden verwacht, werden deze kort voor het evenement toegewezen aan Londense jongeren, militairen en vrijwilligers.

Een tweede aspect ten aanzien van ticketing waarover de nationale overheid zich kritisch heeft uitgelaten, is dat er niet veel tickets voor inwoners van het Verenigd Koninkrijk beschikbaar zijn gesteld door LOCOG (House of Commons, 2013). Minder dan de helft van de tickets voor baanwielrennen was bijvoorbeeld beschikbaar voor de eigen inwoners (Greater London Authority, 2013). Bovendien waren de tickets volgens de Greater London Authority (2013) duur. De prijs van een ticket voor de finale van de 5.000 meter (die de Brit Mo Farah won) bedroeg gemiddeld 333 GBP. De hoogte van de ticketprijs wordt door de overheid niet gezien als een passende geste aan de inwoners van het Verenigd Koninkrijk van wiens belastinggeld de investeringen voor de Spelen (o.a. Olympisch Park en infrastructuur) voor een belangrijk deel zijn gefinancierd.

“During the Games a large number of accredited seats went unused at events for which the public demand for tickets could not be met, and it is a shame that so few tickets for popular events were available to the UK public. For example, only 51% of tickets for the men’s 100 metres final were available to the UK public.”

House of Commons (2013)

Volgens de BBC (2012b) heeft de politie 250 arrestaties tijdens de Spelen verricht. Het merendeel van deze arrestaties had te maken met fraude met tickets. Naast deze 250 arrestaties waren er 182 arrestaties die gedaan zijn op de avond van de openingsceremonie.¹³

2.6 BELEVING IN VERENIGD KONINKRIJK

2.6.1 Openingsceremonie

De openingsceremonie van de Olympische Spelen vond op 27 juli 2012 plaats. Het spektakel werd binnen en buiten de landsgrenzen goed bekeken en ontvangen. In het Verenigd Koninkrijk was volgens het NAO (2012) 95 procent van alle publiciteit in kranten daags na het evenement positief van toon. Volgens een schatting van Eurodata keken wereldwijd maximaal 500 miljoen mensen naar de opening. Dat ligt onder de kijkcijfers voor de opening van de Olympische Spelen in Peking in 2008, die werden geschat op 842 miljoen (NRC, 2012). Daarvoor is de volgende verklaring: Azië is met 52,4 procent van alle televisieaansluitingen de grootste televisiemarkt ter wereld. Dit jaar was het midden in de nacht toen de openingsceremonie in Azië werd uitgezonden waardoor de kijkcijfer achterbleven op Peking 2008.

SKYFALL

De scene in de openingsceremonie waar James Bond (Daniel Craig) en koningin Elizabeth een hoofdrol vertolkten behoort tot een van de best bekeken delen van de openingsceremonie onder de Britse bevolking (BARB, 2012). In dat hoogtepunt van de ceremonie haalde Bond de koningin op in Buckingham Palace en escorteerde haar per helikopter naar het Olympisch Stadion in Oost-Londen. Met een parachutesprong arriveerden beiden (een stand-in voor de koningin en mogelijk ook voor Craig) in de olympische sporttempel. Enerzijds wordt deze scène in marketingkringen beschouwd als een geslaagde manier om de aandacht te vestigen op de nieuwe Bond-film waarin de Britse hoofdstad meerdere malen prominent in beeld wordt gebracht. Skyfall, die eind oktober 2012 in première ging is de 23ste Bond-film. Anderzijds tilt de associatie met Bond, met zijn Britse roots en wereldwijde bekendheid, de openingsceremonie naar een hoger niveau.

“Tonight’s the night. The world will be blown away by Danny Boyle’s #OpeningCeremony. I can’t wait to see it – and everyone’s reaction.”

Tweet Jeremy Hunt (@Jeremy_Hunt), Secretary of State for Health, 27 juli 2012

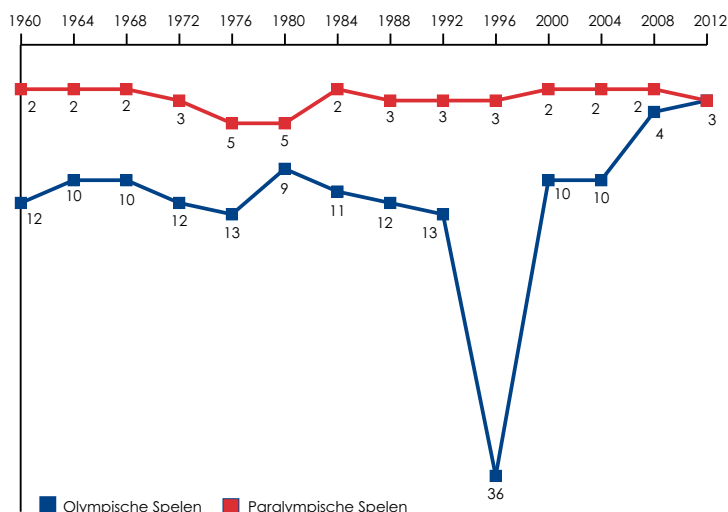
“There are no spectators. Everyone in the Stadium will be part of the #OpeningCeremony magic – they’re learning their part right now!”

Tweet London 2012 (@London 2012), 27 juli 2012

2.6.2 Topprestaties

Team GB behaalde een derde plaats op de medaillespiegel van de Olympische Spelen van 2012 met in totaal 65 olympische medailles waarvan 29 gouden, 17 zilveren en 19 bronzen.¹⁴ De VS en China behaalden respectievelijk de eerste en tweede plaats op de Spelen. Team GB behaalde ook op de Paralympische Spelen van 2012 de derde plaats met 120 medailles waarvan 34 gouden, 43 zilveren en 43 bronzen. China en Rusland behaalden hier respectievelijk de eerste en tweede plaats. Met deze resultaten werden de doelen die UK Sport vooraf stelde gerealiseerd en kan er positief worden teruggeblikt op de topsportresultaten van de Britten.¹⁵

Figuur 2.6 Positie Groot-Brittannië in medailleklassement Olympische en Paralympische Spelen 1960-2012.

Dag acht van de Olympische Spelen was volgens velen de meest memorabele olympische dag voor het Verenigd Koninkrijk en wordt daarom 'Super Saturday' genoemd. Het Verenigd Koninkrijk behaalde deze dag zes gouden medailles waarmee Super Saturday de meest succesvolle nationale toernooiday was sinds de Olympische Spelen van 1908.

Super Saturday begon met het Britse roeiteam dat goud behaalde op de vier zonder stuurman. Enkele minuten later werd goud behaald door het Britse vrouwen roeiteam op de 500 meter. In het Velodrome behaalde vervolgens het *three sisters*-team goud op de 3 kilometer ploegenachtervolging baanwielrennen. Het Verenigd Koninkrijk was hiermee zes seconden sneller dan de USA tijdens de finale van het baanwielrennen. Jessica Ennis bevestigde later die dag in het Olympisch Stadion haar reputatie als 'British golden girl' door olympisch kampioen op de zevenkamp te worden. Greg Rutherford, de roodharige 'Olympic Torch' won vervolgens met een sprong van 8.31 meter de vijfde gouden medaille van de dag op het onderdeel verspringen. Super Saturday

werd afgesloten met een gouden medaille van de atleet Mo Farah op de 10.000 meter. Dit was tevens de eerste keer dat het Verenigd Koninkrijk goud behaalde op deze afstand.

“Sebastian Coe has hailed Saturday’s breathtaking performances in the Olympic Stadium as the ‘greatest day’ of sport he has witnessed.”

(The Telegraph, 2012)

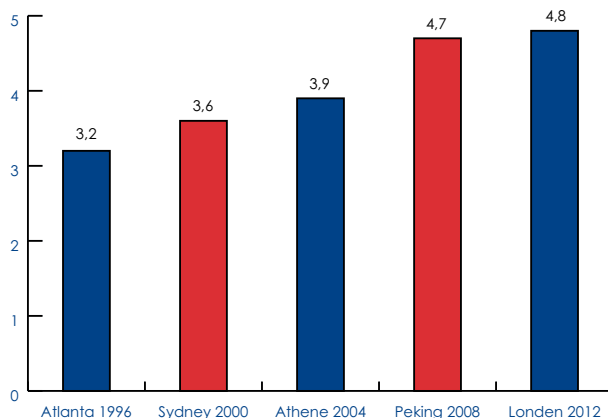
Nadat Londen in 2005 de Spelen kreeg toegewezen, kondigde de regering in maart 2006 een extra subsidie van 200 miljoen GBP aan UK Sport toe (Grant Thornton et al., 2012b). Het lijkt erop dat de toegenomen inkomsten van UK Sport verband houden met de medailleoogst tijdens de Spelen.

2.6.3 Volgen op tv

De Olympische Spelen van Peking in 2008 hadden met 4,7 miljard kijkers wereldwijd het grootste aantal tv-kijkers ooit voor een evenement aangetrokken (*The Guardian*, 2012d; Nielsen, 2008). De vraag was of de Spelen van 2012 deze kijkcijfers zou overtreffen.

Door het IOC werd het wereldwijde bereik van de Olympische Spelen van 2012 op 4,8 miljard tv-kijkers geschat (IOC, 2012). Hiermee zou het kijkcijferrecord van Peking 2008 verbroken zijn. Figuur 2.7 geeft de trend in wereldwijde kijkcijfers van de Olympische Spelen weer. De London 2012-kijkcijfers berusten op een schatting van het IOC.

Figuur 2.7 Kijkcijfers Olympische Zomerspelen wereldwijd (in miljarden).

* Schatting IOC (2012).

Bronnen: IOC (2012), Nielsen (2008) & Statista (2012), bewerking Mulier Instituut.

In het Verenigd Koninkrijk heeft London 2012 alle mediarecords verbroken. In totaal keken 51,9 miljoen Britten voor ten minste 15 minuten naar de BCC-uitzendingen van London 2012. Dit komt neer op 90 procent van de Britse bevolking (*The Guardian* 2012b; *The Guardian*, 2012c).¹⁶ Hiermee werden alle nationale kijkcijferrecords en percentages verbroken van andere grootschalige nationale evenementen sinds de introductie van de huidige methodologie om kijkcijfers in het Verenigd Koninkrijk te meten.¹⁷

Tabel 2.9 Top vier BBC best bekeken nationale evenementen sinds 2002, in procenten van de bevolking van het Verenigd Koninkrijk.

Nationale tv-evenementen	Percentage
London 2012	90
WK voetbal 2002	81
60-jarig jubileum Queen Elizabeth (2012)	69
Huwelijk Prins William en hertogin Catherine Middleton (2011)	61

Bron: *The Guardian* (2012c), bewerking Mulier Instituut.

“I have a job to do but I’m a crazy fan like everyone else.”

Jake Humphrey, BBC TV Olympics presenter London Evening Standard, 2 augustus 2012, p. 61

Ter vergelijking: 23,2 miljoen Britten zagen via de BBC het verlies van Engeland tegen Italië tijdens Euro 2012. Dit komt neer op ongeveer 40 procent van de Britse bevolking. In totaal is voor meer dan 2.500 uur aan materiaal over de Spelen van 2012 door meer dan 20 verschillende Britse tv-kanalen uitgezonden. Naar de openingsceremonie keken 27,3 miljoen Britten en naar de sluitingsceremonie 1 miljoen minder.

Tabel 2.10 Top tien kijkcijfers olympische evenementen (x 1 miljoen).¹⁸

Olympische evenementen	Kijkers
Openingsceremonie	27,3
Sluitingsceremonie	26,3
Finale 100 meter mannen	20,0
Mo Farah behaalt goud op de 10.000 meter	17,1
Jessica Ennis behaalt goud op de zevenkamp	16,3
Tom Daley behaalt brons op de 10 meterplank (schoonspringen)	15,9
Greg Rutherford behaalt goud op verspringen	15,6
Finale 200 meter mannen	15,4
Mo Farah behaalt goud op de 5.000 meter	12,9
Sally Pearson behaalt goud op de 110 meter hordenlopen	12,1

Bron: *The Guardian* (2012e), bewerking Mulier Instituut.

2.6.4 Volgen op internet en social media

De Olympische Spelen van 2012 zijn wereldwijd meer dan 26 miljoen keer vermeld bij *social media*-conversaties. De Spelen werden hierdoor ook wel 'The Social Games' genoemd (IOC, 2012; Mashable, 2012). De websites London2012.com en BBC Sport Online trokken respectievelijk 431 en 55 miljoen bezoekers wereldwijd gedurende de Olympische en Paralympische Spelen (tabel 2.11). De BBC bestempelde London 2012 hiermee als 'the First truly digital games' (BBC, 2012).

Tabel 2.11 Aantal bezoekers en downloads tijdens de Olympische en Paralympische Spelen via london2012.com, olympic.org en BBC en online kijkcijfers, in miljoenen.

	Verenigd Koninkrijk	Wereldwijd
Bezoekers london2012.com		431,0
Bezoekers olympic.org		16,0
Bezoekers BBC Sport online totaal	37,0	55,0
Bezoekers BBC Sport online dagelijks	5,7	74,0
Mobiele bezoekers BBC Sport online	9,2	
Downloads BBC Olympic app	1,9	
Downloads olympische video's		106,0
Aantal kijkers via BBC Red Button		23,7

Bronnen: BBC (2012a) & IOC (2012), bewerking Mulier Instituut.

Ook officiële *social media*-sites van het IOC, waaronder de IOC Facebook-fanpagina, trokken gedurende de Spelen extra leden en volgers (tabel 2.12).

Tabel 2.12 Kerncijfers London 2012 en social media, in miljoenen.

	Vóór London 2012	Ná London 2012
IOC Olympic Facebook-fans	3,3	4,0
IOC-volgers via diverse sociale platforms	15,9	20,0

Bron: IOC (2012), bewerking Mulier Instituut.

Hiernaast werd door het IOC vermeld dat overige officiële *social media*-sites van London 2012, waaronder Facebook, Twitter en Google+ ongeveer 4,7 miljoen volgers trokken. Volgens LOCOG werden er 150 miljoen olympisch gerelateerde tweets verstuurd (IOC, 2012). Medio 2013 telt het officiële Twitter-account van London 2012 ruim 1,5 miljoen volgers. De Spelen van 2012 worden beschouwd als het grootste media-evenement uit de geschiedenis van het Verenigd Koninkrijk (BBC, 2012). De media berichtten over het algehele verloop van de Spelen voornamelijk positief.

Jessica, 13: “It has been the best day of my life so far”, said Jessica, emerging from the judo in sequined Union Jack leggings.

Ms. Huntley: “I can’t afford much, but I feel so privileged that I was able to bring the kids to the judo and give them a day they will remember forever. Today has totally inspired them.”

(London Evening Standard, 31 juli 2012, p. 14)

De openings- en sluitingsceremonies waren duidelijk de meest populaire olympische evenementen als onderwerp van verstuurde tweets (tabel 2.13). Over de openingsceremonie werden bijna 3 miljoen tweets verstuurd, de sluitingsceremonie werd ongeveer 2,3 miljoen keer gebruikt als tweetonderwerp, zoals bleek uit onderzoek onder meer dan 150 miljoen verschillende social media-bronnen waaronder Twitter, Facebook, blogs en YouTube (Mashable, 2012).

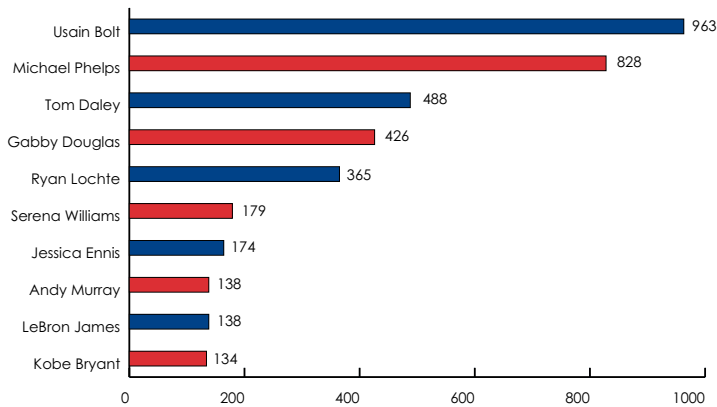
Tabel 2.13 Top achttien aantal verstuurde tweets (x 1.000) per olympisch evenement, per toernooidag.

Olympisch evenement	Aantal tweets (x 1 mln)	Dag
Openingsceremonie	3,0	1
Sluitingsceremonie	2,3	17
Super Saturday	0,6	9
Lichte wint goud op de 400 meter wisselslag/Shiwen wint de 400 meter wisselslag met een wereldrecord	0,4	2
Daley behaalt brons op de 10 meter duikplank	0,4	16
Bolt wint goud op 200 meter	0,4	14
Phelps wint goud op de 100 meter vlinderslag/Ledecky wint goud op de 800 meter vrije slag	0,3	8
Vrouwenvoetbal: VS verslaan Canada na verlenging met 4-3	0,3	11
Douglas wint goud op de individuele meerkamp turnen	0,3	7
Wiggins wint goud op de individuele tijdrit wielrennen	0,3	6
Franklin wint goud op de 100 meter rugcrawl	0,3	4
Bolt wint goud op 100 meter/Murray verslaat Federer met tennis	0,3	10
Phelps wint goud op de 4 x 200 meter vrije slag	0,2	5
Phelps behaalt zilver op de 400 meter vrije slag	0,2	3
VS vrouwen estafetteteam wint goud op de 4x100 meter vrije slag	0,2	15
VS winnen goud met vrouwenvolleybal/Felix wint goud op 200 meter	0,2	13
Vollmer verbreekt vrouwelijk wereldrecord op de 100 meter vlinderslag	0,2	3
Mexico verslaat Japan met voetbal/Hoy wint goud op Keirin (baanwielrennen)	0,1	12

Bron: Mashable (2012).

Atleet Usain Bolt won tijdens London 2012 niet alleen drie gouden medailles, hij eindigde ook bovenaan de top tien vaakst vermelde atleten in *social media*-berichten, gevolgd door Michael Phelps en Tom Daley (figuur 2.8)(Mashable, 2012).

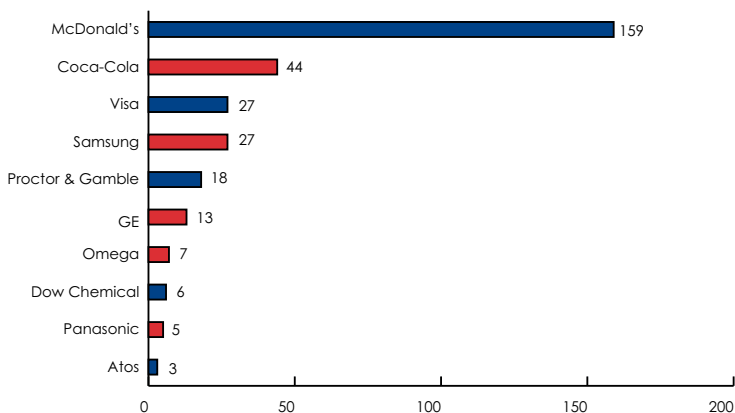
Figuur 2.8 Top tien aantal vermeldingen (x 1.000) atleten in *social media*, gedurende de Olympische Spelen in 2012, bij meer dan 150 miljoen bronnen waaronder Twitter, Facebook, blogs en YouTube.

Bron: Mashable (2012).

Van bekende merkenamen werden McDonald's, Coca-Cola en Visa het vaakst benoemd in de *social media* (figuur 2.9)(Mashable, 2012).

Figuur 2.9 Top tien aantal vermeldingen (x 1.000) merken in *social media*, gedurende de Olympische Spelen in 2012, bij meer dan 150 miljoen bronnen waaronder Twitter, Facebook, blogs en YouTube.

Bron: Mashable (2012).

2.7 CONCLUSIE

De Olympische en Paralympische Spelen van 2012 verliepen vanuit organisatorisch opzicht geolied. In de bidfase lieten de Britten – anders overigens dan bij het bid voor het WK voetbal – zien het spel van diplomatie tot in de puntjes te beheersen. Het plan was *timely* en aansprekend. Het werd op intelligente wijze voor het voetlicht gebracht door Sebastian Coe, een van 's lands voornaamste en charismatische sportzonen, en aansprekend verbeeld door Londense kinderen. De politiek gaf adequaat rugdekking.

De faciliteiten waren op tijd klaar, de vrijwilligers goed gebriefd en in ieder geval gastvrij, en sommige decors bijna sprookjesachtig – met dank aan de historische binnenstad van Londen en het media-vernuft van de BBC. De openingsceremonie bood een rijke staalkaart van Britse historie, Britse humor en de rijke Britse cultuur (van hoog tot laag). Tegenslagen waren er ook. De begrote overheidsinvestering bleek onderschat. De beveiliging bezorgde kopzorgen en in de ticketverkoop vielen steken. Van het gevreesde verkeersinfarct was echter geen sprake, en ook van geweld was nergens sprake. In die zin was Londen 2012 een evident succes. De vraag vervolgens is of dat ook gold voor de belofte die het had gedaan, namelijk om heel het land te laten profiteren van de Spelen.

EINDNOTEN

1. De twee mascottes van de Spelen van 2012 waren Wenlock en Mandeville. Met Wenlock werd gerefereerd aan deze Engelse geschiedenis. Mandeville verwijst naar de Stoke Mandeville Games. De eerste Stoke Mandeville Games worden doorgaans beschouwd als het eerste evenement voor gehandicapten dat in het kader van de Olympische Spelen georganiseerd werd (zie ook hoofdstuk 6).
2. Parijs had zich in 1986 en 2001 zonder succes kandidaat gesteld voor het gastheerschap van de Olympische Zomerspelen van respectievelijk 1992 en 2008.
3. Coe behaalde twee keer goud op de 1.500 meter loopafstand en twee keer zilver op de 800 meter, respectievelijk tijdens de Spelen in Moskou in 1980 en Los Angeles in 1984.
4. Voor het nalezen van de speech van Coe in 2005, zie <http://www.london2012.com/documents/locog-publications/singapore-presentation-speeches.pdf>.
5. Het IOC, de Internationale Sportfederaties (IF), de Nationale Olympische Comites (NOC's), de organisatiecomités van de Olympische Spelen (OCOGs), alle andere erkende federaties, instellingen en organisaties, maar ook atleten, juryleden/scheidsrechters en trainers.
6. De functie Minister for the Olympics ontstond in juli 2005, toen Londen het bid won. In mei 2010 verviel deze functie en is de verantwoordelijkheid komen te vallen onder de Secretary of State for Culture, Media and Sport (Jeremy Hunt).
7. Het onderzoek vond plaats in februari, maart en april 2012.
8. Er waren geen grote verschillen tussen de wijken.
9. In maart 2013 ontbreekt er nog een overzicht van de totale publieke investeringen (House of Commons, 2013).
10. De Greater London Authority (GLA) is een regionale strategische organisatie die op veel terreinen actief is en onder leiding staat van Boris Johnson, de burgemeester van Londen. De London Development Agency (LDA) is verantwoordelijk voor het leveren en het maximaliseren

van duurzame positieve spin-off voor Londen. De LDA was onder meer betrokken bij het verkrijgen van het gebied waar het Olympisch Park gerealiseerd wordt.

11. Een deel van het bedrag dat het IOC ontvangt, vloeit weer terug naar de sport, onder andere door financiële steun aan Nationale Olympische Comités.
12. Een derde element (dat meer betrekking had op de totale publieke investering in de Spelen) waren de eerder beschreven budgetoverschrijdingen, die in 2006/2007 veel commotie oproepen. Ook bezuinigingen op het Engelse bewegingsonderwijs leidden in 2011/ 2012 tot veel beroering. Hier komen we later nog op terug.
13. Op de avond van de openingsceremonie kwamen de deelnemers van een maandelijks fietsevenement in Londen (een zogenaamde *critical mass*) volgens de politie te dicht in de buurt van het Olympisch Stadion wat volgens de politie een potentieel gevaar opleverde.
14. Zie www.london2012.com/medals/medal-count.
15. Zoals zichtbaar in de figuur behaalden de Britten in 1996 een 36ste plaats in het medailleklassement van de Olympische Spelen. Dat is in de periode 1960-2012 een dieptepunt. Als gevolg van het weinig florissante resultaat werd er door de Britten gereflecteerd op de status van de top- en breedtesport in eigen land.
16. Engeland telt ongeveer 62 miljoen inwoners.
17. In 2002 werd het JICSTAR-systeem vervangen door de Broadcaster's Audience Research Board.
18. In deze top tien zijn de kijkcijfers inbegrepen van alle kanalen waarop de Spelen van 2012 zijn uitgezonden waaronder BBC1, BBC3, BBC HD en de BBC's 24 dedicated Olympics channels.

3 *Legacy*

3.1 LEGACY-THEMA'S

De nationale overheid had zich al in de bidfase tot doel gesteld om de Spelen van 2012 te gebruiken als een katalysator voor de nationale ontwikkelingsagenda. Dat is begrijpelijk. Een overheid investeert geen miljarden voor enkele weken topsport en een reeks aansprekende culturele activiteiten. Ofschoon van de Spelen zelf een effect uit zal gaan, heeft de overheid in samenwerking met private partijen een breed programma van activiteiten geïnitieerd die moeten leiden tot het verwezenlijken van de maatschappelijke doelen. Immers: "Events are not interventions in-and-of themselves" (Chalip, 2006).

Het Department for Culture, Media and Sports (DCMS) hield namens de nationale overheid toezicht op het algehele organisatorische proces van London 2012. Het DCMS formuleerde vier maatschappelijk hoofddoelstellingen voor London 2012 waarbij de aspecten duurzaamheid en gehandicapten als een rode draad door deze doelen heenliepen (DCMS, 2010; Grant Thornton et al., 2011a; Grant Thornton et al., 2012b). Schematisch kan het *legacy*-beleid worden samengevat zoals in figuur 3.1 te zien is.

Figuur 3.1 Legacy-domeinen.

	Sport	Economie	Participatie en cohesie	Oost-Londen
Duurzaamheid				
Gehandicapten				

De vier domeinen die het DCMS onderscheidt zijn (DCMS, 2010):

1. Sport

Het stimuleren van sporten en bewegen van overheidswege was ingegeven vanuit economische en gezondheidsmotieven. Mensen die voldoende sporten en bewegen zijn fysiek en mentaal gezonder en presteren daardoor beter op school en op het werk. Naast een verbetering van het algemeen welbevinden en een hogere arbeidsproductiviteit wordt tegelijkertijd de druk op de kosten van de gezondheidszorg verlicht. In het Verenigd Koninkrijk is dit niet zonder reden, het aandeel obese mensen in het Verenigd Koninkrijk is het hoogste van Europa (Eurostat, 2011). De gevolgen van overgewicht laten zich economisch vertalen. Overgewicht kost het land volgens Girginov & Hills (2010) jaarlijks ruim 2 miljard GBP. Bij het stimuleren van sporten en bewegen wordt een accent gelegd op de jeugd. Een grote uitdaging werd gezien om de sport drop-out onder 11-19-jarigen te verlagen. Het DCMS wenste dat er op scholen een sportcultuur terugkeert.

2. Economie

De Spelen gaven Londen en het Verenigd Koninkrijk een mogelijkheid omdat het land naar verwachting tijdens de Spelen, maar ook daarvoor en daarna, internationaal veel aandacht zou krijgen. Noodzaak was om afbreukrisico's te voorkomen (ook deze zullen breed worden uitgemeten) en de voordelen van deze aandacht te benutten (o.a. Pellegrino & Hancock, 2010). Het momentum van de Spelen werd aangegrepen om de hoofdstad

en het land scherper te positioneren in diverse markten. Het land als ultieme locatie voor zakelijke investeringen, maar ook als ideale vakantiebestemming (voor zowel binnenlands als buitenlands toerisme). De aandacht die de Spelen van 2012 genereerden, werd ook benut om internationale (diplomatieke) netwerken verder uit te bouwen. Die kunnen na de Spelen hun dienst bewijzen. Een voorbeeld daarvan is een wereldwijde diplomatieke campagne om buitenlandse relaties kennis te laten nemen van de mogelijkheden die de Spelen bieden en hen met een frisse, positieve blik het Verenigd Koninkrijk te laten (her)ontdekken.

3. Participatie en cohesie

De Spelen van 2012 werden ook aangegrepen om de bevolking te stimuleren een actievere bijdrage aan de samenleving te laten leveren. Achterstands- en minderheidsgroepen waren hierbij een voornaam doelgroep, vooral in Oost-Londen (zie de volgende paragraaf). De Spelen werden gezien als een unieke kans om door middel van sport verschillen ten aanzien van etniciteit, cultuur, leeftijd religie en politieke voorkeur te overbruggen en meer maatschappelijke samenhang te creëren.

4. Oost-Londen

De Spelen van 2012 moesten ertoe bijdragen dat de sociaal-economische achterstand van Oost-Londen op de rest van het land verminderd wordt en op termijn ook de vruchten kon plukken van de welvaart die de rest van de hoofdstad kenmerkt. Het DCMS (2010) sprak de ambitie uit dat de achterstand van Oost-Londen binnen twintig jaar ingelopen moet worden. In de zes stadsdelen in Oost-Londen, waar het merendeel van de olympische accommodaties en het Olympisch Dorp zich bevonden, woont 18 procent van de inwoners van Londen. Tevens telt Oost-Londen 68 procent van de achterstandsgebieden van de stad (London's Growth Boroughs, 2012). Het gebied waar het Olympisch Park werd gebouwd werd decennialang gekenmerkt door achterstand, verontreiniging, eeuwenoude industriële gebouwen en verontreinigde grond (ODA, 2011). Op den duur zou het park – dat na de Spelen het Queen Elizabeth Olympic Park is gaan heten – en Stratford City de basis moeten vormen voor een economische groei-impuls. Na de Spelen is het park eerst opgeknapt omdat de functie en doelgroep is veranderd. Tijdens de Spelen was het optimaal ingericht voor topsporters, begeleiders en toeschouwers. Na de Spelen blijft het park sport ademen, maar is er meer plaats voor breedtesport en andere vormen van vrijetijdsrecreatie en voor zakendoen. Op termijn is het doel dat Oost-Londen een van de leidende technologiecentra in de wereld wordt en het Queen Elizabeth Olympic Park een attractie wordt voor toeristen.

“Those few weeks of sport in the summer of 2012 have kickstarted one of the most significant urban redevelopment programmes ever seen in Britain, bringing jobs, housing, transport improvements and the creation of the largest urban park the country has seen in the last hundred years.”

Bron: Polley (2011)

3.2 VRAAGTEKENS: SPORT ALS MIDDEL?

De voornemens en beloften van de Britse regering zijn aansprekend en inspirerend. Inspirerend genoeg in ieder geval om de IOC-leden te overtuigen en het bid-proces te winnen. Toch was niet iedereen in de Britse samenleving, toch al niet gevrijwaard van scepticisme, even overtuigd van de haalbaarheid van alle vergezichten. Wetenschappers, waaronder de onafhankelijke Sports Think Tank uit Londen, plaatsten vraagtekens bij de manier waarop de Olympische en Paralympische Spelen in Londen en het Verenigd Koninkrijk werden aangewend om maatschappelijke doelen te realiseren. Bickley & Tomlin (2012) geven in hun rapport ‘Give us our ball back’ aan dat sport niet te vaak als middel kan worden beschouwd om sociale of economische doelen te realiseren. Zij bedienen zich van het argument dat daarmee een kloof wordt gecreëerd tussen het sportdomein en de insiders (o.a. beoefenaars, kijkers). Het Britse duo geeft aan dat er van de sport veel wordt ‘gevraagd’, maar dat de sport dat niet zonder meer ‘waar kan maken’. De Spelen van 2012 worden in dit betoog betrokken. Ook Hylton & Morpeth (2009) wijzen op de grenzen en (on)mogelijkheden van de kracht van sport als beleidsinstrument. Miah & García (2012) en Hughes (2013) plaatsten vraagtekens bij de haalbaarheid van de beloften rondom maatschappelijke *legacy* van de Spelen en vroegen zich af of er hiermee niet te grote verwachtingen onder de bevolking gewekt werden. De Spelen en de daarvan afgeleide *legacy*-projecten werden veel krachten toegedicht: van het verlagen van de studie-uitval tot de promotie van cultuur.

“So great is this emphasis on legacy that one may argue that there are unreasonable public expectations about what an Olympic Games can achieve for a city or a host nation.”

Miah & García (2012)

“Sport is constantly being set up to over-promise and under-deliver.”

Bickley & Tomlin (2012)

3.3 LEGACY-PROJECTEN

In 2011 telden Grant Thornton et al. (2011a) meer dan 130 majeure *legacy*-projecten. Een deel van deze projecten zou er ook zonder de Spelen zijn geweest (in bepaalde gevallen in kleinere

vorm). Gezien de omvang (en de complexiteit) is het schetsen van een compleet overzicht van *legacy*-projecten binnen de opzet van dit boek niet passend. Er is volstaan met het bondig verwoorden van enkele belangrijke projecten per *legacy*-thema. In de hoofdstukken 4 tot en met 7 wordt ingegaan op de effecten van deze activiteiten en de mate

waarin deze activiteiten ook plaatsgevonden zouden hebben als de Spelen in 2012 niet in Londen hadden plaatsgevonden.

1. Sport

- 'Sportivate'.¹ Dit is een landelijk sportstimuleringsproject gericht op inactieve jeugd (14-25 jaar) waarbij deelnemers kunnen kiezen uit een brede waaier aan sporten. Projecten duren zes tot acht weken en sporten vindt onder begeleiding van een coach plaats. Sommige deelnemers kunnen persoonlijke doelen stellen of toewerken naar de deelname van een sportevenement, zoals een hardloophwedstrijd. De coaches sturen erop aan dat de deelnemers na het project blijven sporten, onder meer door hen te wijzen op de sportmogelijkheden in de woonomgeving van de deelnemers (o.a. sportverenigingen, fitnesscentra). Het project loopt tussen 2011 en 2015 met een budget van 32 miljoen GBP voor de periode 2010/2011 tot en met 2014/2015 (middelen National Lottery) (Grant Thornton et al., 2012b).
- 'Gold Challenge'. Een onafhankelijk initiatief, gesteund door Sport England, de British Olympic Association (BOA) en de British Paralympic Association (BPA), dat tot doel had 100.000 personen te stimuleren deel te nemen aan olympische en paralympische sporten. De Gold Challenge was financieel zelfvoorzienend (Grant Thornton et al., 2012a). Er werd zo goed mogelijk rekening gehouden met de (on)mogelijkheden van deelnemers (sportieve activiteiten, tijd, geld). Doelgroepen waren onder andere bedrijven (bedrijfssport) en sportorganisaties die hun ledental wilden verhogen. Tegelijkertijd werd met het project geld ingezameld voor een goed doel (o.a. Cancer Research UK en het Wereld Natuur Fonds). Het project liep van 2010 tot 2012.
- 'School Games'. De 'School Games' is een competitie binnen en tussen scholen. Het project wordt geleid door Sport England en geleverd door de Youth Sport Trust, met aanvullende financiering van het Department of Health and Department for Education. Ook gehandicaptensport maakt onderdeel van dit project uit. Alle scholen in Engeland hebben de mogelijkheid gekregen zich aan te sluiten. Er is een belangrijk wedstrijdelement (de *Olympic style approach*), hetgeen heeft geleid tot vraagtekens bij critici (zie paragraaf 4.3). De 'School Games' kennen vier niveaus. Er vinden wedstrijden plaats binnen scholen (niveau 1) en tussen scholen (niveau 2). Daarnaast zijn er landelijke sportfestivals (niveau 3) en konden de beste teams in mei 2012 deelnemen aan de finale in het Olympisch Park (niveau 4). De publieke investeringen in dit project bedragen 145 miljoen GBP voor de periode 2010/2011 tot en met 2014/2015 (Grant Thornton et al., 2012b). Het project is deels gefinancierd met private middelen: de Britse supermarktketen Sainsbury's is sponsor.
- 'Change4Life Sport Clubs'. Het doel van 'Change4Life', een initiatief waarvan het project 'Change4Life Sport Clubs' deel uitmaakt, is het bevorderen van een gezonde leefstijl met voldoende beweging en een gezond eetpatroon. Onder andere gezondheids- en onderwijsprofessionals werken hierbij samen. Het programma kent een reeks van activiteiten, waaronder 'Change4Life Sport Clubs'. Dit zijn sportclubs die gelinkt zijn aan scholen en die indachtig het olympisch gedach-
tengoed inactieve kinderen helpen om de persoonlijke *fun*-factor van sport te ontdekken. Na een

initiële investering van 6 miljoen GBP van het DCMS, Department of Health en de National Lottery, werd het project daarna gefinancierd door het Department of Health (8,4 miljoen GBP tot 2015) (Grant Thornton et al., 2012b). Het project wordt geleverd door de Youth Sport Trust.

- 'Sport Makers'. *Sport Makers* zijn sportliefhebbers van zestien jaar en ouder. Het idee van het project is dat de sportievelingen hun passie inzetten om de sport in het land een impuls te geven. Dat kan op uiteenlopende manieren, waaronder kleinschalige en lokale initiatieven. Een *Sport Maker* kan bijvoorbeeld een wielertocht organiseren (en daarvoor deelnemers werven), maar ook vrijwilligerswerk (scheidsrechter) bij een sportvereniging is een van de vele mogelijkheden. Elke *Sport Maker* committeert zich aan minstens tien uur vrijwillige inzet. Het doel is dat minstens 50 procent van de *Sport Makers* na het project als vrijwilliger actief blijft. Er is voor de periode 2010/2011 tot en met 2013/2014 een publieke investering van 6 miljoen GBP mee gemoeid (Grant Thornton et al., 2012b).

2. Economie

- 'CompeteFor'. In het Verenigd Koninkrijk werd ernaar gestreefd om de baten die verbonden zijn aan het vele werk dat voortvloeit uit de organisatie van de Spelen te spreiden over het land en daarbij alle regio's en alle bedrijven (en zeker het MKB) een gelijke kans te geven. Dat werd onder andere gestimuleerd door zo veel mogelijk relevante informatie over de te verstrekken opdrachten toegankelijk te maken via een website waar alle bedrijven toegang toe konden krijgen. De website CompeteFor functioneerde als platform waar vraag (vooral LOCOG en de ODA) en aanbod elkaar konden vinden. Voor de periode 2007/2008 tot en met 2012/2013 investeerde de overheid een bedrag van 13,8 miljoen GBP (Grant Thornton et al., 2012b).
- 'British Business Embassy'. Tijdens de Spelen zijn er diverse *global business summits* georganiseerd waar Britse toppolitici (o.a. minister-president, minister van Buitenlandse Zaken) internationale investeerders en beleidsmakers ontmoetten. Bepaalde evenementen waren gewijd aan landen (China en Brazilië), andere aan sectoren (o.a. creatieve industrie, onderwijs, gezondheidszorg, ICT). De organisatie UK Trade & Investment (UKTI) is de sleutelorganisatie bij dit project. De overheid investeerde 4,9 miljoen GBP en de private sector 1 miljoen GBP voor de maanden juli en augustus 2012 (de periode van de Spelen) (Grant Thornton et al., 2012b).
- 'You're invited'/GREAT campagne. De campagne 'You're invited' heeft tot doel om vooral de Spelen, en in mindere mate andere grote evenementen (Koninklijk Huwelijk in 2011, Diamond Jubilee in 2013), aan te wenden om de Britse expertise op uiteenlopende terreinen internationaal te etaleren. Het betreft het aantrekken van buitenlandse toeristen en het nastreven van buitenlandse investeringen in het Verenigd Koninkrijk. Voor 'You're invited' is een bedrag van 120 miljoen GBP aan publieke middelen geïnvesteerd voor de periode 2010 tot en met 2014 (Grant Thornton et al., 2012b). De GREAT campagne vult 'You're invited' aan. Deze campagne, met een overheidsinvestering van 25 miljoen GBP voor de periode februari 2012 tot en met maart 2013 wordt uitgevoerd in negen landen.
- 'London Employment and Skills Taskforce' (LEST). Dit project, gericht op Londenaren, had tot doel om de impact die de Spelen hebben op de ontwikkeling van vaardigheden, kennis en ervaring optimaal te benutten en daarmee de werkloosheid in de stad (en met name in Oost-Londen) te verminderen. Gezien de breedte van het project zijn er diverse deelprojecten opgezet. Er wordt gefocust op het bij elkaar brengen van vraag en aanbod (werkgever en werknemer), training en coaching. Het project wordt verzorgd door de London Development Agency (LDA) en de Greater London Authority (GLA). De publieke investeringen bedragen 64 miljoen GBP sinds 2006/2007 (Grant Thornton et al., 2012b).²

3. Participatie en cohesie

- 'Get Set'. 'Get Set' was het officiële London 2012-onderwijsprogramma dat door LOCOG gecoördineerd werd (3-19-jarigen). Het kennismaken en laten inspireren van de olympische waarden (vriendschap, uitmuntendheid en respect) en de paralympische waarden (inspiratie, vastberadenheid, moed en gelijkheid) staat bij het programma, dat in 2008 is opgezet, centraal. Scholen en universiteiten in het Verenigd Koninkrijk vormden de doelgroep en het programma werd geleverd via een online platform dat een breed scala aan middelen verstrekke. In september 2011 werd Get Set ook wereldwijd gelanceerd. De publieke investeringen in Get Set verschilden per jaar. In totaal bedroegen de publieke investeringen (alleen van het Department for Education, exclusief LOCOG) voor de periode 2008/2009 tot en met 2012/2013 ongeveer 275 miljoen GBP, inclusief internationale activiteiten (Grant Thornton et al., 2012b).
- 'Inspire Mark'. Projecten met een Inspire Mark zijn geïnspireerd op de Spelen en hebben een sterke lokale verankering en brengen daarmee de inspiratie van de Spelen naar elke uithoek van het land. De publieke investeringen (DCMS) bedroegen 1,6 miljoen GBP voor de periode 2009-2012 (Grant Thornton et al., 2012b).
- 'Games Maker'. Dit was het programma waarbij vrijwilligers werden geworven, geselecteerd en opgeleid. Er is niet alleen aandacht voor de periode van de Spelen, het streven is ook om de vrijwilligers met de olympische ervaring daarna ook een (betere) positie op de arbeidsmarkt te kunnen bieden. Het project werd gefinancierd door LOCOG: er waren geen publieke middelen mee gemoeid (zie ook hoofdstuk 2).
- 'Inspiring Sustainable Living'. Dit was een programma van het Department for the Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA) dat voorzag in *start-up*-subsidies voor projecten die gericht zijn op duurzaamheid, met de Spelen van 2012 als inspiratiebron. Doel was mensen te helpen duurzamer te leven door te putten uit de Spelen van 2012 als inspiratiebron. Bij het project was een publieke investering van 0,8 miljoen GBP gemoeid voor de periode 2010/2011 (Grant Thornton et al., 2012b).

4. Oost-Londen

De ontwikkeling van het Olympisch Park in Stratford, als aanjager voor de regeneratie van Oost-Londen, vormde een centraal onderdeel van het London 2012 Legacy Plan. Er zijn veel met elkaar samenhangende *legacy*-projecten die bij dit thema horen. Voorbeelden zijn de acquisitie van land in Oost-Londen, de bodemsanering, de realisatie van de accommodaties en infrastructuur en de post-Spelentransformatie.

Duurzaamheid en beperking van de milieubelasting lopen als een rode draad door het werk van de ODA heen, getuige het London 2012 Sustainability Plan. Deze hebben betrekking op de kooldioxide-uitstoot, water (efficiënt, hergebruik, recycling), afval (vermindering, hergebruik, recycling, materialen (herkomst, milieuvriendelijk, sociaal verantwoord)), biodiversiteit en ecologie (bescherming en verbetering), land, water, geluid, lucht (optimaliseren positieve en minimaliseren negatieve effecten) en transport en mobiliteit (wandelen, fietsen en openbaar vervoer stimuleren). Grant Thornton et al. (2012b) geven aan dat de publieke investering niet bekend is.

Aan de ontwikkeling van het plan voor het Olympisch Park werd in 2003, voordat Londen de Spelen van 2012 kreeg toegewezen, begonnen (Grant Thornton et al., 2012b). Kennelijk stond de regeneratie van Oost-Londen ook zonder de Spelen van 2012 (maar wellicht wel dankzij het uitbrengen van een bid) op de agenda van de overheid. De wijze waarop het gebied ingericht

zou worden, zou zonder de Spelen anders zijn geweest. De totale publieke investeringen voor de aankoop en sanering van het gebied, inclusief de post-Spelentransformatie bedragen ongeveer 6,6 miljard GBP (Grant Thornton et al 2012b).

5. International Inspiration

Naast het nastreven van maatschappelijke *legacy* in land is er met het project 'International Inspiration' gestreefd naar internationale nalatenschap. Dit programma belichaamt de belofte van Coe in Singapore in 2005: jongeren over de hele wereld bereiken en hen kennis te laten maken met de inspirerende kracht van sport en de Spelen.

Totale publieke investeringen in legacy-projecten

In hoofdstuk 2 is beschreven dat de overheid 9,3 miljard GBP investeert in de Olympische en Paralympische Spelen. De publieke investeringen in *legacy*-activiteiten, waaronder de projecten die in dit hoofdstuk zijn beschreven, zijn hier niet in verdisconteerd. Persoonlijke contacten met Loughborough University (een van de partijen die de meta-evaluatie voor het DCMS verzorgt) medio juni 2013 leren dat zij een dergelijke berekening niet hebben gemaakt en geen zicht hebben op wie dat mogelijk wel gedaan heeft. Als dit bedrag bekend zou zijn, dient men er rekening mee te houden dat een deel van deze overheidsinvesteringen ook zonder de Spelen gedaan zouden zijn. Bepaalde projecten zouden er immers ook zonder de Spelen zijn geweest.

3.4 CONCLUSIE

Ofschoon van de Spelen zelf een maatschappelijk effect uit zal gaan, heeft de overheid in samenwerking met private partijen een breed programma van *legacy*-projecten geïnitieerd die moeten leiden tot het verwezenlijken van de maatschappelijke doelen. De nationale overheid onderscheidde vier *legacy*-domeinen, te weten: sport, economie, participatie en cohesie en Oost-Londen. Gehandicaptensport en duurzaamheid is volgens de overheid in al deze domeinen verweven. Daarnaast werd er naar aanleiding van de Spelen van 2012 in Londen de ambitie geuit om jongeren over de hele wereld te bereiken en hen kennis te laten maken met de inspirerende kracht van sport en de Spelen. Hiervoor werd het project 'International Inspiration' opgezet. Het is niet bekend welke (publieke) investeringen met het totaal van de *legacy*-projecten gepaard zijn gegaan.

EINDNOTEN

1. Sportivate, maar ook andere grote projecten als de Gold Challenge vallen in het programma 'Places People Play'. Met dit project is een overheidsinvestering van 135 miljoen GBP gemoeid. Voor meer informatie over dit programma, zie http://www.sportengland.org/media_centre/press_releases/places_people_play.aspx.
2. Een eindmoment wordt door Grant Thornton et al. (2012) niet vermeld.

4 *Sport*

4.1 INLEIDING

Het verhogen van de sportdeelname was een van de *legacy*-beloften van London 2012. Een miljoen meer sporters, zouden er komen dóór de Spelen. In een land dat een van de meest hoge obesitascijfers van Europa kent, voorwaar geen overbodige luxe. Om dat doel te bereiken, is een groot aantal projecten opgestart, met organisaties als Sport England, scholen, bonden en gemeenten als belangrijke betrokkenen én uitvoerders. Maar wat is van al die inspanningen het resultaat geweest? Hoe is het gesteld met de uitvoering van de diverse projecten, en wat is daarvan de betekenis geweest voor de Britse sport?¹

4.2 1 MILJOEN MEER FREQUENTE SPORTERS

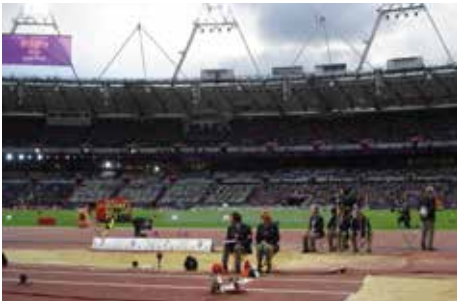
Het uitspreken van de Singapore Promise door Sebastian Coe– de Spelen aangrijpen om het land sportiever en gezonder te maken – (zie paragraaf 2.2) is bijzonder: niet eerder zette een gaststad/-land van de Olympische en Paralympische Spelen zo sterk in op een dergelijke nalatenschap (o.a. Weed 2009; Giorgio et al. 2009).² Coalter (2004) merkte in de bidfase op dat het een ambitieus doel is om de Spelen van 2012 in te zetten in de strijd tegen bewegingsarmoede. Dat komt doordat topsport betekenis heeft voor breedtesport en andersom, maar het is een uitdaging om een effect te realiseren waarbij top- en breedtesport elkaar versterken. Zo wijst Heere (2012) erop dat de Verenigde Staten en Australië beschouwd worden als topsportlanden, maar dat in die landen ook een hoog aandeel obese inwoners geregistreerd wordt.

“This is the most ambitious project in the history of the Olympic Games in terms of both its scope and level of change, as, in order to be implemented successfully, it has to address not only people’s behaviour but also deeply rooted social structures and relations.”

Bron: Girginov & Hills (2010)

Aanvankelijk werd door de nationale overheid tot doel gesteld om in de periode 2005/2006-2012/2013 te groeien van 6,8 naar 7,8 miljoen actieve sporters (+15%) (DCMS, 2010).³ Volgens de nationale rekenkamer NAO (2010) en Sport England lag aan dit doel geen berekening ten grondslag, maar was het gebaseerd op aannames. Om dit doel te realiseren, werd er door Sport England nauw samengewerkt met sportbonden. De sportbonden konden na goedkeuring van hun ‘Whole Sport Plan’ (waarbij sportbonden acteren als brancheorganisatie voor de sport en niet als belangenbehartiger van alleen de georganiseerde sport) rekenen op miljoenensubsidies.

Persoonlijke contacten met professionals bij Sport England leren dat de plannen van bonden uit 2009 veelal een voortzetting van het huidige beleid betroffen en niet zelden summier van opzet waren. Het ontbrak Sport England destijds nog aan een document op basis waarvan men

subsidies toeke. Recentelijk is er veel veranderd op het vlak van subsidietoekenning aan bonden door Sport England. Gebaseerd op ervaringen in de periode ervoor ontwikkelde Sport England voor de periode 2013-2017 een *Investment Guidance* waarin subsidiecriteria geformuleerd zijn (Sport England, 2013).

Er zijn geen doelen meer ten aanzien van de groei van de nationale deelname, wel zijn er nog prestatieafspraken met bonden. Deze prestatieafspraken hebben betrekking op het streven naar een (per bond verschillend) deelnameniveau in de toekomst. Tussen 2009 en 2013 is door Sport England ook veel geïnvesteerd in kennis over sport, waaronder motieven om te sporten of om daarmee te stoppen. Die kennis is op sportniveaus voorhanden, waardoor elke sportbond op maat gesneden advies krijgt hoe leden te bereiken, boeien, binden en behouden. Voor sommige sporten (zoals schermen) is er geen uitdaging om inwoners te bereiken (veel Britten komen gemakkelijk in aanraking met schermen), maar juist om hen te boeien en te binden. Voor andere sporten geldt het omgekeerde.

De Sport Working Group van het Centre for Social Justice – een groep van sportexperts uit het Verenigd Koninkrijk, waaronder professor Barrie Houlihan – vroeg zich af of de gekozen strategie voor het vergroten van de sportdeelname de meest optimale is (Giorgio et al., 2011). De wijze van samenwerking met bonden is misschien niet zo logisch als zij lijkt. Er zijn aanwijzingen dat de miljoeneninvesteringen mogelijk vooral zijn gedaan in de organisatorische infrastructuur van bonden in plaats van het financieel steunen van de sportverenigingen en andere sportaanbieders. Deze sportexperts plaatsten ook kanttekeningen bij het ontbreken van subsidiecriteria voor de periode 2009-2013. Het was bijvoorbeeld niet duidelijk waarom de vijf grootste bonden voor de periode 2009-2013 over de meeste subsidie konden beschikken.⁴ Saillant is dat de beoefening van alle sporten die de 'Big five' vertegenwoordigen in het eerste jaar na de subsidieverstreking daalde in plaats van steeg (Giorgio et al., 2011).

“There can be no plug and play sporting legacy from the games, (...) the challenge is not simply to build sports facilities but to fill them.”

Bron: DCMS (2012b)

Legacy-project: 'Sportivate'

Er zijn tot en met maart 2012 6.400 Sportivateprojecten afgerond waarin 99.000 jongeren⁵ participeerden en waarvan 81.000 jongeren (82%) het traject (vrijwel) in zijn geheel doorliepen. In alle regio's waar Sportivate werd georganiseerd, werden beoogde deelnemerstargets overschreden. 89 procent van de deelnemers van Sportivate sportte die maanden na het project. Bijna de helft (47%) van degenen die drie maanden na 'Sportivate' sportten, gaf aan vaker te sporten dan vóór de deelname aan het Sportivateproject. De helft van hen gaf aan dat dat het gevolg was van Sportivate (Grant Thornton et al., 2012b). Op basis van het uitgevoerde onderzoek kan geen inzicht worden verstrekt in de mate waarin niet-sporters zijn gaan sporten. Ondanks de focus van het project op de inactieven is het niet uitgesloten dat er met name sporters zijn bereikt die vaker zijn gaan sporten. Zonder de Spelen was het project niet in deze omvang gerealiseerd. Wel is er de kans dat een vergelijkbaar project, maar beduidend kleinschaliger, geïnitieerd zou zijn (Grant Thornton et al., 2012a).

Legacy-project: 'Gold Challenge'

In juni 2012 was het doel om per december 2012 100.000 personen met het project te bereiken behaald (Grant Thornton et al., 2012b). De deelname was goed verspreid over het land. Het is niet duidelijk of het vroegtijdig behalen van het doel te maken heeft met de kwaliteit en aantrekkingskracht van het project en/of met een onvoldoende uitdagende doelstelling. Ook voor dit project geldt dat het zonder de Spelen niet was gerealiseerd (Grant Thornton et al., 2012a).

Legacy-project: 'Change4Life Sport Clubs'

Zonder de Spelen was er waarschijnlijk een alternatieve overheidsinterventie geweest met een vergelijkbaar doel. Onderzoekers hebben berekend tot welke resultaten een dergelijke (fictieve) interventie geleid zou kunnen hebben. Deze uitkomsten vormen het referentiekader voor de geboekte resultaten van de 'Change4Life Sport Clubs' (Grant Thornton et al., 2012b). In 2010/2011 participeerden bijna 61.200 personen in 'Change4Life Sport Clubs', waarmee het doel van 40.000 overschreden werd. Eind 2010/2011 sportte 90 procent van de deelnemers minstens eenmaal per week en hadden een positieve attitude ten aanzien van sport. De clubs leverden tezamen 80.000 sportsessies, trainden bijna 4.000 coaches en leidden tot 3.500 nieuwe schoolclublinks. 6 procent van de 'Change4Life Sport Clubs' bestond reeds, maar zijn als 'Change4Life Sport Clubs' aangemerkt (Grant Thornton et al., 2012b). Dit aandeel kan derhalve als niet-additioneel worden beschouwd. Opvallend is dat deze resultaten van de 'Change4Life Sport Clubs' beduidend beter waren dan die van de alternatieve interventie (zie eerder deze paragraaf). Het is niet duidelijk in hoeverre het alternatieve scenario een reële referentie is.

Legacy-project: 'Sport Makers'

Bijna 33.000 *Sports Makers* hebben zich tot en met juni 2012 geregistreerd. Daarmee lijkt het behalen van het doel – 40.000 *Sports Makers* in maart 2013 – haalbaar (Grant Thornton et al., 2012b). Er is geen informatie voorhanden of de *Sports Makers* de minimale inzet van tien uur realiseren en of minstens de helft voornemens is om als vrijwilliger actief te blijven. Er is evenmin informatie bekend over het al dan niet ontstaan van een vergelijkbaar initiatief in het scenario dat de Spelen niet in Londen georganiseerd zouden zijn.

Legacy-project: 'International Inspiration'

'International Inspiration' bereikte in juli 2011 12 miljoen kinderen uit twintig verschillende landen. Meer dan 270 scholen uit het Verenigd Koninkrijk hadden een vriendschappelijk verbond met een partnerschool in het buitenland (Grant Thornton et al., 2012b). Het project 'International Inspiration' zal zich tot en met 2014 toeleggen op het realiseren van een duurzame nalatenschap van de gerealiseerde projecten.

4.3 JEUGD- EN SCHOOLSPOORT

Begin 2012 werd met de veranderde strategie voor jeugdsport een nieuwe weg ingeslagen. Het beleid wordt door de overheid uitgevoerd in samenwerking met Sport England. Belangrijke elementen zijn de focus op het inspireren van de jeugd (14-25-jarigen) om te gaan of blijven sporten (voorkomen drop-out) door het intensiveren van relaties tussen scholen, colleges en universiteiten enerzijds en sportverenigingen anderzijds. Het motto is 'Play sports for life'. Hiervoor investeert de overheid minstens 1 miljard GBP in de periode 2012-2017 (DCMS, 2012b). De regering

verwacht dat dit beleid kracht wordt bijgezet door de verbinding met de Spelen en andere grote sportevenementen. Belangrijke projecten binnen dit beleid zijn de School Games (zie hoofdstuk 3), het verbeteren van de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en lokale sportverenigingen en de samenwerking met sportbonden. Sportbonden met een hoog aandeel

jeugdleden wordt verzocht 60 procent van hun budget te besteden aan de promotie van sport onder jeugd. Met sportbonden worden afspraken gemaakt over de beoogde groei van de deelname aan de tak van sport door die jeugd (14-25 jaar). Hierbij wordt er geen onderscheid gemaakt tussen georganiseerde en ongeorganiseerde sportdeelname. Er geldt een *payment-by-result*-systeem. Bonden die ondermaats presteren, kunnen financiële sancties tegemoet zien. Zij die voldoen aan de gewenste groei hebben zicht op extra financiering. Daarnaast wordt er met het nieuwe beleid geïnvesteerd in sportfaciliteiten. Dit betreft onder andere het toegankelijk maken van sportaccommodaties op scholen (drie kwart van alle sporthallen en een derde van alle zwembaden) voor het brede publiek. Tot slot worden ook sportaanbieders die niet zijn aangesloten bij een sportbond financieel gesteund.⁶

De overheid bundelt de krachten met de private sector waar mogelijk. Zo wordt beoogd successen van Aegon School Tennis op nationale schaal te herhalen. Bij dat project werden volgens Aegon tussen 2009 en 2013 2 miljoen kinderen via school bereikt en werden er 15.000 tenniskits verstrekt (Aegon, 2013).

Een kenmerk van de nieuwe jeugdsportstrategie is dat er meer wordt ingezet op samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. Dit betekent dat er meer trainers en coaches die primair zijn verbonden aan de sportverenigingen op scholen lichamelijke opvoeding gaan verzorgen. Vanuit het onderwijs heeft dit tot kritiek geleid omdat sporters begeleiden bij een sportvereniging niet hetzelfde is als het verzorgen van een les lichamelijke opvoeding. Er werd door de vakleerkrachten gevreesd voor een mindere kwaliteit van de lessen. Daarnaast wordt de kritiek gevoed door twee andere zaken. Vertegenwoordigers van het onderwijs zien de financiële middelen van de nationale overheid verschuiven naar externe partijen (de sportverenigingen). Daarnaast is het met het nieuwe beleid niet uitgesloten dat sport op termijn uit het curriculum verdwijnt en sportverenigingen de rol van leraren lichamelijke opvoeding overnemen.

De School Games, onderdeel van de nieuwe jeugdsportstrategie (zie hoofdstuk 3), namen de plaats in van een systeem van School Sport Partnerships (SSP's) die het hart vormden van het jeugdsportbeleid dat tussen 2002 en 2010 werd gevoerd.⁷ De beslissing van het Department for Education in mei 2010 om de financiering van de SSP's per augustus 2011 te stoppen, een bezuinigingsmaatregel, en met de School Games een meer *olympic style approach* voor schoolsport te kiezen, stuitte op forse kritiek. De SSP's werden namelijk in brede kring als succesvol beschouwd: doelstellingen die in het verleden voor dit project gesteld zijn, zijn overschreden (Grant Thornton et al., 2012a). Dat had te maken met de nieuwe, meer competitieve benadering van schoolsport, maar ook met de nieuwe (directe) wijze van financieren. De middelen liepen niet meer via de Youth Sport Trust naar de scholen zoals bij de SSP's het geval was, maar de scholen ontvingen de middelen rechtstreeks van het Department for Education. Deze middelen werden bovendien niet exclusief voor sport geormerkt, waardoor scholen de vrijheid kregen het geld ook aan andere

zaken dan sport te besteden. De overheid ging ervan uit dat elke school op basis van de eigen kinderen en ouders de beste keus kon maken voor het besteden van de financiële middelen van de overheid. In een periode waar in de aanloop naar de Spelen werd gewerkt aan een groei van de sportdeelname werd een volgens velen succesvol project – dat zich richt op de jeugd en dus de toekomst van een natie – beëindigd. Als gevolg van de kritieken is er in 2011 nog voor twee jaar 65 miljoen GBP geïnvesteerd om het programma van SSP's nog twee jaar door te laten lopen. Dit wordt door critici gezien als een doekje tegen het bloeden.

“All the research that is out there shows that a child gets a better sense of wellbeing, is healthier, more physically capable.”

“If you haven’t captured that kid by eight, nine, ten, then you’re into remedial stuff. You can set as many targets as you like for adults. But if your earlier experiences of school sport are negative, it can take you a lifetime to get them back.”

Baroness Sue Campbell (voorzitter van de Youth Sport Trust) Bron: The Guardian (2012a).

Ook in het buitenland (Nieuw-Zeeland en Australië), waar het Britse model van SSP's met succes gekopieerd was, heerste er ongelooft. Ondanks de flinke koerswijziging is er (gedwongen) optimisme om het beste uit het nieuwe beleid te halen, waarvoor er voldoende kansen liggen.

Onderzoek van The Smith Institute (2013) wijst uit dat er sinds het verdwijnen van de financiering van de SSP's een derde van de leraren (basisonderwijs en middelbaar onderwijs) aangeeft dat er minder gesport wordt.⁸ Ook wordt het nieuwe systeem minder hoog gewaardeerd en vinden negen op de tien leraren dat er, naast competitieve sport, ook niet-competitieve sport aangeboden moet worden. Politici vrezen ervoor dat de bezuinigingen die tot het nieuwe systeem van School Games hebben geleid de ambitie om meer kinderen en jeugd te laten sporten ondermijnen.

Mohammed Farah, de Brit van Somalische komaf en in 2012 olympisch kampioen op de vijf en tien kilometer, heeft zich eveneens gemengd in de discussie. Hij wees op het belang van schoolsport en gaf aan dat het voor hem op school begonnen is en dat daar de basis voor zijn sportsucces gelegd is (*The Guardian*, 2013c).

Legacy-project: School Games

Er zijn tot en met mei 2012 13.613 scholen die zich voor de School Games geregistreerd hebben. Dat is een overschrijding van de target van 12.000 dat voor de zomer van 2012 gekozen was (Grant Thornton et al., 2012b). Een doel behalen lijkt positief, maar de 13.613 aanmeldingen betekenen dat bijna de helft van alle scholen in Engeland zich niet heeft aangemeld.⁹ Het is niet duidelijk waarop het doel van 12.000 scholen is gebaseerd. De deelnemende scholen zijn redelijk gespreid over het land. Het is onduidelijk of de School Games, of een vergelijkbaar project, er ook zonder de Spelen geweest zou zijn (Grant Thornton et al., 2012a). Wel lijkt helder dat er zonder de Spelen door de overheid (Department for Education) minder accent op het competitie-element in schoolsport gelegd zou zijn (de zogenaamde *olympic style approach*).

4.4 ONTWIKKELING SPORTDEELNAME

Nadat begin 2011 de nationale overheid al afstand genomen had van het doel ten aanzien van de verhoging van de sportdeelname, is dit begin 2012 geformaliseerd (Sport England, 2012). De wens van de politiek om op korte termijn gedragsveranderingen te realiseren vormt een contrast met de tijd die nodig is om die gedragsverandering op grote schaal te verwezenlijken. Gevraagd naar de reden om de doelstelling van meer dan 1 miljoen sporters te schrappen, antwoordde Jeremy Hunt (Secretary of State for Health): "We dropped that target because we believe that having that kind of top-down target can often have a counterproductive effect, in the way that people spend money in order to tick a box rather than to achieve the objective that you're aiming for" (House of Commons 2012b).

De jaren nadat het doel van 1 miljoen meer volwassenen was vastgesteld, steeg de sportdeelname niet.¹⁰ In maart 2012 vond de nationale overheid de groei van 109.000 extra sporters en een groei van de sportdeelname bij 4 van de 21 gesubsidieerde sportbonden "poor value for money" (House of Commons, 2012a).¹¹ Dat heeft tot politieke oproer geleid. Het onafhankelijk onderzoek dat de sportdeelname meet, werd door Sebastian Coe – al dan niet terecht – openlijk ter discussie gesteld (*The Telegraph*, 2012).

Volgens onderzoek van Sport England is de sportdeelname onder de volwassen Britse bevolking tussen 2005/2006 en 2011/2012 ongeveer stabiel gebleven: 34 procent in 2005/2006, 36 procent 2011/2012 (tabel 4.1).¹² Zonder rekening te houden met steekproefmarges is het verschil tussen het aantal sporters in 2005/2006 en 2011/2012 ongeveer 1,6 miljoen, maar dat cijfer was ook al in 2007/2008 behaald.

De stabilisatie van de deelname aan sport (dan wel lichte stijging) is terug te zien bij mannen en vrouwen en bij gehandicapten en niet-gehandicapten. De lichte daling van de deelname door de groep 16-25 jaar heeft tot bezorgde reacties geleid, immers: sinds enkele jaren vormt de jeugd (ook jonger dan 16 jaar) de belangrijkste doelgroep van sportpromotiecampagnes. Het is mogelijk dat de recessie een negatieve invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de deelname aan sport.

Tabel 4.1 Sportdeelname (minstens een keer per week voor minstens 30 minuten, exclusief recreatief wandelen) (% Engelse bevolking 16 jaar en ouder).

	2005/2006	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Nationaal	34	36	36	35	35	36**
Londen	35	36	37	36	35	36**
Hackney*	32	32	32	36	37	35
Mannen	39	41	41	41	41	41**
Vrouwen	30	31	30	30	29	31**
16-25 jaar	56	57	56	55	54	54**
26 jaar en ouder	30	32	32	31	31	32**
Gehandicapt	15	17	16	16	18	18**
Niet gehandicapt	38	39	39	39	38	39**

* Hackney is een van de stadsdelen in Oost-Londen.

** Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: Active People Survey (Sport England), bewerking Muller Instituut.

Het niveau van sportdeelname zoals gepresenteerd in tabel 4.1 is afkomstig van het Active People Survey. Naast dit onderzoek is er nog een ander grootschalig nationaal onderzoek dat de deelname aan sport onder de bevolking meet. Dit betreft 'Taking part', een onderzoek dat wordt uitgevoerd door TNS-BMRB.¹³ Ook dit onderzoek toont aan dat de deelname aan sport tussen 2005/2006 en 2011/2012 ongeveer gelijk is gebleven (respectievelijk 54% en 55%)(DCMS, 2013).

4.4.1 Jeugdsport

In de aanloop naar de Spelen is ook de sportdeelname van 5-10-jarigen en 11-15-jarigen vrijwel ongewijzigd (tabel 4.2). Mogelijk dat er een groeiende animo voor sporten onder deze groepen in het verschiet ligt: 24 procent van de 5-10-jarigen en 48 procent van de 11-15-jarigen geeft als gevolg van de Spelen aan (enigszins) aangemoedigd te worden om te gaan sporten (DCMS, 2012d).

Tabel 4.2 Sportdeelname (% Engelse bevolking 5-15 jaar).

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
5-10 jaar (buiten school)	-	-	85	86	85	83
11-15 jaar (binnen en buiten school)	95	95	96	97	95	96

Bron: DCMS (2012e), bewerking Muller Instituut.

4.4.2 Intenties

Opvallend is dat in 2012 de motivatie van de Britse bevolking om (meer) te sporten en te bewegen beduidend groter was dan in de periode daarvóór. In 2012 gaf 16 procent van de bevolking aan dat het bid of de Spelen een stimulerend effect heeft om (meer) te gaan sporten. Dat is ongeveer een verdubbeling van het aandeel van de jaren daaraan voorafgaand (tabel 4.3). Het is niet duidelijk of dit een effect is van de Spelen of van de sportstimuleringsmaatregelen.

Tabel 4.3 Mate waarin het winnen van het bid de volwassen Britse bevolking heeft gemotiveerd op meer te sporten of te bewegen, in procenten.

	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Motivatie	8	6	5	8	-	7	7	16*

* Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS (2013).

“My son is a keen boxer and footballer and I think you should bring kids of any age sport because sport will make you friends, keep you fit, and there’s no better way to be inspired than coming to the Olympics.”

A father about his 10-year-old son, London Evening Standard, 31 juli 2012, p. 14

4.4.2 Specifieke sporttakken

Volgens het Active People Survey zijn atletiek/hardlopen, wielrennen, boksen en tafeltennis de vier takken van sport waarvan de deelname in de periode 2009-2013 het meeste is gegroeid. Het is niet duidelijk in welke mate dit te maken heeft met het plaatsvinden van de Spelen, met interventies (van de bond) en met maatschappelijke ontwikkelingen.

Grous (2012) geeft bijvoorbeeld aan dat het Britse wielersucces (o.a. Chris Hoy, Bradley Wiggins) tijdens de Spelen heeft bijgedragen aan de groei van de wielersport in het land. Het *olympic cycling effect* is daarentegen niet de enige ontwikkeling die bij heeft gedragen aan de groei van de wielersport. Grous (2012) geeft ook aan dat British Cycling sinds 2008 al samenwerken om de sport beter te vermarkten en er is de Tourwinst van Bradley Wiggins in 2012 die de Britse wielersport in een positief daglicht zette.

Volgens de director sport van Sport England zou er zonder de Spelen beduidend minder geïnvesteerd zijn in sportstimuleringsprojecten en sportonderzoek. De Spelen in Londen hebben volgens hem geleid tot meer middelen voor stimulering van de breedtesport.

4.5 SPORTVERENIGINGEN EN DE SPELEN

Volgens de Sport and Recreation Alliance (2011) was de Ausgangssituatie van de Britse clubs in 2011 ronduit zorgwekkend. Een kwart van de clubs was verliesgevend. De stijging van de kosten van een lidmaatschap (+9% tussen 2008 en 2011) maakt de door de overheid en clubs zelf gewenste ledengroei niet eenvoudiger, zeker niet in een tijd van laagconjunctuur. De Olympische en Paralympische Spelen in eigen land leken de Britse sportverenigingen vooraf geen droom die uitkwam: ruim acht van de tien sportverenigingen zagen de Spelen in 2011 niet als 'een kans'. Het is mogelijk dat dat te maken heeft met de moeizame groei van het niveau van de recreatieve sportdeelname in de afgelopen jaren en weinig uitzicht op economisch herstel.

In oktober 2012, na afloop van de Spelen, wees onderzoek van de Sport and Recreation Alliance (2013) uit dat bijna drie kwart van de sportverenigingen nog steeds vindt dat de overheid onvoldoende gedaan heeft om sporten bij hun club te ondersteunen. Tevens vindt twee derde van de sportclubs dat zij (nog) niet hebben geprofiteerd van de Spelen. Aan de andere kant ervaren vier van de tien clubs een groei van het aantal leden sinds de sluitingsceremonie in Londen. Dit leidt echter ook tot capaciteitsproblemen: een kwart van de groeiende clubs geeft aan dat zij de toegenomen vraag niet goed kunnen opvangen.

Onderzoek van de Sport and Recreation Alliance (2013) na de Spelen wijst uit dat bijna twee derde (63%) van de sportverenigingen contacten hebben met scholen, maar dat aandeel is nauwelijks verhoogd sinds de Spelen. De Sport and Recreation Alliance (2013) concludeert: "There is clearly a disconnect between the rhetoric around an Olympic legacy and the situation being experienced on the ground, and a legacy of participation will not deliver itself."

"We need to understand how to increase the demand side of sport not just the supply side making it easier."

Tweet Andy Reed (@AndyReed_OBE)(voorzitter van de Sport & Recreation Alliance en oprichter van de Sports Think Tank), 18 maart 2012

4.6 SPORTBONDEN EN DE SPELEN

Sportbonden spelen een cruciale rol bij de Spelen. Vóór de Spelen zijn zij verantwoordelijk voor het klaarstomen van atleten, coaches, vrijwilligers en scheidsrechters. Tijdens de Spelen zijn er veel professionals van de bonden die aan de basis staan van de organisatie van de wedstrijden en onmisbare expertise inbrengen. Na het evenement wordt de (medaille)balans opgemaakt en wordt de blik gericht op het navolgende grote evenement.

Nadat de spelen in 2005 aan Londen werden toegekend, werden er door de sportbonden kansen gezien voor zowel top- en breedtesport (verbeteren topsportprestaties, groei van deelname, meer sponsors). Die extra kansen voor sportbonden ontstonden doordat bonden van overheidswege (via Sport England) voor de periode 2009-2013 (en ook voor de periode daarna, tot en met 2017) meer financiële middelen kregen dan voorheen. British Gymnastics zag het budget met een factor zeven groeien en Volleyball England bijvoorbeeld met factor 4. Niettemin hebben de

bonden volgens Girginov (2013) tussen 2005 en 2007 een *now what?*-moment beleefd. Dat houdt in dat sportbonden in de eerste jaren na de toekenning van de Spelen van 2012 aan Londen (in 2005) geen goed beeld hadden op welke wijze zij de Spelen in konden zetten om hun doelen te realiseren, bijvoorbeeld ten aanzien van sportstimulering.

Achteraf heeft bijna drie kwart (73%) van de sportbonden de Spelen als een unieke kans voor de promotie en ontwikkeling van de sport ervaren (Girginov, 2013). Er zijn echter grote verschillen tussen bonden, als gevolg van verschillen in de hoogte van de financiering door Sport England. 83 procent van de bonden van olympische sporten gaf aan de Spelen te zien als een kans voor promotie van sportdeelname, tegenover 64 procent van de bonden die niet-olympische sporttakken vertegenwoordigen.

Dat niet elke bond de kansrijkheid van de Spelen even hoog inschatte hangt samen met de uiteenlopende organisatiestructuren en met verschillen in historie van de bond. Een andere factor die meespeelt is de wijze waarop door de bond de kansen van de Spelen handen en voeten heeft gegeven. De bonden die de kansen van de Spelen strategisch gedegen hebben ingebed, zijn op één hand te tellen. Veel sportbonden hebben plannen ontwikkeld op tactisch en operationeel niveau. Bovendien bleek niet zelden dat plannen van bonden meer een voortzetting van het beleid van vóór de toekenning van de Spelen in 2005 waren, dan dat er sprake was van een duidelijke strategische koerswijziging op basis van de naderende Spelen en de kansen die daardoor aan de horizon gloorden.

Geconstateerd wordt dat er onvoldoende kennisuitwisseling op het gebied van sportpromotie tussen sportbonden is geweest (Girginov, 2013). Dit kan ertoe leiden dat waardevolle leerervaringen niet worden gedeeld en er een leereffect voor het land verloren gaat.

4.7 CONCLUSIE

Het doel van de nationale overheid om in de jaren vóór de Spelen 1 miljoen extra frequente sporters te realiseren, bleek te hoog gegrepen. De deelname aan sport is onder de volwassen bevolking in de periode 2005/2006 tot en met 2011/2012 ongeveer gelijk gebleven. Het is niet uitgesloten dat de economische recessie een rem zette op de sportparticipatie. Ruim twee derde van de volwassen Britse bevolking doet minstens één keer per week aan sport. Wel lijkt het aandeel volwassen dat door de Spelen geïnspireerd wordt om (meer) te gaan sporten te zijn toegenomen.

Clubs waren en zijn sceptisch over wat de Spelen hen hebben opgeleverd. Ruim acht van de tien sportverenigingen in het Verenigd Koninkrijk beschouwden de Spelen in 2011 niet als een kans. Kort na de Spelen meldde twee derde van de clubs dat zij niet hebben geprofiteerd van de Spelen. Tevens merkt drie kwart van de sportverenigingen op dat de overheid de clubs onvoldoende heeft gesteund om sporten in clubverband te promoten. Anderzijds ervoeren vier van de tien clubs een groei van het ledental sinds het einde van de Spelen. Een kwart van de groeiende clubs kan de toegenomen vraag niet goed het hoofd bieden.

Bonden uitten zich positiever over de Spelen. Bijna drie kwart heeft de Spelen als een unieke kans voor de ontwikkeling van de sport ervaren. Bonden die een olympische tak van sport vertegenwoordigen zagen vaker kansen dan de andere bonden.

Dankzij de Spelen is er door de Britse overheid beduidend meer geïnvesteerd in de breedtesport dan het geval was geweest in het scenario waarbij de Spelen van 2012 niet aan Londen waren toegekend. Er zijn diverse sportstimuleringsprojecten die er zonder de Spelen niet geweest zouden zijn, die in termen van output (o.a. opkomst/animo) succesvol waren. Toch is de algehele visie dat de middelen door bonden wellicht niet op de meest efficiënte en meest effectieve wijze zijn ingezet. Veel bonden hadden nog geen plannen op strategisch niveau en er was nog onvoldoende kennisuitwisseling tussen bonden. Mede hierdoor hebben de ingezette middelen niet meer verandering teweeg kunnen brengen in de sportdeelname. In die zin vormde London 2012 een leermoment van de Britse sport, en hebben de Spelen eraan bijgedragen dat het denken over sportstimulering meer nadrukkelijk vorm heeft gekregen in het Verenigd Koninkrijk.

EINDNOTEN

1. We concentreren ons hier met name op de breedtesport.
2. Daarom is het niet verwonderlijk dat de deelname aan sport in steden en landen die de Spelen eerder organiseerden vaak niet stijgt. Er kan niet vanuit worden gegaan dat de Spelen en de nieuwe sportfaciliteiten veel inactieven aansporen om te gaan sporten, zeker niet op de korte termijn.
3. Het Verenigd Koninkrijk telt ongeveer 62 miljoen inwoners. Bij deze aanname werd iemand als sporter beschouwd indien men minstens drie keer per week sport (exclusief recreatief wandelen). Voor meer informatie over dit thema, zie <http://beheer.nisb.nl/cogito/modules/uploads/docs/57691327586805.pdf>.
4. De 'Big five' zijn de England and Wales Cricket Board, Rugby Football Union, Rugby Football League, Lawn Tennis Association en de Football Association.

5. Het Verenigd Koninkrijk telt ongeveer 14,6 miljoen jongeren in de leeftijd van 0-19 jaar (Office for National Statistics, 2012).
6. Bijvoorbeeld de StreetGames die beogen laagdrempelig sportaanbod te creëren, met name in achterstandswijken.
7. Onder de naam Physical Education and Sport Strategy for Young People (PESSYP). Doel van deze School Sport Partnerships (SSP's) was zowel het verbeteren van de kwaliteit als de kwantiteit van het sportaanbod voor de jeugd, met name in het onderwijs. Dit werd gerealiseerd door het financieren van 450 schoolsportcoördinatoren voor twee dagen per week. Met een financiering van 162 miljoen GBP per jaar werden deze professionals die in dienst waren bij middelbare scholen in staat gesteld om ook in het basisonderwijs, daar waar het zowel aan kwaliteit als kwantiteit schortte, les te geven. De SSP's hadden een bereik van 22.500 basisscholen en middelbare scholen. Het DCMS en het DfE bundelen hierbij de krachten. Het budget tussen 2008/2009-2010/2011 bedroeg 755 miljoen GBP en was gericht op tien deelterreinen, waaronder 'Infrastructure', 'Leadership and volunteering' en 'Disability'.
8. Onderzoek in maart en april 2013 onder 673 leraren van basisscholen, 225 leraren van middelbare scholen en 121 managers die samenwerken met 3.617 scholen.
9. Volgens het Department for Education zijn er in Engeland circa 25.600 scholen, zie http://www.education.gov.uk/schools/performance/geo/england_all.html.
10. Dat kan samenhangen met de definitie van een sporter die bij dit doel van 1 miljoen meer sporters werd gehanteerd: een inwoner wordt pas als sporter gekenmerkt als er minstens drie keer per week gesport wordt. Een inactieve persoon die twee keer per week gaat sporten wordt dan bijvoorbeeld niet meegeteld in de statistieken. Achter de stabiele deelname aan sport, kan dus mogelijk een stijging (maar ook een daling) schuil gaan.
11. Zeker omdat bij deze groei de bevolkingsgroei nog niet verrekend is.
12. Het onderzoek loopt van oktober tot oktober: om die reden staan er twee jaartallen in de kolomkoppen. Het onderzoek betreft het zogenaamde Active People Survey dat Sport England coördineert.
13. Sportdeelname is een van de zaken die met dit onderzoek gemeten wordt. Ook cultuurdeelname en vrijwilligerswerk zijn bij Taking Part bijvoorbeeld onderwerp van studie. Taking Part is niet goed te vergelijken met het Active People Survey omdat er een andere methode van dataverzameling en een (iets) andere definitie van sport wordt gehanteerd. Taking Part rekent bijvoorbeeld ook recreatief wandelen en fietsen tot sporten, in tegenstelling tot het Active People Survey.

5 *Economie*¹

5.1 INLEIDING

Volgens Preuss (2010) is de organisatie van de Spelen (in potentie) de beste promotiecampagne die een stad en land zich wensen kunnen. Hierbij is een zorgvuldige en gerichte planning echter cruciaal. Indien hier te weinig aandacht aan wordt besteed, is het mogelijk dat olympische gast-steden/-landen ondanks alle inspanningen enkel op *fool's gold* stuiten (Baade & Matheson, 2002). Het Verenigd Koninkrijk beoogde het profijt van de met de Spelen gepaarde promotie volledig te benutten ter realisatie van economisch herstel op korte termijn en het genereren van economische groei op lange termijn. Een gerichte focus op het *legacy*-beleid diende afbreukrisico's zoveel mogelijk te voorkomen. De nationale regering had als doelstelling het Verenigd Koninkrijk niet alleen sterker te profileren als ultieme locatie voor zakelijke investeringen en als land met een verrekend internationaal (diplomatiek) netwerk, maar ook als ideale vakantiebestemming. De Spelen dienden zodoende benut te worden om de hoofdstad en het land zelf scherper te positioneren in diverse markten (Grant Thornton et al., 2012a; Grant Thornton et al., 2012b).

5.2 IMPACT EN WERKGELEGENHEID

“An economic legacy, with businesses getting a big international boost to trade... it sends out this powerful message to the world.”

David Cameron, London Evening Standard, 26 juli 2012, p. 2-3

5.2.1 Investerings ODA

Het ODA heeft circa 6,5 miljard GBP gespendeerd aan de aanleg van het Olympisch Park, infrastructuur en sportaccommodaties. Deze investering heeft naar schatting geresulteerd in een bruto toegevoegde waarde van 8,2 miljard GBP en 177.000 jaren aan additionele werkgelegenheid in het Verenigd Koninkrijk gedurende 2007 tot en met het eerste kwartaal van 2012 (Grant Thornton et al., 2012b). De door de nationale overheid gestelde prioriteit aan London 2012 heeft daarentegen mogelijk verdringingseffecten gehad op andere economische activiteiten. Bepaalde activiteiten en investeringen (vastgoed, infrastructuur, regeneratie- en werkgelegenheidsprojecten) hadden wellicht ook zonder de Spelen plaatsgevonden. Doordat de aanloop naar London 2012 plaatsvond in een tijd van economische krimp, was er sprake van overcapaciteit in de bouwsector om de voorbereidingen voor de Spelen te realiseren. De verdringingseffecten van de bouw van het Olympisch Park en accommodaties worden daarom relatief laag geschat. Rekening houdend met een mogelijk verdringingseffect als gevolg van London 2012 van ongeveer 12 procent, komt de netto toegevoegde waarde uit op 7,3 miljard GBP en 160.000 werkjaren. Deze economische impuls kan als additioneel worden beschouwd (Grant Thornton et al., 2012b).

Tabel 5.1 geeft de netto toegevoegde waarde van London 2012 en het door de Spelen gegenereerde aantal werkjaren per regio weer. Zoals in tabel 5.1 duidelijk wordt, is de economische impuls van de Spelen het grootst in Londen, zowel in termen van netto toegevoegde waarde als in het aantal additionele werkjaren.

Tabel 5.1 Netto toegevoegde waarde London 2012 in miljoenen GBP (prijsniveau 2008) en additioneel gegenereerde werkjaren in absolute aantallen (x 1.000).

	Netto toegevoegde waarde		Netto werkjaren	
	GBP (x mln)	%	Jaren (x 1.000)	%
Londen	2.800	38	40	25
South East	1.050	14	25	16
East of England	950	13	23	15
West Midlands	580	8	17	10
East Midlands	380	5	11	7
North West	370	5	10	6
Yorkshire and the Humber	280	4	8	5
Scotland	290	4	7	5
South West	270	4	8	5
North East	120	2	3	2
Wales	110	2	4	3
Northern Ireland	80	1	3	2
Totaal	7.280	100	160	100

Bron: Grant Thornton et al. (2012b), bewerking Mulier Instituut.

In de berekeningen van Grant Thornton et al. (2012b) worden echter niet alle mogelijke verdringingseffecten meegenomen. Het budget van ODA was afkomstig van de overheid en nationale loterijen. Deze budgetten zijn beperkt waardoor de publieke investeringen via de ODA in de Spelen niet naar alternatieve doeleinden konden gaan (die een lager of hoger maatschappelijk rendement opleveren). Bovendien wordt door Grant Thornton geen rekening gehouden met een eventuele daling in andere economische sectoren als direct gevolg van de Spelen. Volgens enkele studies kan deze daling even groot zijn, waardoor het netto olympische effect verwaarloosbaar zou zijn (Blok et al., 2011; De Nooij, 2012). Het door Grant Thornton geschatte netto-effect van 7,3 miljard GBP en de daarmee samenhangende werkgelegenheidswinst vallen daarom mogelijk te hoog uit.

5.2.2 Legacy-project: 'London Employment and Skills Taskforce'

Het 'London Employment and Skills Taskforce' for 2012 (LEST) is het hoofdinitiatief van de Spelen met de focus op de aanpak van werkloosheid (zie ook hoofdstuk 3). Het LEST-programma is erop gericht mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt en is gericht op het ontwikkelen van de

benodigde professionele vaardigheden. Meerdere LEST-projecten worden gedurende de periode 2006-2013 uitgevoerd. Het is onwaarschijnlijk dat het LEST-programma op dergelijke schaal en met dezelfde strategische focus had plaatsgevonden zonder London 2012. LEST had als doelstelling om het aantal werkloze Londenaren te reduceren tot 70.000 in 2012. Aan het eind van de periode 2010/2011 heeft het programma 34.500 mensen aan werk kunnen helpen, tegen een opgesteld target van 36.000. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de gemiddelde duur van deze door LEST gecreëerde banen slechts een jaar bedroeg. Onderzoek dient uit te wijzen in hoeverre het LEST-programma een bijdrage heeft geleverd aan een additionele economische impuls en werkgelegenheid op lange termijn.

5.3 CONTRACTEN

Om de bedrijfssector van het Verenigd Koninkrijk van een economische impuls te voorzien, werd het grootste deel van de contracten voor olympisch gerelateerde werkzaamheden (bouw Olympisch Park, aanpassingen infrastructuur, transport, organisatie) afgesloten met nationale bedrijven. Er waren meerdere Europese aanbestedingen, maar de Britten waren vaak beter geïnformeerd over de projecten waardoor hun concurrentiepositie verbeterde. Hierbij diende elk bedrijf, ongeacht formaat en locatie, een eerlijke kans te hebben op een olympisch contract. Bij het uitblijven van additionele omzet is er echter alleen sprake van verschoven contracten van niet-Spelen gerelateerde contracten naar olympisch gerelateerde contracten (zie ook paragraaf 5.2).

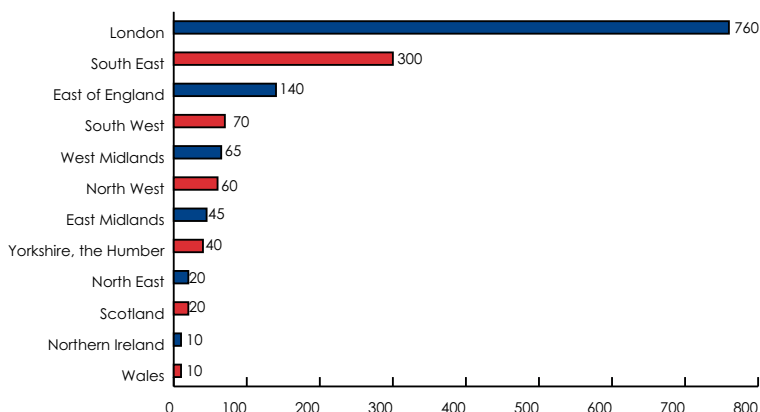

5.3.1 Legacy-project: 'CompeteFor'

'CompeteFor' was een programma opgesteld om bedrijven in het Verenigd Koninkrijk een eerlijke kans te geven op dergelijke olympische contracten en om bedrijven van informatie te voorzien over hoe zij konden profiteren van de Spelen. Belanghebbenden gaven in evaluaties aan dat een dergelijk programma, ook gericht op het midden- en kleinbedrijf, er zonder de Spelen waarschijnlijk niet geweest zou zijn. De impact hiervan kan derhalve geheel als additioneel worden beschouwd. Het programma blijft ook na de Spelen actief, onder andere voor het werk dat betrekking heeft op de aanpassingen en onderhoud van het Olympisch Park. Ook buitenlandse bedrijven konden zich aanmelden voor contracten middels 'CompeteFor'. Aan 520 internationale bedrijven die zich bij 'CompeteFor' hadden aangemeld werd door UK Trade & Investment (UKTI) bovendien aangeraden te investeren in het Verenigd Koninkrijk. Toekomstige evaluaties dienen de invloed van 'CompeteFor' op buitenlandse investeringen uit te wijzen.

In totaal hebben 160.000 bedrijven zich geregistreerd bij 'CompeteFor'. Ruim de helft van de contracten (54%) is verstrekt aan bedrijven in Londen (figuur 5.1). Indien gekeken wordt naar de verhouding van offertes en gehonoreerde offertes per regio, blijkt dat er een redelijk goede geografische spreiding is geweest. Het hoge aandeel contracten in Londen wordt grotendeels veroorzaakt door de grote bedrijvigheid in die stad en de animo voor olympisch gerelateerd werk (Grant Thornton et al., 2012b).

Figuur 5.1 Contracten van de ODA in het Verenigd Koninkrijk naar regio, in absolute aantallen.

5.4 EXPORT EN HANDELSPROMOTIE

Londen stond als gevolg van de Spelen veelvuldig in de internationale schijnwerpers en kon rekenen op bezoek van 120 staatshoofden (DCMS, 2010). Deze internationale aandacht diende een positieve bijdrage te leveren aan het algehele beeld van Londen en het Verenigd Koninkrijk als economisch aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven wereldwijd.

Met de export- en handelspromotie dienden nieuwe afzetmarkten voor bedrijven in het Verenigd Koninkrijk gecreëerd te worden. De strategie ging er vanuit dat de voorbereidende fase op de Spelen en voornamelijk de periode van de Spelen zelf bedrijven in de gelegenheid zouden stellen om Britse innovatie-, ondernemerskracht en creativiteit te promoten en zodoende nieuwe internationale markten te kunnen betreden en internationale contracten aan te kunnen gaan. Bovendien konden bedrijven met een olympisch contract een internationale reputatie vestigen waarvan ook na de Spelen geprofiteerd kon worden.

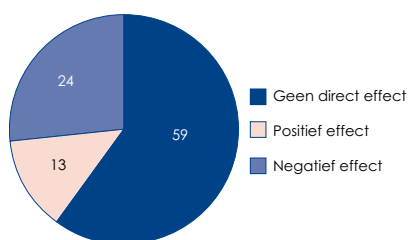
5.4.1 Legacy-project: 'British Business Embassy'

De 'British Business Embassy' was het meest grootschalige initiatief om de Britse export en handel te promoten. Gedurende achttien dagen werden meerdere internationale conferenties (*business summits*) gerelateerd aan handel en investeringen gehouden, waar meer dan 4.700 afgevaardigden op afkwamen. Op de Global Investment Conference, de dag voor de openingsceremonie, kwamen ongeveer 200 internationale CEO's (bedrijfsleiders) uit 29 landen. Deze CEO's vormden ongeveer twee derde van alle afgevaardigden. Deze conferentie werd als paradepaardje van de British Embassy beschouwd. De grote internationale aandacht voor de 'British Business Embassy' vlak voor London 2012 zou zonder het evenement niet van deze orde zijn geweest. Het is echter te kort dag om uitspraak te doen of deze initiatieven ook hebben geleid tot vergrote buitenlandse investeringen in het Verenigd Koninkrijk (Grant Thornton et al., 2012b).

5.4.2 Impact Spelen volgens Engelse captains of industry

In de periode september 2012 tot en met december 2012 werden door Ipsos MORI ruim honderd Engelse captains of industry geïnterviewd, onder meer over het effect van de Spelen van 2012. Negen van de tien van hen gaven aan dat de Spelen het aanzien van het land verbeterd hebben (Ipsos MORI, 2012b). Het merendeel heeft niet ervaren dat de Spelen een effect heeft gehad op hun business, maar van degenen die het effect wel bemerkten, typeerde de meerderheid dit als een positief effect (figuur 5.2).

Figuur 5.2 Effect van de Spelen op business welk effect denkt u dat de spelen op uw business hebben gehad? Respons Captains of Industry Survey in procenten.

Bron: Ipsos MORI (2012b).

5.4.3 Impact Spelen volgens bevolking

Bijna de helft van de volwassen bevolking uit het Verenigd Koninkrijk geeft aan dat het beeld dat men van het eigen land heeft dankzij de Olympische Spelen is verbeterd. Dat aandeel is in het buitenland ruim een derde.² Zowel in binnen- als buitenland is er nauwelijks sprake van een verslechtering van het beeld dankzij de Olympische Spelen. Wanneer de Paralympische Spelen in ogenschouw worden genomen, blijkt het beeld in binnen- en buitenland nagenoeg identiek te zijn aan dat van de Olympische Spelen. Tabel 5.2 beschrijft deze veranderingen in beeldvorming van het Verenigd Koninkrijk als land als gevolg van London 2012.

Tabel 5.2 Mate waarin Olympische Spelen en Paralympische Spelen het beeld van het Verenigd Koninkrijk hebben veranderd, 16-64 jaar, november 2012, in procenten.

	Verbeterd	Verslechterd	Onveranderd	Weet niet
Olympische Spelen				
Binnenland	49	2	48	1
Buitenland	34	3	57	6
Paralympische Spelen				
Binnenland	50	1	48	1
Buitenland	37	2	55	7

Ipsos MORI (2012d), bewerking Mulier Instituut.

5.4.4 Internationale positie imago Londen en het Verenigd Koninkrijk

Tabel 5.3 weerspiegelt de positie van Londen en het Verenigd Koninkrijk op negen verschillende internationale indexen. Deze indexen geven de ontwikkeling in positie van internationale steden en landen weer door deze met elkaar te vergelijken aan de hand van meerdere thema's. Enkele van deze thema's zijn aantrekkelijkheid van de stad en/of land voor internationale bedrijven als vestigingsplaats, economische stabiliteit, aan de regio gerelateerde bedrijfskosten, algehele aantrekkingskracht van de regio, aan de stad en/of land gerelateerde bedrijfsactiviteiten, menselijk kapitaal, politieke betrokkenheden en cultuur, vermogen tot het aantrekken van creatieve mensen en excellente bedrijven en levenskwaliteit.

Uit tabel 5.3 blijkt dat Londen en het Verenigd Koninkrijk zich op meerdere indexen al langere tijd tot de internationale top kunnen rekenen. Sinds de winst van het Londense bid op de Spelen in 2005 is er echter niet duidelijk sprake van een nog sterkere verbetering in positie. In de jaren voorafgaand aan de Spelen is de positie van Londen en het Verenigd Koninkrijk op een van de negen indexen (de Competitive Alternatives index) verbeterd. In totaal behaalden Londen en het Verenigd Koninkrijk op drie indexen de eerste positie.

Tabel 5.3 Positie Londen en het Verenigd Koninkrijk op negen indexen.

	Geografie		Jaar							
Index	Londen	Verenigd Koninkrijk	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
European Cities Monitor	x		1	1	1	1	1	1	1	
Competitive Alternatives		x		6		6		5		1
Global Cities Index	x					2		2		2
Global Power City Index	x					2	2	2	2	
Mercer Quality of Living Survey	x						38	39	38	38
World Knowledge Competitive Index	x		56			102				
Worldwide Centers of Commerce Index	x				1	1				
Anholt Nation Brand Index		x				3		4	3	3
Futurebrand Country Brand Index		x					8	9	13	11

Bronnen: Cushman & Wakefield (2011), KPMG (2012), AT Kearney (2012), The Mori Memorial Foundation (2011), Mercer (2012), Huggins et al. (2008), MasterCard Worldwide (2008), GfK (2012) & FutureBrand (2013), bewerking Muller Instituut.

5.5 TOERISME

De Spelen van 2012 en de bijbehorende legacy-activiteiten boden een mogelijkheid om het land als toeristische bestemming te promoten. Voor buitenlands toerisme, maar ook als bestemming voor de Britse bevolking.

5.5.1 Legacy-project: 'You're invited'

Visit Britain mikt met het project 'You're invited' op 4,6 miljoen extra toeristen in het Verenigd Koninkrijk in de periode 2013-2017. Dit zou moeten leiden tot 2,3 miljard GBP aan additionele uitgaven van toeristen. Met de GREAT campaign wordt gestreefd naar 600.000 additionele bezoekers en 270 miljoen GBP aan additionele uitgaven. Deze doelstellingen dienen grotendeels in de legacy-periode (2013-2017) gerealiseerd te worden. De promotiecampagnes voor het Verenigd Koninkrijk zouden ook zonder de Spelen hebben plaatsgevonden. Zonder London 2012 zouden deze campagnes echter kleinschaliger zijn geweest, zowel in termen van budget als van bereik.

Volgens onderzoek van London and Partners zijn de netto-opbrengsten van het toerisme in het Verenigd Koninkrijk voor de periode 2007-2017 ongeveer 1,24 miljard GBP (prijsniveau 2011) (Grant Thornton et al., 2012b). Ander onderzoek wijst uit dat percepties van buitenlanders niet snel veranderen. Visit Britain streeft dan ook niet naar effecten op de korte termijn, maar gaat uit van een termijn van drie tot vijf jaar na de Spelen.

In een survey van ECCO onder communicatie-experts van 24 landen werd gesproken over London 2012 als *public relations-succes*. Het overgrote deel (99%) van deze experts gaf aan dat de Spelen toeristen zou bemoedigen het Verenigd Koninkrijk te bezoeken (Visit Britain, 2013). In mei 2013 werd door Visit Britain een grote toename in vraag naar hotels in Londen waargenomen. De hotelbranche spreekt van een mogelijke *olympic legacy* (Hotel Industry Magazine, 2013)

Tabel 5.4 geeft de resultaten weer van de Nations Brand Index survey onder respondenten van twintig landen wereldwijd, waaronder het Verenigd Koninkrijk. Volgens de enquête is de internationale beeldvorming voornamelijk positief (Visit Britain, 2013).

Tabel 5.4 Door de dingen die ik heb gezien of gehoord op tv of ergens anders over de organisatie van de Spelen van 2012 door het Verenigd Koninkrijk, ben ik als volgt gaan denken... (% mee eens, na de Spelen).

	Percentage
Het Verenigd Koninkrijk heeft behalve Londen veel interessante plekken om te bezoeken	75
Het Verenigd Koninkrijk biedt diverse culturele ervaringen en activiteiten	74
Het Verenigd Koninkrijk beschikt over uitstekende sportaccommodaties om live sport te bekijken	73
Het Verenigd Koninkrijk heeft mooie landschappen	70
Het Verenigd Koninkrijk blinkt uit in de organisatie van grootschalige internationale evenementen	70
Het Verenigd Koninkrijk als land is dynamisch en spannend	67
Het Verenigd Koninkrijk biedt in brede variatie in wereldkeukens	58
Het Verenigd Koninkrijk heeft mooie stranden en kustlijnen	50

Bron: Visit Britain (2013).

Met de Nations Brand Index wordt onder andere de interesse in het Verenigd Koninkrijk als vakantiebestemming onderzocht. Zoals uit tabel 5.5 blijkt, is de interesse voor het Verenigd Koninkrijk sinds de Spelen in het merendeel van de landen (8 van de 13) gestegen. De gestegen motivatie vormt echter geen garantie dat er in de toekomst een reis naar het Verenigd Koninkrijk geboekt gaat worden.

Tabel 5.5 Motivatie tot het bezoeken van het Verenigd Koninkrijk als vakantiebestemming als gevolg van het plaatsvinden van London 2012, in procenten van inwoners uit herkomstlanden.

Herkomstland	Vóór	Na	Vershil
Verenigde Staten	49	64	15
Duitsland	35	49	14
Canada	53	65	12
Turkije	61	71	10
Australië	44	53	9
Mexico	70	78	8
Rusland	58	66	8
Brazilië	69	72	3
Frankrijk	36	36	0
China	79	78	-1
India	80	76	-4
Zuid-Korea	79	72	-7
Japan	44	37	-7

Bron: Visit Britain (2013), bewerking Mulier Instituut.

5.5.2 Buitenlandse bezoekers aan de Spelen

Er waren 698.000 buitenlandse bezoekers die voor de Spelen naar het Verenigd Koninkrijk zijn afgereisd. Hiervan reisden 471.000 buitenlandse bezoekers primair voor London 2012 af naar het Verenigd Koninkrijk (tabel 5.6). De overige 227.000 bezoekers hadden een ander hoofddoel, maar kochten wel tickets voor de Olympische en/of Paralympische Spelen (Office of National Statistics, 2013). De buitenlandse bezoekers die de Spelen als hoofddoel van hun reis naar het Verenigd Koninkrijk hadden, kwamen met name uit de Verenigde Staten (14%), Frankrijk (12%) en Duitsland en Nederland (10%). Naar rato van het aantal inwoners is het aandeel Nederlanders dat de Spelen als hoofddoel had voor hun reis naar het Verenigd Koninkrijk, hoog.

Tabel 5.6 Aantal bezoekers per land met als primair doel het bezoeken van London 2012, in absolute aantallen (x 1.000) en procenten.

	Absoluut (x 1.000)	Percentage
Verenigde Staten	66	14
Frankrijk	54	12
Duitsland	46	10
Nederland	46	10
België	19	4
Italië	19	4
Canada	17	4
Australië	15	3
Ierland	14	3
Zwitserland	14	3
Spanje	13	3
Polen	11	2
Denemarken	9	2
Rusland	9	2
Brazilië	8	2
Tsjechië	8	2
Zweden	7	1
Japan	6	1
Portugal	5	1
Finland	5	1
Totaal andere landen	79	17
Totaal	471	100

Bron: Office of National Statistics (2013).

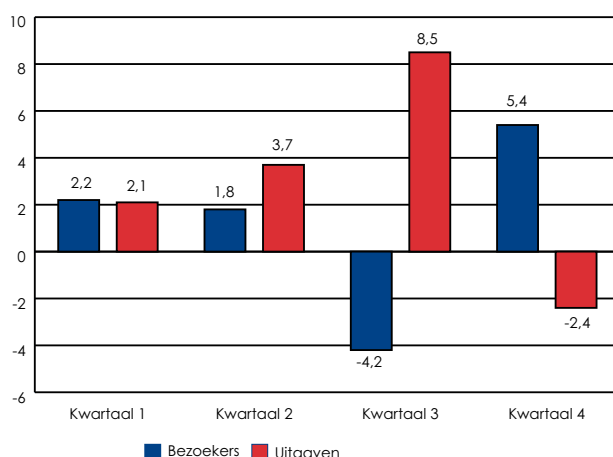
5.5.3 Buitenlandse bezoekers aan Verenigd Koninkrijk in 2012

In 2012 bezochten in totaal 31,1 miljoen buitenlandse bezoekers het Verenigd Koninkrijk. In 2011 betrof dit aantal nog 30,8 miljoen toeristen. In 2012 bedroegen de inkomsten uit buitenlands toerisme 18,6 miljoen GBP. Deze inkomsten waren 18 miljoen GBP in 2011. De inkomsten uit buitenlands toerisme waren hiermee in 2012 dus met 3,6 procent gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Afgaand op het aantal buitenlandse bezoekers en hun bestedingen was 2012 voor het Verenigd Koninkrijk een goed jaar indien 2011 als referentiejaar geldt.³

Naast het inzicht in het aantal bezoekers aan het Verenigd Koninkrijk en hun uitgaven in heel 2012, is het interessant om elk kwartaal van 2012 te vergelijken met hetzelfde kwartaal uit 2011. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar het derde kwartaal aangezien in die periode de Spelen plaats-

vonden. Wanneer het derde kwartaal van 2012 (periode London 2012) wordt vergeleken met het derde kwartaal van 2011, valt op dat het totale aantal bezoekers van het land met vier procent was gedaald.⁴ Deze kleinere groep bezoekers besteedt in deze periode echter 8,5 procent meer dan de (grotere) groep in hetzelfde kwartaal een jaar eerder (figuur 5.3), de cijfers waarop figuur 5.3 is gebaseerd, zijn opgenomen in tabel A5.1.

Figuur 5.3 Aantal buitenlandse bezoekers aan het Verenigd Koninkrijk en hun uitgaven in 2012, in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2011 (%).

Bron: Office of National Statistics (2013).

5.5.4 Dagattracties in Londen

De Association of Leading Visitor Attractions (ALVA), een organisatie die de belangen behartigt van exploitanten van dagattracties, gaf aan dat tijdens de eerste weken van de Olympische Spelen bepaalde dagattracties in Londen 61 procent minder bezoekers trokken dan in dezelfde periode in 2011 (ALVA, 2012). Gezamenlijk ervoeren de Londense attracties in de periode mei tot en met augustus 2012 een daling van het aantal bezoekers van 15 procent ten opzichte van dezelfde maanden een jaar eerder. Onder andere de London Zoo, de Royal Botanical Gardens en Westminster Abbey kampten met een terugloop. Buiten Londen waren er vergelijkbare ervaringen bij dagattracties, maar de krimp was daar kleiner dan in de hoofdstad. Als gevolg van een afname van het aantal bezoekers werd er door dagattracties ook minder verdiend aan eten, drinken en retailverkoop. Volgens de ALVA was dit het gevolg van toeristen die Londen meden en Londenaren die de stad verlieten vanwege de Spelen. De *Financial Times* noemde Londen op 30 juli 2012, drie dagen na de openingsceremonie van de Olympische Spelen, een *ghost town* (*Financial Times*, 2012).

De verschillen tussen bezoekers en bestedingen in 2012 ten opzichte van 2011 kunnen niet zonder meer worden toegeschreven aan het plaatsvinden van de Spelen in 2012. Dit geldt voor zowel dag- als verblijfsrecreatie. Een factor die het toerisme in 2012 beïnvloed kan hebben, is de extreme hoeveelheid regenval in het land in de maanden april tot en met juni 2012. Voor de uitgaven is het relevant dat de inflatie in het Verenigd Koninkrijk in 2012 2,8 procent bedroeg.⁵ De hogere bestedingen waren dus deels het gevolg van hogere prijzen.

Zoals hiervoor reeds werd geïllustreerd, zijn er landelijk, maar ook binnen de grenzen van de hoofdstad, verschillen in de mate waarin ondernemers baat hadden bij de Spelen. Volgens de *London Evening Standard* resulteerde de aantrekkingskracht van Oost-Londen tijdens de Spelen in lege restaurants en winkels in het westen van de stad.

The Westfield shopping centre in Stratford is enjoying a huge Olympic boom - while West End restaurants and shops have been left deserted as tens of thousands of people 'go east'.

London Evening Standard, 31 juli 2012, p. 4

5.6 CONCLUSIE

De Spelen van 2012 werden door de regering aangegrepen om de economie in Londen en het Verenigd Koninkrijk te doen opbloeien en groei op lange termijn te realiseren. De grote internationale aandacht voor, tijdens én na de Spelen diende hierbij als springplank benut te worden. Het ODA heeft ruim 6,5 miljard GBP geïnvesteerd in de bouw van het Olympisch Park en de infrastructuur. De netto impact van deze investering werd geschat op 7,3 miljard GBP en 160.000 additionele werkjaren. Deze economische impact zou zonder de Spelen niet hebben plaatsgevonden (Grant Thornton et al., 2012b). De economie maakte ten tijde van de voorbereidingen op London 2012 een krimp door waardoor op meerdere vlakken, waaronder in de bouwsector, sprake was van overcapaciteit. Met de Spelen kon deze ruimte in capaciteit worden ingevuld. Indien in de impactberekeningen meer rekening wordt gehouden met mogelijke verdringingseffecten in andere economische sectoren valt de toegevoegde waarde van London 2012 (aanmerkelijk) lager uit. Anderzijds hadden publieke investeringen in de Spelen ook een alternatieve bestemming kunnen vinden (defensie, ontwikkelingshulp, gezondheidszorg). Het is niet vanzelfsprekend dat publieke investeringen in andere sectoren meer zouden opleveren dan investeringen in de Spelen.

Middels het LEST-programma zijn meer dan 34.000 mensen aan een baan geholpen. Meer dan 140.000 bedrijven hebben zich via CompeteFor geregistreerd voor olympisch gerelateerd werk. Het overgrote deel van de olympische contracten van het ODA werd verstrekt aan nationale bedrijven, waarvan meer dan de helft (54%) aan bedrijven gevestigd in Londen. Meerdere internationale conferenties werden door de British Business Embassy georganiseerd, waarop meer dan 4.700 afgevaardigden uit 29 landen afkwamen. Met grootschalige internationale promotiecampagnes, waaronder de GREAT campaign, werden naar schatting 90.000 mensen wereldwijd bereikt. Het is onwaarschijnlijk dat initiatieven van deze grote schaal en focus op de internationale promotie van het Verenigd Koninkrijk ook zonder de Spelen hadden plaatsgevonden. De belangrijkste economische effecten worden vooralsnog vooral duidelijk in een toename in

(tijdelijke) werkgelegenheid en enquêtes over bekendheid met Londen en het Verenigd Koninkrijk, en de daarmee samenhangende intentie om er op vakantie te gaan of er te investeren. Het aantal buitenlandse bezoekers en hun uitgaven liggen in 2012 iets hoger dan in 2011. Het resultaat van de Spelen op lange termijn (permanente toename werkgelegenheid, buitenlandse investeringen, toename toerisme) dient zich nog te bewijzen.

EINDNOTEN

1. Met dank aan de kritische kanttekeningen en suggesties van Michiel de Nooij, Hogeschool van Amsterdam.
2. Buitenland betreft: Brazilië, China, Groot-Brittannië, India, Polen, Rusland, Saoedi-Arabië, Zuid-Afrika, Spanje, Thailand, Turkije en de Verenigde Staten.
3. De toeristische ontwikkelingen in andere landen zijn in dit rapport niet in kaart gebracht. Die zouden de cijfers van het Verenigd Koninkrijk in internationaal perspectief kunnen plaatsen.
4. Parijs, dat niet het bid won (zie hoofdstuk 2), mocht daarentegen de eerste helft van 2012 een record aantal toeristen – 24 miljoen – verwelkomen (*De Volkskrant* 2012).
5. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tec00118&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>.

6 *Participatie en cohesie*

6.1 INLEIDING

De Spelen van 2012 werden onder meer aangegrepen om de bevolking te stimuleren een actieve bijdrage aan de samenleving te laten leveren. Achterstands- en minderheidsgroepen waren hierbij een voorname doelgroep, vooral in Oost-Londen. De Spelen werden gezien als een unieke kans om door middel van sport verschillen ten aanzien van etniciteit, cultuur, leeftijd, religie en politieke voorkeur te overbruggen en meer maatschappelijke cohesie te realiseren.

6.2 VRIJWILLIGERSWERK

London 2012 werd aangegrepen om meer maatschappelijke betrokkenheid en sociale cohesie te genereren bij alle lagen van de Britse samenleving. Het stimuleren van vrijwilligerswerk en de mogelijkheden hiertoe speelden hierbij een belangrijke rol.

“One of the best things is the wonderful welcome from all the volunteers in purple outfits. It’s what the Big Society is all about.”

David Cameron, The Mail on Sunday, 12 augustus 2012, p.12

6.2.1 Legacy-project: ‘Games Makers’

De organisatie van de Spelen werd grotendeels mogelijk gemaakt door de actieve bijdrage van vrijwilligers, de zogenoemde *Games Makers*. Zonder de Spelen zou ‘Games Makers’ niet opgezet zijn (Grant Thornton et al., 2012a). Deze *Games Makers* vullden een breed scala aan rollen van de begeleiding van toeschouwers en het scannen van tickets tot het verlenen van fysiotherapie aan atleten. 240.000 mensen hebben zich als vrijwilliger aangemeld, voor de 70.000 vrijwilligersvacatures. Nog nooit waren er zoveel mogelijkheden om vrijwilligers in te zetten en te trainen in het Verenigd Koninkrijk. Iedere vrijwilliger deed voor minstens tien dagen vrijwilligerswerk. In totaal werkten de *Games Makers* 8 miljoen vrijwilligersuren na 1 miljoen uur van training (LOCOG, 2012b). Van de 70.000 *Games Makers* was 40 procent niet eerder vrijwilliger (House of Commons, 2013). Naast het *Games Makers*-project werden meer dan 2.000 jeugdvrijwilligers tussen de 16-18 jaar geselecteerd voor het Young *Games Makers*-programma. Het London Ambassadors-programma was een van de talloze andere London 2012-vrijwilligersprojecten. Voor het Ambassadors-initiatief werden 8.000 kandidaten geselecteerd, die van juli tot september 2012 fungeerden als gids en stadspromotor voor Londense toeristen (Grant Thornton et al., 2011a).

Met het vrijwilligersthema van het London 2012 Legacy Plan werd beoogd de stabiele trend in het aantal vrijwilligers in het Verenigd Koninkrijk over de jaren voorafgaand aan de Spelen te voorzien van een impuls. In het jaar 2011/2012 zette 26 procent van de Britse bevolking zich in als vrijwilliger. Dit is nauwelijks meer dan een jaar daarvoor (tabel 6.1).

Tabel 6.1 Vrijwilligerswerk in het Verenigd Koninkrijk gedurende 2005/2006 – 2011/2012, in procenten.

	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Vrijwilligerswerk	24	24	24	25	-	24	23	26*

* Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS (2013).

Vóór de Spelen was nog niet één op de tien volwassen Britten door de Spelen gemotiveerd om (meer) vrijwilligerswerk te doen (7% in 2010/2011). Na de Spelen is dat nog steeds niet één op de tien (9%) (tabel 6.2).

Tabel 6.2 Motivatie om meer vrijwilligerswerk te doen als gevolg van de Olympische Spelen gedurende 2010/2011 – 2011/2012, in procenten van de bevolking van het Verenigd Koninkrijk.

	2010/2011	2011/2012	Januari-december 2012
Vrijwilligerswerk	7	6	9*

* Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS (2013)

Bijna acht op de tien sportverenigingen (78%) merkte geen veranderingen in het aantal vrijwilligers sinds de Spelen. Bovendien wordt bij 96 procent van de clubs geen extra bereidheid tot vrijwilligerswerk door gehandicapten bespeurd (Sport and Recreation Alliance, 2013a; Sport and Recreation Alliance, 2013b).

Het Britse Lagerhuis (House of Commons, 2013) roemt het vrijwilligerswerk dat tijdens de Spelen is verricht. Er worden daarentegen vraagtekens geplaatst bij de wijze waarop na de Spelen door de overheid geanticipeerd is op de energie die tijdens het evenement is losgekomen teneinde een duurzame vrijwilligerslegacy te bewerkstelligen.

“We are keen to see the government building on the success of the volunteering programme, but are not convinced that it is doing all it can to learn and disseminate lessons and to encourage volunteering opportunities both within sport and beyond.”

House of Commons (2013)

6.2.2 Legacy-project: 'Inspire Mark'

39 procent van de Inspire-projecten meldt dat het project niet zou hebben bestaan als de Spelen niet in Londen plaats hadden gevonden. Tevens blijkt dat een derde van de projecten er wel geweest zou zijn, maar kleiner van opzet (LOCOG, 2012c). Tussen 2010 en 2012 zijn er 2.713 Inspire-projecten gerealiseerd. Ruim 10 miljoen mensen zijn hierbij betrokken geweest (Grant Thornton

et al., 2012b). 78 procent van de projecten zal na de Spelen waarschijnlijk een vervolg krijgen (LOCOG 2012c). Het is niet duidelijk of en in hoeverre ze een effect sorteren ten aanzien van het toekomstige (sport)gedrag van de betrokkenen.

In appendix II wordt nader ingegaan op de Inspire-projecten, waaronder drie casestudies die zijn uitgevoerd door de Universiteit Utrecht.

Trots

Eind 2012 blijkt dat de volwassen Britse bevolking – na de gezondheidszorg en defensie – het meest trots is op Team GB (de Britse olympische en paralympische sporters). De koninklijke familie staat op de vierde plaats.

Tabel 6.3 Zaken die inwoners van het Verenigd Koninkrijk in de leeftijd van 16-64 jaar het meest trots maken om Brits te zijn, per november 2012, in procenten.

	Percentage
Gezondheidszorg	45
Defensie	40
Team GB	38
Koninklijke familie	36
BBC	16
Niets	10
Weet niet	5

Bron: Ipsos MORI (2012d).

Volgens Ipsos MORI (2012c) gaf minstens een van de leden van Team GB ruim acht op de tien Britten reden om trots te zijn op hun Britse afkomst. Jessica Ennis gaf het grootste deel van de volwassen Britse bevolking een trots gevoel om Brits te zijn (50%), gevolgd door Mo Farah (43%, van Somalische komaf) en Bradley Wiggins (29%). Ennis is in eigen land al jaren populair, mede dankzij haar sympathieke uitstraling

Tabel 6.4 Sporters die inwoners van het Verenigd Koninkrijk in de leeftijd van 16-75 jaar een trots gevoel gaven om Brits te zijn, per augustus 2012, in procenten.

	Percentage
Jessica Ennis (zevenkamp)	50
Mo Farah (5 km en 10 km)	43
Bradley Wiggins (wielrennen)	29
Sir Chris Hoy (baanwielrennen)	25
Andy Murray (tennis)	15
Nicola Adams (boksen)	12
Ben Ainslie (zeilen)	9
Geen enkele sporter maakte me trots	10
Weet niet	8

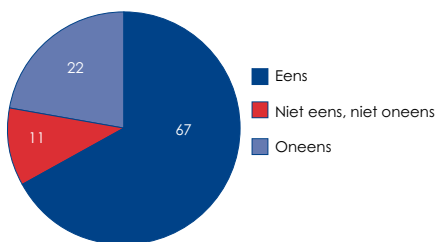
Bron: Ipsos MORI (2012c).

Saamhorigheid

Wanneer de Britse jeugd (16-24 jaar) in februari 2013 terugkijkt op de Spelen, geeft meer dan de helft aan trots en positiviteit te voelen. Negatieve gevoelens (waaronder 'teleurgesteld' en 'vervelend') worden nog niet door één op de twintig aangehaald (Legacy Trust UK, 2013).

Twee derde van de volwassen Britten gaf eind november 2012 – waarbij aangenomen mag worden dat de binnenlandse positieve *olympic fever* over zijn hoogtepunt heen was – aan verrast te zijn door de mate waarin de Olympische Spelen het land hebben samengebracht. Ruim een op de tien geeft aan hier niet door verrast te zijn.

Figuur 6.1 Mate waarin de bevolking van het Verenigd Koninkrijk in de leeftijd van 16-64 jaar verrast was in hoeverre de Olympische Spelen het land hebben samengebracht, november 2012, in procenten.

Bron: Ipsos MORI (2012a).

De NAO (2012), de nationale rekenkamer, betitelde de organisatie van de Spelen als “value for money”. Hierbij werd gerefereerd aan het werk en de middelen van LOCOG en niet aan de publieke investeringen van 9,3 miljard GBP. Tevens gaf de NAO (2012) aan dat de Spelen tot stand waren gekomen door middel van goede publiek-private samenwerking.

“For those who continue to protest that the Olympics enthusiasm is a hype, the truth is much, much worse. People genuinely love the Games.”

London Evening Standard, 31 juli 2012, p.17

6.3 CULTUURDEELNAME

De Culturele Olympiade weerspiegelt het culturele aspect van het olympisch gedachtegoed. Cultuur wordt door het IOC als een van de fundamentele aspecten van dat gedachtegoed beschouwd. Bij de Spelen staat cultuur echter in de schaduw van sport. De Culturele Olympiade ging in 2008 van start en eindigde met het Culturele Festival van 21 juni tot en met 9 september 2012. Gedurende deze vier jaar werden talloze culturele festiviteiten en activiteiten door het gehele land georganiseerd. Bekende artiesten afkomstig uit alle continenten reisden voor het Culturele Festival naar het Verenigd Koninkrijk.

Met de Culturele Olympiade was een investering door meerdere partijen (o.a. Legacy Trust UK, Arts Council, DCMS en LOCOG) van ongeveer 105 miljoen GBP gemoeid. Van dit budget werd ruim de helft besteed aan het Culturele Festival.

De Culturele Olympiade had als doelstelling de volgende generatie artiesten en publiek te inspireren, iedereen in de gelegenheid te stellen London 2012 te kunnen beleven en een blijvende nalatenschap voor de Britse cultuur en kunst achter te laten. Bovendien diende de nationale cultuurdeelname van een impuls te worden voorzien. Tabel 6.5 geeft ontwikkelingen in cultuurdeelname over de periode 2005-2012 weer.

Tabel 6.5 Cultuurdeelname in het Verenigd Koninkrijk gedurende 2005/2006 – januari–december 2012, in procenten.

Cultuur	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Actieve deelname aan kunst	76	76	77	76	76	76	78	79
Bezoek museum	42	42	44	43	46	46	49	52
Bezoek bibliotheek	48	46	45	41	39	40	39	37
Bezoek erfgoed	70	69	71	69	70	71	74	73
Bezoek openbaar archief	6	5	5	4	4	4	4	4

Bron: DCMS (2013).

Over de periode 2005-2012 zijn een stijging in actieve deelname aan kunst (+3 procentpunten), museumbezoek (+10 procentpunten) en erfgoedbezoek (+3 procentpunten) te zien. Bezoek aan bibliotheek en openbaar archief zijn in dezelfde periode echter afgenomen met respectievelijk elf en twee procentpunten.

Begin 2012 telde de Culturele Olympiade naar schatting 16 miljoen bezoekers (Grant Thornton et al., 2012b). De groei van bepaalde vormen van cultuurdeelname kan verband houden met het plaatsvinden van de activiteiten van de Culturele Olympiade. Die kans lijkt niet groot omdat in 2012 een groot deel van de volwassen Britten (92%) aangaf door de Spelen niet gemotiveerd te zijn om (meer) culturele activiteiten te ondernemen (tabel 6.6).

Tabel 6.6 Mate waarin de bevolking in het Verenigd Koninkrijk meer gemotiveerd is geraakt tot cultuurdeelname als gevolg van de Olympische Spelen gedurende 2010/2011 – januari–december 2012, in procenten.

	2010/2011	2011/2012	Januari–december 2012
Motivatie meer cultuurdeelname	4	4	7

Bron: DCMS (2013).

6.4 KINDEREN EN JEUGD

6.4.1 Legacy-project: 'Get Set'

De overheid had zich tot doel gesteld middels London 2012 de jeugd te inspireren, het algehele opleidingsniveau te verbeteren en jeugdigen actief bij de maatschappij te betrekken. In het Verenigd Koninkrijk zijn in de jaren voorafgaand aan de Spelen veel vorderingen gemaakt op het gebied van schoolprestaties en schoolverzuim (Grant Thornton et al., 2011a). In de achterstandsgebieden van Oost-Londen bleven deze prestaties echter achter op het landelijke gemiddelde. Met de Spelen, onder andere met het project 'Get Set', beoogde de regering ook in deze stadsdelen verbeteringen op dit vlak te realiseren (Grant Thornton et al., 2011a).

'Get Set' richtte zich op het verbeteren van het onderwijscurriculum aan de hand van de combinatie van sport, cultuur en onderwijs. Met 'Get Set' werden scholieren in staat gesteld hun schoolprestaties en betrokkenheid bij London 2012 te vergroten. Scholen in het Verenigd Koninkrijk konden zich aanmelden voor het 'Get Set'-programma en konden gratis gebruikmaken van diverse educatieve middelen. Zonder de Spelen zou 'Get Set' niet opgezet zijn (Grant Thornton et al., 2012a).

Tot en met juli 2012 hebben 26.500 scholen zich geregistreerd voor 'Get Set'. Dit is 85 procent van de scholen die mee konden doen. 85 procent van de 26.500 geregistreerde scholen betrof basisscholen. Onderzoek heeft uitgewezen dat leraren meedoen aan 'Get Set' om de school onderdeel van de Spelen uit te laten maken en om de olympische waarden (o.a. vriendschap, respect, excelleren) in te zetten in de schoolcontext. 81 procent van de leraren geeft aan voornemens te zijn om mogelijk na de periode van de Spelen verder te werken met de olympische waarden. 83 procent van de leerlingen gaf aan dat 'Get Set' hen heeft aangespoord zichzelf uit te dagen (Grant Thornton et al., 2012b).

6.5 DUURZAAMHEID

6.5.1 Legacy-project: 'Inspiring Sustainable Living'

Zonder de Spelen zou er een vergelijkbaar project als 'Inspiring Sustainable Living' geweest zijn (Grant Thornton et al., 2012a). De middelen voor dit project zijn afkomstig van het Greener Living Fund en vanwege de Spelen is er een project over duurzaamheid rondom het thema Olympische en Paralympische Spelen gebouwd. Zonder Spelen was er alleen een andere thema geselecteerd (Grant Thornton et al., 2012a). Dit project en de effecten kunnen derhalve niet als additioneel worden beschouwd.

Met het 'Inspiring Sustainable Living'-programma zijn vier (kleinschalige, lokale) projecten gefinancierd: de 'Bio-Regional's One Planet Experience' (lokale tentoonstelling in Sutton, Londen), 'Groundwork London's Transform Project' (o.a. plantsoenen opknappen), 'East Potential Inspired to Sustainable Living' (advies voor zuinig gebruik van water en energie) en 'Sustrans Active Travel Champions' (bevorderen duurzaam transport waaronder openbaar vervoer). Bij het 'Groundwork London's Transform Project' is er tot en met maart 2012 op 33 plaatsen gewerkt. Bij de andere drie projecten waren gezamenlijk circa 2.500 personen betrokken (Grant Thornton et al., 2012b). Er zijn geen gegevens bekend over de mate waarin de vier projecten tot een verandering van gedrag of attitude onder de betrokkenen hebben geleid.

Het vergroten van het bewustzijn voor duurzaamheid en het actief stimuleren van een duurzame leefstijl behoorden ook tot de maatschappelijk gerichte doelstellingen van het London 2012 Olympic Legacy. Hierbij ging de aandacht onder andere uit naar het verlagen van de CO₂-uitstoot, energiezuinige keuzes, duurzame reismethoden en een toename in recycling. Programma's gericht op voorlichting en stimulering van duurzaamheid werden geïnitieerd door het Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA), de Olympic Delivery Authority (ODA) en LOCOG

(Grant Thornton et al., 2011a). Enkele initiatieven, naast 'Inspiring Sustainable Living' zijn:

- de bijdrage van ODA bestond uit RE:NEW, een initiatief om de CO₂-uitstoot te verlagen in de stadsdelen van Oost-Londen en RE:FIT, een programma om het energieverbruik van de publieke sector te vergroenen;
- LOCOG ontwikkelde een communicatieplan om de boodschappen met betrekking tot duurzaamheid van London 2012 te verspreiden. Hiertoe werden een Spectator App en een Walk in the Olympic Park trail-map ontwikkeld;
- volgens de Commission for Sustainable London 2012 (CSL) is van de permanente sportaccommodaties van het Olympisch Park 15 procent energiezuiniger dan in de regulering voor gebouwen van 2006 is voorgeschreven. Alle permanente voorzieningen zijn als excellent gewaardeerd volgens de BREEAM-ratingmethode voor de kwaliteit en duurzaamheid van gebouwen. Ten minste 20 procent van al het constructiemateriaal is van duurzame oorsprong (hergebruik of gerecycled). Van het sloopmateriaal werd 98 procent duurzaam verwerkt (zie hoofdstuk 6).

Van de inwoners van de stadsdelen in Oost-Londen die zich bewust waren van de doelen van de London 2012 Legacy Plan met betrekking tot duurzaamheid, gaf 21 procent aan hierdoor beïnvloed te zijn in het maken van duurzame keuzes. Monitoringdata van DEFRA suggereren ook dat de eerste duurzame veranderingen in gedrag als gevolg van de Spelen merkbaar zijn (Grant Thornton et al., 2012b). Veranderingen in (duurzaam) gedrag vinden echter geleidelijk plaats. In dit stadium is het wellicht te vroeg voor conclusies met betrekking tot de invloed van London 2012 op duurzaamheid in het Verenigd Koninkrijk.

6.6 GEHANDICAPTEN

Tijdens de Olympische Spelen van 1948 in Londen organiseerde Sir Ludwig Guttman een sportwedstrijd, verbonden aan de Olympische Spelen, voor veteranen die in de Tweede Wereldoorlog rugletsel hadden opgelopen. Deze gebeurtenis – de eerste Stoke Mandeville Games – wordt doorgaans beschouwd als het eerste evenement voor gehandicapten dat in het kader van de Spelen georganiseerd werd. Sir Ludwig Guttman wordt dan ook beschouwd als de grondlegger van de Paralympische Spelen. Bij de Olympische Spelen in Rome is er voor het eerst sprake van sportonderdelen gericht op gehandicapten. Sinds 1988 wordt het evenement 'Paralympische Spelen' genoemd. De gehandicaptensport en het Verenigd Koninkrijk kennen dus een rijke geschiedenis die de Spelen van 2012 extra betekenisvol maakten.

Het positief beïnvloeden van de houding en perceptie jegens gehandicapten liep als rode draad door alle activiteiten en legacy-projecten van de Spelen heen. De Spelen hebben voor meer werkgelegenheid onder gehandicapten gezorgd. Zo had zes procent van de werknemers van LOCOG een handicap. Hiermee werd de initiële doelstelling van LOCOG behaald. Banen in de bouwsector, aangeboden door het ODA, werden ook voor zes procent vervuld door werknemers met een handicap. Hiermee werd het doel van ODA (drie procentpunten) ruim overschreden. De infrastructurele voorbereidingen voor de Spelen hebben onder andere geleid tot verbeteringen in transport voor gehandicapten. Zo zijn de Green Park, Kings Cross en Southfields-stations toegankelijk gemaakt zonder gebruik te hoeven maken van een trap.

De Paralympische Spelen konden op veel aandacht van de media rekenen. Channel 4 had de uitzendrechten van de Paralympische Spelen verkregen. Voor deze uitzendingen werd een talentenjacht voor gehandicapten gehouden, resulterend in zeven presentatoren met een handicap. Gedurende de elf dagen van het paralympisch evenement werd er voor 150 uur aan live paralympisch materiaal uitgezonden. *The Paralympic Show* werd door 5,4 miljoen mensen bekeken. Channel 4 beschreef haar bijdrage als: "The broadcast of the biggest single event in our thirty years history, the London 2012 Paralympic Games" (Grant Thornton et al., 2012b).

De Olympische Spelen hebben bijgedragen aan meer focus in beleid voor gehandicapten. De perceptie jegens gehandicapten is volgens meerdere partijen, waaronder de British Paralympic Association, als gevolg van London 2012 positief veranderd (zie ook tabel 6.7). Monitoringdata suggereren dat vooruitgang is geboekt in de sportgelegenheid voor gehandicapten, onder andere door het Sportivate-project (zie hoofdstukken 3 en 4). Uit de Get Set-enquête blijkt dat 50 procent van de docenten van mening is dat het onderwijsprogramma een positieve invloed heeft gehad op de houding naar gehandicapten (Grant Thornton et al., 2012b).

Tabel 6.7 Mate waarin mening van volwassen Britse bevolking ten aanzien van drie aspecten is veranderd dankzij de Paralympische Spelen, in oktober 2012, in procenten.

	Bevolking totaal	Gehandicapten	Niet- gehandicapten
Mening t.a.v. gehandicapte mensen in algemeen	40	25	43
Mening t.a.v. gehandicapte sporters van alle sportieve niveaus	49	36	52
Mening t.a.v. gehandicapte topsporters	55	38	59

Bron: English Federation of Disability Sport (2012).

Een evenement voor gehandicapten van dergelijke omvang zou zonder de Paralympische Spelen niet plaats hebben gevonden (Grant Thornton et al., 2012a; Grant Thornton et al., 2012b). Negen op de tien (89%) sportverenigingen bemerkte echter geen veranderingen in het aantal nieuwe aanmeldingen van gehandicapten.

6.7 CONCLUSIE

Er was veel animo voor de 70.000 vrijwilligersfuncties *Games Makers* die voor de Spelen openstonden. 240.000 personen meldden zich hiervoor aan. 40 procent van de *Games Makers* was niet eerder vrijwilliger. Dat betekent dat er dankzij de Spelen circa 28.000 extra personen zijn verleid om vrijwilligerswerk te doen. De *Games Makers* waren goed voor 8 miljoen uren vrijwilligerswerk.

De Spelen waren zeker belangrijk voor de onderlinge verbondenheid van de Britten en het gevoel van eigenwaarde. Eind november 2012 was ruim een derde van de volwassen Britten trots op Team GB. Er was alleen een groter deel van de bevolking trots op de gezondheidszorg en

defensie. Met name olympisch kampioene Jessica Ennis gaf de Britten een trots gevoel om Brits te zijn (de helft van de Britten).

De Culturele Olympiade heeft gezorgd voor projecten die er zonder de Spelen niet geweest zouden zijn. Tot begin 2012 werden met de Culturele Olympiade 16 miljoen personen bereikt. Het is niet duidelijk welk aandeel van deze personen zonder de Spelen niet bij culturele activiteiten betrokken zou zijn geweest. De cultuurdeelname van de volwassen Britse bevolking tussen 2005/2006 en 2012 biedt een gemêleerd beeld. Het museumbezoek is in die periode met tien procentpunten toegenomen tot 52 procent, terwijl het bezoek aan een bibliotheek met elf procentpunten gedaald is tot 37 procent. De vraag naar andere vormen van cultuur bleef tussen 2005/2006 en 2012 ongeveer gelijk.

Get Set, het officiële London 2012-onderwijsprogramma voor 3-19-jarigen, had tot doel kinderen en jeugd kennis te laten maken met de olympische en paralympische waarden en hen daarmee te inspireren (o.a. het beste uit jezelf halen). Het programma had een bereik van 85 procent (26.500 scholen). Ruim acht op de tien betrokken leraren gaf aan verder te willen werken met de olympische en paralympische waarden. Eenzelfde aandeel van de leerlingen gaf aan dat Get Set hen heeft aangespoord zichzelf uit te dagen.

Het positief beïnvloeden van de houding en perceptie jegens gehandicapten liep als rode draad door alle activiteiten en legacy-projecten van de Spelen heen. Bij LOCOG zelf werd dit duidelijk: zes procent van de werknemers van LOCOG had een handicap (doelstelling behaald). Tevens werden banen in de bouwsector voor zes procent vervuld door werknemers met een handicap (doelstelling ruim behaald). Ook de infrastructurele aanpassingen voor de Spelen in Londen hebben geleid tot verbeteringen in transport voor gehandicapten (o.a. vermijden van trappen). Negen op tien sportverenigingen constateerden na de Spelen echter dat er geen grotere vraag naar sport door gehandicapten is ontstaan. Daar staat tegenover dat vier op de tien volwassen Britten dankzij de Spelen een andere mening over gehandicapten heeft gekregen.

7 *Oost-Londen*

7.1 INLEIDING

De Spelen van 2012 moesten ertoe bijdragen dat de sociaal-economische achterstand van Oost-Londen op de rest van het land verminderd werd. Daarnaast moest Oost-Londen op termijn ook de vruchten kunnen plukken van de welvaart die de rest van de hoofdstad kenmerkt. Na de Spelen zal het park sport blijven ademen, maar is er meer plaats voor breedtesport en andere vormen van vrijetijdsrecreatie en zakendoen. Op termijn is het doel dat Oost-Londen een van de leidende technologiecentra in de wereld wordt en het Queen Elizabeth Olympic Park, zoals het Olympisch Park zal gaan heten, een attractie voor toeristen wordt.

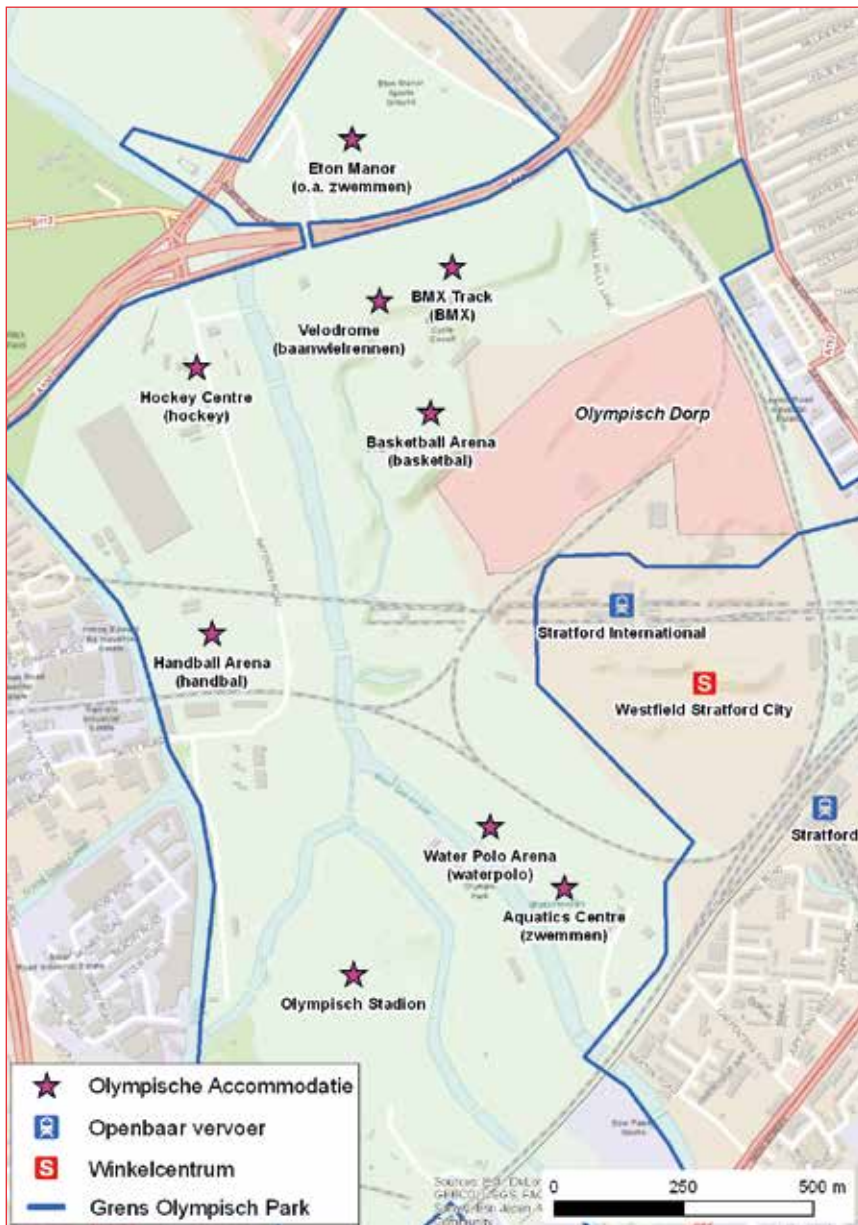
7.2 VASTGOED EN TRANSPORT

De Olympische Spelen worden tegenwoordig ook aangegrepen om doorbraken te realiseren op verbeteringen in vastgoed en infrastructuur. Dit betreft onder andere transport (wegen, openbaar vervoer), telecommunicatiesystemen (voor mobiele netwerken, maar ook netwerken en generatoren), sportaccommodaties en huisvesting (Olympisch Dorp, hotels).

Bij de keuze voor Oost-Londen als locatie van het Olympisch Park en als belangrijk target van de olympische nalatenschap, speelde Ken Livingstone, burgemeester van Londen gedurende 2000-2008, een cruciale rol (Poynter, 2009). Oost-Londen heeft sinds lange tijd te maken met een sociaal-economische achterstand op andere stadsdelen van Londen en behoort tot de armste delen van het Verenigd Koninkrijk. London 2012 bood een unieke kans om Oost-Londen op zowel sociaal als economisch vlak te doen opbloeien. Direct na de winst van het Londense bid in 2005 werd de focus op het communiceren van het maatschappelijke profijt voor Oost-Londen gelegd.

Er zijn 34 olympische venues, waarvan er negen in het Olympisch Park gesitueerd zijn. In figuur 7.1 worden de locaties van de venues in het Olympisch Park weergegeven.

Figuur 7.1 Locaties venues Olympisch Park.

Als alle venues tezamen worden beschouwd, zijn er vijftien bestaande, twee aangepaste en zeventien nieuwe (tabel 7.1). 27 locaties zijn permanent en zeven tijdelijk. Tien venues zijn nieuw gebouwd én permanent, waaronder Hadleigh Farm (mountainbiken) en het Velodrome (baanwielrennen).

Tabel 7.1 Olympische venues.

Gebied		Venue	Nieuw, bestaand, aangepast	Tijdelijk, permanent
Olympisch Park	1	Aquatics Centre	Nieuw	Permanent
	2	Basketball Arena	Nieuw	Tijdelijk
	3	BMX Track	Nieuw	Permanent
	4	Eton Manor	Nieuw	Permanent
	5	Handball Arena	Nieuw	Permanent
	6	Hockey Centre	Nieuw	Tijdelijk
	7	Olympic Stadium	Nieuw	Permanent
	8	Velodrome	Nieuw	Permanent
	9	Water Polo Arena	Nieuw	Tijdelijk
In Londen	10	Earls Court	Bestaand	Permanent
(excl. Olympisch Park)	11	ExCeL	Bestaand	Permanent
	12	Greenwich Park	Nieuw	Tijdelijk
	13	Hampton Court Palace	Bestaand	Permanent
	14	Horse Guards Parade	Nieuw	Tijdelijk
	15	Hyde Park	Nieuw	Tijdelijk
	16	Lord's Cricket Ground	Bestaand	Permanent
	17	North Greenwich Arena	Bestaand	Permanent
	18	The Mall	Bestaand	Permanent
	19	The Royal Artillery Barracks	Nieuw	Tijdelijk
	20	Wembley Arena	Bestaand	Permanent
	21	Wembley Stadium	Bestaand	Permanent
	22	Wimbledon	Bestaand	Permanent
Buiten Londen	23	Brands Hatch	Bestaand	Permanent
	24	City of Coventry Stadium	Bestaand	Permanent
	25	Eton Dorney	Aangepast	Permanent
	26	Hadleigh Farm	Nieuw	Permanent
	27	Hampden Park	Bestaand	Permanent
	28	Lea Valley White Water Centre	Nieuw	Permanent
	29	Millennium Stadium	Bestaand	Permanent
	30	Old Trafford	Bestaand	Permanent
	31	St James' Park	Bestaand	Permanent
	32	Weymouth and Portland	Aangepast	Permanent
Niet-sport	33	Olympisch Dorp	Nieuw	Permanent
	34	IBC/MPC Centre	Nieuw	Permanent

Bron: Grant Thornton et al. (2012b), bewerking Mulier Instituut.

De ODA nam de verantwoordelijkheid van de fysieke realisatie van het Olympisch Park op zich welke plaatsvond van juli 2006 tot juli 2011. De London Legacy Development Corporation (LLDC) nam de verantwoordelijkheid van de post-Spelentransformatie van het park op zich. De transformatie van het Olympisch Park is anno 2013 nog in volle gang waardoor

de uiteindelijke kosten nog niet bekend zijn. Eind juli 2013 dient een eerste deel van het Olympisch Park voor het publiek openbaar te worden. Enkele voorbeelden van vastgoedrealisaties in Oost-Londen zijn:

- de bodemsanering van 2,5 km² verontreinigde grond;
- sloop van meer dan tweehonderd gebouwen, de aanleg van 100 m² groen landschap en de bouw van een centrale voor de levering van energie, water en waterzuivering;
- het hergebruik en/of recycling van 98 procent van de geproduceerde materialen gedurende de sloopactiviteiten;
- de bouw van permanente sportaccommodaties waaronder het Olympisch Stadion, het Aquatics Centre, het Velodrome, de Handball Arena en hockey- en tennisvelden;
- de bouw van 6.870 nieuwe huizen waarvan 35 procent betaalbaar en 42 procent gericht op families;
- de bouw van een 2.818 huizen tellend Olympisch Dorp. Na de Spelen zal het Olympisch Dorp East Village gaan heten. Van de 2.818 woningen vinden 1.379 huizen hun bestemming in sociale huisvesting. De resterende woningen uit het Olympisch Dorp worden verkocht op de private huizenmarkt. Het Athlete's Health Centre wordt een gezondheidscentrum voor de lokale gemeenschap. Het Operations Centre wordt omgedoopt tot de Chobham Academy;
- structurele verbeteringen in de infrastructuur waaronder het Stratford Station, de Noord-Londenlijn, de aanleg van dertig nieuwe bruggen en andere publieke voorzieningen in de Oost-Londense stadsdelen;
- verbeteringen in de publieke sector waaronder de ontwikkeling van 80.000 m² aan bedrijfsruimte en de (versnelde) bouw van het Westfield-winkelcentrum in Stratford.¹

Ofschoon ervaringen uit het verleden niet altijd een goede raadgever voor de toekomst zijn, leert de historie dat investeringen van publieke middelen in infrastructuur en (sport)accommodaties de economische achilleshiel van de Spelen voor een gastland kunnen zijn. In Athene (2004) en Peking (2008) bleek het niet eenvoudig om bij deze grote investeringen voldoende rekening te houden met de lange termijn. Een groot deel van de olympische accommodaties in Athene blijkt na de Spelen bijvoorbeeld niet of nauwelijks rendabel te zijn. Acht jaar na Athene 2004 zijn 21 van de 22 olympische locaties verlaten en verwaarloosd (Bickley & Tomlin, 2012).

Het is wellicht verstandig om niet direct na de Spelen de balans ten aanzien van het Olympisch Park op te maken. Direct na Sydney 2000 heerste er veel ophef over de publieke investeringen in het Olympisch Park en het gebruik hiervan na de Spelen. Tien jaar na Sydney 2000 floreert Homebush Bay volgens Miah & García (2012) echter. Hetzelfde geldt voor Barcelona 1992 waar aanvankelijk sprake was van een overschot aan bedden en de recessie midden jaren negentig een rem op het toerisme zette.

“London had raised the bar on how to deliver lasting legacy by incorporating long-range planning in every aspect of the 2012 Games and in doing so had created a legacy blueprint for future Games hosts with the tangible results already apparent in the remarkable rejuvenation of East London.”

Jacques Rogge (DCMS, 2012a)

Als resultaat van de Spelen hebben grote delen van Oost-Londen een andere indeling en functie verkregen. Los van de Olympische Spelen zouden er met name in Oost-Londen ook al interventies hebben plaatsgevonden (Grant Thornton et al., 2012a; Grant Thornton et al., 2012b).² Het is echter onwaarschijnlijk dat interventies van een dergelijke schaal, gericht op bodemsanering, de aanleg van het Olympisch Park, sportaccommodaties en de infrastructuur ook zonder de Olympische Spelen zouden hebben plaatsgevonden. Bovendien voorzag London 2012 de bouw van het park van een strakke deadline waardoor efficiënt en doelgericht gewerkt moest worden en de regeneratie van Oost-Londen niet werd geraakt door publieke besparingen. De schaalvoordelen die ontstonden door de samenhang en de grootte van de bouwactiviteiten waren er wellicht niet geweest zonder de deadline van London 2012. Ook na de Spelen wordt beoogd het Olympisch Park blijvend te benutten. In het bid voor de Commonwealth Games van 2022 zal het gebruik van de aanwezige olympische faciliteiten worden opgenomen.

De London Legacy Development Corporation (zie hoofdstuk 2) staat thans voor de taak om private investeerders aan te trekken voor het Olympisch Park. Het Brits Lagerhuis geeft aan dat het van belang is dat de publieke investeerders van het eerste uur (de aankoop van de grond in Oost-Londen) voldoende betrokken worden bij het proces waarbij private investeerders gezocht worden (House of Commons, 2013).

“It is now up to the London Legacy Development Corporation to attract investment in the Olympic Park and generate the promised returns to funders. We are concerned that the lottery good causes do not have any clear influence over decisions about future sales, despite these decisions directly affecting how much will be available to them and when.”

House of Commons (2013)

7.3 SAMENLEVING

Het London 2012 Legacy Plan heeft impact op de samenleving en lokale gemeenschap, onder andere door de bouw van huizen, sport-, gezondheids-, educatie, en vrijetijdsaccommodaties. Hiermee is gepoogd in te springen op de behoefte van (lokale) inwoners, het zakenleven en topsport. Tevens worden op deze manier de tevredenheid en sociale cohesie verhoogd. Het hart van de geplande verbeteringen vormde de aanleg van het Olympisch Park. Er vonden echter

ook structurele verbeteringen plaats aan publieke accommodaties en cultuur- en kunstprojecten. Voor de bouw van nieuwe huizen en sociale infrastructuur stelde LLDC 263 miljoen GBP beschikbaar. Enkele (geplande) verbeteringen gericht op de lokale samenleving zijn:

- creatie van 4.000 banen, waarvan 75 procent voor inwoners van de Oost-Londense stadsdelen en 35 procent voor etnische minderheden (Black, Asian and Minority Ethnic);
- meer dan 2.000 nieuwe banen in de bouw, waarvan een geschatte 25 procent voor lokale inwoners;
- bouw van twee basisscholen, één middelbare school en negen kinderopvangcentra;
- bouw van drie gezondheidscentra en meerdere accommodaties gericht op vrijetijd en cultuur;
- een Olympisch Park dat na de Spelen wordt omgedoopt tot Queen Elizabeth Park en miljoenen bezoekers dient te trekken.

Het transformatieproject lijkt al invloed te hebben op de lokale gemeenschap. Uit een enquête afgenomen gedurende februari-april 2012 onder inwoners van Oost-Londen, bleek dat 69 procent van de respondenten verwachtte dat de Spelen goed voor Londen in het algemeen zouden zijn (DCMS, 2012c). Op korte termijn waren de meest voorkomende positieve verwachtingen verbeteringen in winkelgelegenheden, in het imago van de lokale buurt en in het openbaar vervoer. Op de lange termijn werden ook verbeteringen in sportfaciliteiten verwacht. Als negatieve impact van de Spelen werden verhoging in verkeerscongestie en een verhoogd aantal forensen verwacht (tabel 7.2).

Tabel 7.2 De verwachte positieve en negatieve impact van London 2012 op korte en lange termijn, in procenten van inwoners van Oost-Londen.

Positieve impact van de voorbereidingen op London 2012 op korte termijn	Negatieve impact van de voorbereidingen op London 2012 op korte termijn
Verbeteringen winkelgelegenheden (48%)	Verhoogde verkeerscongestie (50%)
Verbeteringen imago lokale buurt (48%)	Vergroot aantal forensen (44%)
Verbeteringen openbaar vervoer (43%)	
Positieve impact lange termijn	Negatieve impact lange termijn
Verbetering imago lokale buurt (54%)	Verhoogde verkeerscongestie (49%)
Verbeteringen sportfaciliteiten (54%)	Vergroot aantal forensen (48%)
Verbeteringen winkelgelegenheden (50%)	

Bron: DCMS (2012c).

Ruim een kwart van de inwoners van de zes stadsdelen in Oost-Londen is meer tevreden over de woonomgeving dankzij de Spelen. In Newham en Hackney is het aandeel personen dat meer tevreden is het grootst. Dat kan komen doordat in die stadsdelen de olympische *legacy* het meest zichtbaar is. Het Olympisch Park ligt in Newham en Hackney profiteert meer dan de andere stadsdelen van openbaarvervoerverbindingen (zie ook hoofdstuk 2). In Greenwich, de enige van de zes stadsdelen die door de Thames gescheiden is van de andere vijf Oost-Londense stadsdelen en het Olympisch Park, is het aandeel dat meer tevreden is ongeveer even groot als het aandeel dat ontevreden is.

Tabel 7.3 De mate waarin de organisatie van de Spelen inwoners van Oost-Londen meer of minder tevreden met de woonomgeving heeft gemaakt, in procenten van de bevolking van 16 jaar en ouder.

	Totaal	Barking en Dagenham	Greenwich	Hackney	Newham	Tower Hamlets	Waltham Forest
Meer tevreden	26	14	14	29	39	27	30
Maakt geen verschil	63	79	73	60	43	63	63
Minder tevreden	10	4	13	10	15	9	7

Bron: DCMS (2012c).

Bij de aanleg van het Olympisch Park is het zoeken naar een balans tussen het verbeteren van de economische infrastructuur, zorgen voor meer werkgelegenheid en het aantrekken van toeristen in het nieuwe park versus het respecteren van de structuur en gewoonten van de lokale bevolking. Er is gebleken dat de Spelen niet altijd positief uitpakken voor de lagere sociale klassen die in de directe omgeving van de Spelen wonen. De Spelen zorgden er in de periode 1989-2009 volgens Bernstock (2009) voor dat 2 miljoen mensen noodgedwongen moesten verhuizen. Dit betrof met name minderheden en daklozen. In Oost-Londen dienden 425 lokale inwoners noodgedwongen te verhuizen. Hierbij werden *good practice*-richtlijnen gevolgd. Niettemin was er sprake van dwang voor deze inwoners en stegen de prijzen van land en grond als gevolg van London 2012.

7.4 ECONOMIE

De focus van dit subthema lag op het creëren van werkgelegenheid en het aanpakken van werkloosheid op zowel de korte als lange termijn. De meeste aandacht ging uit naar inwoners van Oost-Londen. De *legacy*-initiatieven gerelateerd aan dit thema vallen grofweg te verdelen in vier hoofdactiviteiten. Ten eerste de activiteiten van de London Employment and Skills Taskforce (LEST), waaronder de oprichting van het Local Training Framework (LTF). LTF is een project van 9,6 miljoen GBP gericht op het verkleinen van de afstand tot de arbeidsmarkt voor inwoners van Oost-Londen. Ten tweede de activiteiten gericht op vaardigheidsontwikkelingen en werkloosheid door het Strategic Regeneration Framework (SRF). In de derde plaats de East and South East London Strategy, een pilot gericht op werkloosheid en armoede onder de jeugd door contractuele verplichtingen met werkgevers en andere partijen. Tot slot de *legacy*-activiteiten rond het Olympisch Park en de bouw hiervan. Enkele resultaten van de vier activiteiten zijn:

- 5.241 inwoners van de zes oostelijke stadsdelen vonden werkgelegenheid in de sloop- en bouw-werkzaamheden van het Olympisch Park;
- 4.507 additionele banen ontstonden in december 2011 voor de bouw van het Olympisch Dorp;
- 612 inwoners van de zes oostelijke stadsdelen stonden op de loonlijst van LOCOG. Een additionele 12.458 aan de Spelen gerelateerde arbeidscontracten werden medio 2012 verkregen voor banen in de horeca, catering, schoonmaak, beveiliging, verkoop, ticketing en logistiek;
- meer dan vijfduizend Oost-Londenaren waren werkzaam bij de bouw van het Westfield-winkelcentrum. Naar schatting zijn drieduizend inwoners van Newham momenteel werkzaam binnen het winkelcentrum;

- als resultaat van de LEST-activiteiten zijn er tussen de 8.600 en 10.600 banen gecreëerd in de zes oostelijke stadsdelen. Van deze nieuwe werknemers verrichtte 37 procent vóór de Spelen geen betaalde arbeid.

Deze uitkomsten zijn door drie factoren beïnvloed: contractuele verplichtingen van de ontwikkelingspartners om lokaal te rekruteren, programma's gericht op werkgevers en activiteiten gericht op werklozen.

7.5 DUURZAAMHEID

LOCOG en de ODA legden bij de organisatie van de Spelen zichzelf meerdere doelstellingen met betrekking tot het thema duurzaamheid op. Deze doelen werden beschreven aan de hand van het London 2012 Sustainability Plan. De aanleg van het Olympisch Park en de mondiale allure van de Spelen boden een unieke kans om een internationaal stempel te drukken op het duurzaamheidsthema.

7.5.1 Impact London 2012 Sustainability Plan

London 2012 heeft een nieuwe standaard gezet voor duurzaamheid. Niet alleen voor toekomstige Spelen, maar ook voor andere sportevenementen (LOCOG, 2013). Dit demonstratie-effect heeft bovendien niet alleen betrekking op evenementen in eigen land, maar ook wereldwijd.

Nagenoeg alle duurzaamheidsdoelen werden behaald (zie ook hoofdstukken 5 en 6). Dit heeft onder andere betrekking op energiezuinige accommodaties, hergebruik van constructiematerialen, duurzaam inkoopbeleid ten aanzien van eten en drinken en het scheiden van afval (LOCOG, 2012b).

De topprestatie ten aanzien van duurzaamheid komt eveneens tot uiting in twee prijzen die aan London 2012 zijn toegekend. Eind 2012 was de organisatie de *gold winner* in de categorie 'Environment and Sustainability' van de International Sports Event Management Award. Tevens won de organisatie in dezelfde periode de Sustainability Leaders Award (LOCOG, 2012b). De head of sustainability van LOCOG was als adviseur betrokken bij de evaluatie van de bids voor de Spelen van 2020.

Bij de realisatie van het Olympisch Park staat duurzaamheid hoog in het vaandel en de Spelen worden door de overheid aangegrepen om de bevolking te stimuleren na te denken over milieubelasting en matiging van energiegebruik en daar in het dagelijks leven rekening mee te houden. Als groot internationaal sportevenement worden de Spelen gekenmerkt door een flinke milieubelasting. Dit is het gevolg van het vliegverkeer door deelnemers en bezoekers van de Spelen. Van de circa 700.000 buitenlandse bezoekers (zie hoofdstuk 5) en grofweg 10.000 buitenlandse deelnemers (hoofdstuk 2), is de inschatting dat een ruime meerderheid reist met het vliegtuig. Dat brengt een aanzienlijke belasting voor het milieu met zich mee.

7.6 CONVERGENTIE

De zes Oost-Londense stadsdelen waar het Olympisch Park werd gebouwd, werden decennialang gekenmerkt door een aanmerkelijk verschil in sociaal-economisch welvaartsniveau met andere stadsdelen van Londen. Inwoners van Oost-Londen hebben gemiddeld een kortere levensverwachting, verdienen minder, hebben minder kwalificaties, zijn vaker werkloos, leven veelal in verwaarloosde en overvolle huisvesting en zijn vaker misdaadslachtoffer dan de gemiddelde Londenaar.

Een van de centrale *legacy*-plannen was om het welvaartsniveau van Oost-Londen binnen een termijn van twintig jaar naar hetzelfde niveau te tillen als dat van de overige zes oostelijke stadsdelen van Londen: het Convergence Action Plan.³ Dit is niet top-down ontwikkeld, maar door de zes oostelijke stadsdelen zelf ontwikkeld. Investerings in vastgoed en transport (bodemsanering, Olympisch Park, gebouwen, infrastructuur), de samenleving (scholen, buurthuizen, gezondheidscentra), de economie (contracten, werkgelegenheid) en duurzaamheid dienden hierbij als aanjager benut te worden om het 'convergentiegat' met andere Londense stadsdelen te dichten. De ambitie van het convergentiethema was als volgt.

Drie thema's zijn opgesteld om de vorderingen van het Convergence Action Plan in kaart te brengen. Bij het meten van vorderingen wordt uitgegaan van een convergentieverschil tussen Oost-Londen en overige Londense stadsdelen aan de hand van (hoofd)indicatoren met het jaar 2009 als referentiekader (London's Growth Boroughs, 2012). De drie convergentie-thema's zijn als volgt:

- het vergroten van welvaart en reductie van armoede;
- steun van gezonde levensstijl;
- ontwikkeling van succesvolle zes oostelijke stadsdelen.

Tabel 7.4 geeft de progressie van het Convergence Action Plan aan het einde van 2011 weer. De resultaten benadrukken tevens het verschil in welvaart tussen Oost-Londen en het gemiddelde welvaartsniveau van Londen als geheel. In 2011 is het convergentieverschil bij alle hoofdthema's verkleind in vergelijking met 2009. De thema's 'vergroting welvaart' en 'reductie armoede' voldeden in 2011 nog niet aan de opgestelde targets. Het percentage werkende inwoners in Oost-Londen was gedurende de periode 2009-2011 gestegen met 0,4 procentpunten. Het verschil in het gemiddelde aantal werkende Londenaren met het gemiddelde aantal werkende inwoners van Oost-Londen, bedroeg 4,8 procent in 2011. Het doel is om dit verschil aan het einde van de periode 2014-2015 verder te verkleinen tot 2-3 procent (London's Growth Boroughs, 2012). Het is mogelijk dat de stappen die Oost-Londen zet op de sociaal-economische ladder, leiden tot een achteruitgang op dat vlak in andere delen van de stad of het land.

Tabel 7.4 Progressie reductie convergentieverschil eind 2011 tussen Oost-Londen en overige Londense stadsdelen per convergentiethema en hoofdindicator, in procenten, jaren en aantallen.

Thema	Hoofd-indicator	Londen 2009	Londen 2011	Oost-Londen 2009	Oost-Londen 2011	Vers- schil 2009	Vers- schil 2011	Target 2014/ 2015	Progres- sie
Welvaart en armoede	Werkende inwoners (16-64 jaar, %)	68,0	68,0	63,0	63,0	6,0	5,0	2,0-3,0	Niet op schema
Gezonde levensstijl	Levensverwachting man	78,6	79,0	76,4	76,9	2,2	2,1	2,0	Op schema
	Levensverwachting vrouw	83,1	83,3	81,4	81,7	1,7	1,6	1,5	Op schema
Succesvol stadsdeel	Misdaad-cijfers (misdaad tegen een persoon, per 1.000 inwoners)	22,8	19,7	28,9	24,0	6,1	4,3	3,0-4,0	Op schema

Bron: London's Growth Boroughs (2012), bewerking Mulier Instituut.

7.7 CONCLUSIE

De regeneratie van Oost-Londen als achterstandsgebied vormde een centraal onderdeel van het London 2012 Legacy Plan. Ter voorbereiding op de Spelen is fors geïnvesteerd in de zes Oost-Londense stadsdelen, resulterend in doorbraken op meerdere vlakken waaronder vastgoed, infrastructuur, transport, huisvesting, werkgelegenheid en algehele verbeteringen in leefbaarheid voor de lokale samenleving. Plannen voor de regeneratie van Oost-Londen werden nog vóór de winst van het London 2012-bid in 2005 gemaakt. Zo vonden eerste investeringen in acquisitie en sanering van Oost-Londense bodem in 2003 plaats. Klaarblijkelijk stond de regeneratie van Oost-Londen ook zonder de Spelen op de overheidsplanning.

De Spelen van 2012 hebben gezorgd voor een stroomversnelling en intensivering van grootschalige investeringen in Oost-Londen. Zonder de Spelen hadden investeringen van deze orde en met deze strategische focus niet plaatsgevonden. Bovendien zorgde de deadline van de Spelen van 2012 ervoor dat het Oost-Londense stadsdeel niet te lijden had onder budgettaire bezuinigingen en werden de olympische accommodaties op tijd opgeleverd.

Naar schatting hebben de Spelen ongeveer 10.000 extra banen gecreëerd. Van deze nieuwe werknemers had 37 procent geen baan voor de Spelen. Veel van deze banen waren echter tijdelijk van aard.

Op termijn dient Oost-Londen economisch te floreren en een van de leidende technologiecentra ter wereld te worden. Bedoeling is om van het Queen Elizabeth Olympic Park een toeristische trekpleister te maken. Onderzoeken onder inwoners van de zes Oostelijke stadsdelen vlak na de Spelen suggereren een positieve invloed van het regeneratieproject op de tevredenheid over de lokale buurt. Bovendien blijkt uit metingen van het (convergentie)verschil in sociaal-economisch welvaartsniveau tussen Oost-Londen en de overige Londense stadsdelen, dat Oost-Londen aan een inhaalslag is begonnen. Het 'convergentiegat' met andere Londense stadsdelen verkleint zich en Oost-Londen ligt met een groot deel van de regeneratiedoelstellingen op schema (London's Growth Boroughs, 2012). Het is mogelijk dat de stappen die Oost-Londen zet op de sociaal-economische ladder leiden tot een achteruitgang op dat vlak in andere delen van de stad of het land. De toekomst moet uitwijzen of alle doelstellingen van Oost-Londen op de lange termijn behaald zullen worden.

EINDNOTEN

1. Westfield Stratford City behoort met een winkeloppervlakte van 175.000 vierkante meter, circa 300 winkels en 70 restaurants, hotels en andere vrijetijdsaccommodaties tot de grootste winkelcentra in Europa (*The Guardian*, 2011).
2. Nog voor de winst van het London 2012-bid bestonden er plannen voor de aanleg van verscheidene accommodaties waaronder een vernieuwd winkelcentrum.
3. Zie: <http://static.squarespace.com/static/50b4ab77e4b0214dc1f631e9/t/50b4d19ce4b05eacaf723cd1/1354027420215/Convergence-action-plan-2011-2015.pdf>.

8 *Conclusie*

De Olympische en Paralympische Spelen van 2012 maakten deel uit van de dertigste olympiade. Na 1908 en 1948 was het de derde keer dat de Spelen plaatsvonden in Londen. Het was bovendien, na Barcelona (1992) en Athene (2004), de derde keer in de laatste twintig jaar dat de Zomerspelen in Europa plaatsvonden.

Sinds Pierre de Coubertin 'de Spelen' in 1896 herintroduceerde, hebben de Spelen zich stormachtig ontwikkeld. Vanzelf ging dat niet. Regelmatig zijn de Spelen het decor geweest van politieke strijd, met de gebeurtenissen in München (1972) als tragisch dieptepunt. De laatste decennia lijken de Spelen in rustiger vaarwater te zijn gekomen, althans politiek. De tijd van boycots en uitsluiting lijkt, na Moskou (1980) en Los Angeles (1984), even voorbij. De afgelopen decennia hebben de Spelen zich vooral ontwikkeld tot een vehikel voor citymarketing (Barcelona 1992), nationale trots of simpelweg sportief spektakel – *gefundenes fressen* voor de internationale media.

De Spelen zijn daarmee niet minder zichtbaar geworden. Als mondiaal sportevenement ligt het evenement permanent onder een vergrootglas. Enerzijds is het IOC daar zelf debet aan, door niet altijd even transparant te zijn in zijn besluitvorming en (te) weinig krachtig op te treden tegen kwalijke praktijken (omkoping). Anderzijds heeft die aandacht ook te maken met de geldbedragen die met de tegenwoordige Spelen zijn gemoeid, die bij politiek en burgers vragen oproepen over de balans tussen investeringen enerzijds en opbrengsten anderzijds (zoals de vrees voor *white elephants* – zie onder meer Heere, 2012).

Olympische en Paralympische Spelen zijn complex. Een groot aantal partijen is betrokken bij de organisatie, en het tijdsbestek is enorm (tien jaar tussen planvorming en realisatie; effecten lopen nog jaren erna door). Het is dan ook niet eenvoudig om een beeld te krijgen van de betekenis van Olympische Spelen. London 2012 vormt daarop geen uitzondering. Wetenschappers, journalisten en onderzoeksbureaus hebben de afgelopen jaren met regelmaat melding gemaakt van nieuwe feiten en cijfers aangaande de Spelen van 2012. Niet zelden waren cijfers met elkaar in tegenspraak.

In een poging om greep te krijgen op de impact van de Spelen op de Britse sport en samenleving, hebben onderzoekers van het Mulier Instituut de afgelopen jaren stelselmatig de berichtgeving over 'Londen' gevolgd. Nieuws dat vrijkwam, is gescand, geanalyseerd en opgeslagen. In dit boek doen we verslag van de bevindingen. In dit slothoofdstuk presenteren we de belangrijkste resultaten en komen we tot een eerste, voorlopige conclusie over '*the story of London*'.

8.1 DE SPELEN

De formele aftrap van de Spelen vond plaats op vrijdag 27 juli, met de openingsceremonie van de Olympische Spelen. Het evenement eindigde met de sluiting van de Paralympische Spelen, op zondag 9 september. Epicentrum vormde het Olympisch Park in Oost-Londen. Maar ook op andere

plaatsen in de Engelse hoofdstad en daarbuiten werd gesport. Zoals te doen gebruikelijk vormde het zwemmen in de eerste week de hoofdattractie, gevolgd door atletiek in de tweede week.

Hoewel menig Brit vooraf ronduit sceptisch was over wat de Spelen zouden brengen, verstomde dat geluid toen bleek dat Team GB goed presteerde, het openbaar vervoer niet bezweek¹, de beelden prachtig waren en het weer niet tegenzat. 15.000 olympische en paralympische atleten trokken naar Londen. 11 miljoen tickets werden er verkocht. Bijna 700.000 buitenlandse bezoekers togen naar de Spelen, waarvan acht procent Nederlanders. Wereldwijd bekeken 4,8 miljard personen de Spelen. Dat het evenement succesvol verliep, kwam mede door de inzet van 70.000 enthousiaste vrijwilligers, de zogenoemde *Games Makers*. LOCOG, het organisatiecomité dat met private middelen werd gefinancierd en werkte met een budget van circa 2,4 miljard GBP, realiseerde een bescheiden positief saldo. De nationale overheid meldt 9,3 miljard GBP in de Spelen te hebben geïnvesteerd, waarvan het merendeel betrekking heeft op de regeneratie van Oost-Londen.

De nationale rekenkamer sprak lovende woorden over de publiek-private samenwerking en betitelde de Spelen als “*value for money*” (NAO, 2012). In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Spelen van 2008 (protesten tegen onderdrukking van de Tibetanen door China) en 1996 (bomexplosie in Centennial Olympic Park in Atlanta) hebben zich tijdens de Spelen van 2012 geen grootschalige incidenten voorgedaan. Dat wil niet zeggen dat er geen punten van aandacht waren, voorafgaand of tijdens de Spelen. Met name de kostenoverschrijdingen, de organisatie van de beveiliging en de ticketing² hielden de (Engelse) gemoederen bezig. Ook bezuinigingen op succesvolle ‘school en sport’-programma’s vielen niet goed. Daartegenover staan de vele fraaie televisiebeelden en het Britse eremetaal. De meeste polls lijken uit te wijzen dat Britse burgers de balans hebben laten doorslaan naar het laatste, en met een goed gevoel terugkijken op London 2012. Ook Nederlanders lijken vooral een positief gevoel aan de Spelen van 2012 te hebben overgehouden (zie appendix I in deze publicatie).

“The London 2012 Olympic and Paralympic Games is an example of a successful programme, delivered by a range of government bodies and delivery partners in the public and private sectors.”

NAO (2012)

“Thank you #London2012 for a Himalayan range of peaks at the best Games ever – well done Team GB, the volunteers, the military & the police.”

Tweet Boris Johnson, burgemeester van Londen † @MayorofLondon), 13 augustus 2012

De Spelen waren niet alleen bedoeld als een twee weken durend sportfeest. Lord Sebastian Coe en de zijnen zetten de Spelen nadrukkelijk in als katalysator voor een nationale ontwikkelingsagenda. De vraag is nu wat er van die ambitie terechtgekomen is. Hebben de Spelen van 2012

de Britse sportdeelname een *boost* gegeven? Wat was de betekenis voor de economie en voor de cohesie tussen Britse burgers? En bovenal, hoe profiteerde Oost-Londen van het verhoogde activiteitsniveau?

8.2 SPORT

Het inspirerende effect dat van topsport uit kan gaan, komt onder meer tot uiting in de invloed van topsportprestaties op de omvang van de sportbeoefening (Van Bottenburg et al., 2012). Dit wordt het *trickle down*-effect genoemd. Kijken naar topsport leidt volgens die theorie tot het beoefenen van sport. Het onderzoek dat daarnaar in binnen- en buitenland is gedaan, laat zien dat een dergelijk effect echter vaker niet dan wel kan worden aangetoond. Het zijn meestal sporters die door het kijken naar topsport worden aangezet tot vaker sporten of anders te wisselen van sport. Er is weinig evidentie dat niet-sporters door sportevenementen worden gestimuleerd om te gaan sporten (Weed et al., 2009).

Wie de cijfers bij de hand neemt, moet constateren dat die werkelijkheid zich ook in het Verenigd Koninkrijk lijkt te hebben voorgedaan. In de periode tussen bid en Spelen in is de sportdeelname in het Verenigd Koninkrijk niet wezenlijk veranderd. Ruim twee derde van de volwassen Britse bevolking deed en doet minstens één keer per week aan sport. Het doel van de nationale overheid om in de jaren vóór de Spelen 1 miljoen extra frequente sporters te realiseren, bleek te hoog gegrepen. Ook sportverenigingen waren en zijn sceptisch over wat de Spelen hen hebben opgeleverd. In 2011 beschouwden ruim acht van de tien sportverenigingen in het Verenigd Koninkrijk de Spelen niet als een kans. Kort na de Spelen meldde twee derde van de clubs niet te hebben geprofiteerd van de Spelen. Driekwart van de sportverenigingen vond dat de overheid de clubs onvoldoende had gesteund om sporten in clubverband te promoten. Toch ervoeren vier van de tien clubs een groei van het ledental sinds het einde van de Spelen. Een kwart daarvan (dus tien procent van alle verenigingen) kon de toegenomen vraag niet goed het hoofd bieden.

Het is niet uitgesloten dat de economische recessie een rem zette op de sportparticipatie. Toch lijkt deze factor weinig af te doen aan de voorlopige conclusie, dat ook van London 2012 weinig impulsen zijn uitgegaan voor de sportdeelname. Betekent dit dat de Spelen helemaal geen effect hebben gehad op de sportdeelname? Geconstateerd kan worden dat het binnenhalen van de Spelen ertoe heeft geleid dat er meer publieke middelen voor top- en breedtesportprojecten zijn vrijgemaakt. Er is meer budget gekomen door de Spelen. Mede daardoor is het aanbod van sportfaciliteiten verbeterd, zowel qua omvang als qua kwaliteit. Toch hebben die investeringen niet geleid tot een herkenbare groei in de sportdeelname. Klaarblijkelijk was daarvoor nog meer budget nodig, of was het beleid onvoldoende effectief. Dat laatste lijkt zeker aan de hand te zijn. London 2012 is ook voor de Britten een leerproces geweest in het genereren van maatschappelijke *legacy*. In de periode 2009-2013 ontbrak het aan een kader voor het toekennen van projecten voor sportstimulering. Dat maakte de verdeling en verantwoording daarvan niet eenvoudig.

Inmiddels is er voor de periode 2013-2017 een *investment guidance* ontwikkeld. De kwaliteit van de plannen van sportbonden is daardoor aantoonbaar toegenomen, aldus Sport England.³ Sport England zelf beschikt over meer kennis ten aanzien van sportdeelname, en is beter gepositioneerd om bonden en gemeenten te ondersteunen. De Spelen zijn geen aanwijsbare impuls gebleken voor de sportdeelname, maar hebben wel de Britse sportinfrastructuur een boost gegeven.

8.3 ECONOMIE

Hebben de Spelen dan de Britse economie gestimuleerd? De afgelopen jaren heeft de Olympic Delivery Authority (ODA) ruim 6,5 miljard GBP⁴ geïnvesteerd in de bouw van het Olympisch Park en de aanpalende infrastructuur. De netto-impact van deze investering wordt geschat op 7,3 miljard GBP en 160.000 additionele werkjaren. Wordt rekening gehouden met mogelijke verdringingseffecten in andere economische sectoren, dan valt de toegevoegde waarde van London 2012 (aanmerkelijk) lager uit. Er zijn alternatieve publieke investeringen denkbaar (waaronder defensie⁵, ontwikkelingshulp en gezondheidszorg). Het is niet vanzelfsprekend dat publieke investeringen in de Spelen een hoger maatschappelijk rendement zouden hebben opgeleverd (ook niet lager, trouwens). Het is wel voorstelbaar dat een alternatieve publieke financiering zich minder zou hebben geconcentreerd op (Oost-)Londen.

Om de bedrijfssector van het Verenigd Koninkrijk van een economische impuls te voorzien, werd het grootste deel van de contracten voor olympisch gerelateerde werkzaamheden (bouw Olympisch Park, aanpassingen infrastructuur, transport, organisatie) afgesloten met bedrijven uit eigen land. Er lijkt een redelijk goede geografische spreiding te zijn geweest: niet alleen Londense ondernemers hebben olympische werkzaamheden uitgevoerd. Onderzoek onder honderd Engelse *captains of industry* in het najaar van 2012 wijst uit dat negen van de tien van hen aangaven dat de Spelen het aanzien van het land verbeterd hebben. De helft van de volwassen Britten geeft aan dat het beeld dat men van het eigen land heeft dankzij de Olympische Spelen is verbeterd. Onder volwassenen in het buitenland is dat ruim een derde. In het binnenland noch in het buitenland is er sprake van een verslechtering van het beeld over het Verenigd Koninkrijk. Wat de effecten (zullen) zijn van de gerapporteerde attitudeveranderingen, blijft nog onduidelijk. Maar dat de Spelen hebben bijgedragen aan een positieve beeldvorming over het Verenigd Koninkrijk, staat buiten kijf.

Voorafgaand aan de Spelen was er, mede gebaseerd op eerdere ervaringen, veel angst voor verdringing: toeristen die juist vanwege de Spelen zouden uitwijken naar andere locaties. Inderdaad lag het aantal buitenlandse bezoekers aan het Verenigd Koninkrijk in het derde kwartaal van 2012 (periode van de Spelen) lager dan een jaar ervoor. Dat kan wijzen op een *crowding out*-effect. Deze kleinere groep bezoekers besteedde in deze periode echter 8,5 procent meer dan de (grotere) groep in hetzelfde kwartaal een jaar eerder (ten dele een gevolg van de inflatie).

8.4 PARTICIPATIE EN COHESIE

De Spelen zijn belangrijk gebleken voor de onderlinge verbondenheid onder de Britten en hun gevoel van eigenwaarde. Eind 2012 was ruim een derde van de volwassen Britten trots op Team GB. Er was alleen een groter deel van de bevolking trots op de gezondheidszorg en

defensie. Met name olympisch kampioene Jessica Ennis gaf de bevolking een gevoel van trots om Brit te zijn (de helft van de Britten). Twee derde van de volwassen Britten gaf eind 2012 aan verrast te zijn door de mate waarin de Olympische Spelen het land hebben samengebracht.

Dat de Spelen veel enthousiasme losmaakten, blijkt ook wel uit de animo om als *Games Maker*, als vrijwilliger, aan de slag te gaan. 240.000 personen meldden zich hiervoor aan, terwijl er plaats was voor 70.000. Veertig procent van de *Games Maker* was niet eerder vrijwilliger geweest. Bij elkaar waren de *Games Maker* goed voor 8 miljoen uren vrijwilligerswerk. Desondanks steeg in die jaren het aandeel vrijwilligers niet. In het jaar 2011-2012 zette 26 procent van de Britse bevolking* zich in als vrijwilliger. Bij de 2.700 projecten die het 'Inspire Mark' mochten dragen, waren naar schatting 10 miljoen Britten betrokken (zie appendix II van dit rapport).

Het positief beïnvloeden van de houding en perceptie jegens gehandicapten liep als rode draad door alle activiteiten en *legacy*-projecten van de Spelen heen. Zes procent van de werknemers van LOCOG had een handicap; in de bouwsector had eveneens zes procent van de werknemers een handicap. Ook de infrastructurele aanpassingen voor de Spelen in Londen hebben geleid tot verbeteringen in de infrastructuur voor gehandicapten (onder andere het vermijden van trappen). Negen op tien sportverenigingen constateerden na de Spelen echter dat er van de kant van de gehandicapten geen grotere vraag naar sport is ontstaan. Daar staat tegenover dat vier op de tien volwassen Britten dankzij de Spelen een positievere mening hebben gekregen ten aanzien van gehandicapten.

8.5 OOST-LONDEN

Oost-Londen geldt als een achtergebleven gebied in de Londense agglomeratie. Plannen om het gebied te regenereren, en dan vooral het tweeënhalve vierkante kilometer zwaar vervuilde voormalige industrieterrein dat in 2012 werd omgeturnd tot Olympisch Park, stammen al uit de jaren tachtig van de vorige eeuw. Die plannen lagen er in 2003 nog steeds, maar tot uitvoering waren ze niet gekomen. De Spelen hebben bijgedragen aan een versnelling in die planvorming en een noodzaak voor publieke en private partijen om de krachten te bundelen en – met het oog op de deadline van de Spelen – hierbij geen tijd verloren te laten gaan. Bovendien zorgde de deadline van de Spelen van 2012 ervoor dat het Oost-Londense stadsdeel niet te lijden had onder budgettaire bezuinigingen en werden de olympische accommodaties op tijd opgeleverd.

Die investeringen lijken althans enig rendement te hebben opgeleverd. Naar schatting hebben de Spelen ongeveer 10.000 extra (deels tijdelijke) banen gecreëerd. Van deze nieuwe werknemers had 37 procent vóór de Spelen geen baan. Ruim een kwart van de inwoners van de zes stadsdelen in Oost-Londen was begin 2012 meer tevreden over de woonomgeving dankzij de Spelen. In Newham en Hackney is het aandeel personen dat meer tevreden is het grootst. Dat kan komen doordat in die stadsdelen de olympische erfenis het meest zichtbaar is. Op diverse van tevoren benoemde punten is de achterstand van Oost-Londen op de rest van de stad aanwijsbaar ingelopen. Uiteraard blijft het daarbij de vraag of de klim van Oost-Londen op de sociaaleconomische ladder van Londen wellicht tot een verlaging daarvan in andere delen van het land heeft geleid.

Over tien tot twintig jaar dient Oost-Londen economisch te floreren en een van de leidende technologiecentra ter wereld te worden. Bedoeling is daarnaast om van het Queen Elizabeth Olympic Park een toeristische trekpleister te maken.

8.6 CONCLUSIE

De Spelen van 2012 zijn wel getypeerd als de eerste echte *social games*. Ruim 400 miljoen websitebezoeken en 150 miljoen olympische tweets rechtvaardigen die classificatie. London 2012 kan daarnaast evengoed de geschiedenis ingaan als de meest gastvrije Spelen. Decor, vrijwilligers en verslaggeving maakten de Spelen van 2012 tot een uitermate plezierige belevenis, voor sporters, toeschouwers en kijkers.

Verwacht mag worden dat de Engelse (toeristen)industrie zal profiteren van die beeldvorming en *exposure*. In welke mate dat het geval zal zijn, valt nog te bezien. Londen had al een uitstekende reputatie. In die zin is de situatie in het Verenigd Koninkrijk anders dan die van bijvoorbeeld Duitsland, bij het WK voetbal van 2006. De sfeer rond dat toernooi was een aangename verrassing voor mensen in binnen- en buitenland en voorzag de beeldvorming over dat land daadwerkelijk van een nieuwe dimensie. Voor het Verenigd Koninkrijk valt vooral de stimulans van het Engelse zelfvertrouwen en saamhorigheidsgevoel op. Groot-Brittannië liet zich (weer) aan de wereld zien. Natie en burgers zal dat goed hebben gedaan. Voor veel Britten zullen de Spelen van 2012 in hun geheugen gegrift blijven staan. Zij waren erbij, of beleefden het thuis mee, voor de buis of via de iPad. Verwacht mag worden dat London 2012 deel gaat uitmaken van hun levensverhaal. Wat daarvan de waarde is, economisch, cultureel en psychologisch, is een zaak waaraan wetenschappers nog jaren werk zullen hebben (zie ook Van Bottenburg et al., 2012).

Vast staat verder dat ook deze Spelen duurder uitvielen dan aanvankelijk voorgespiegeld was. Het is niet meer dan terecht dat daar politiek veel over te doen is geweest. Het ware wenselijk dat de verantwoordelijken voor grote sportevenementen zorgvuldiger en transparanter zijn over het bijbehorende kostenplaatje. Ook in het Verenigd Koninkrijk lijkt men vroeg in de valkuil te zijn getrapt van sportief enthousiasme, zonder zich ten volle te beseffen (of te willen expliciteren) waaraan men zich verbond. Montreal kan erover meepraten. Nederland stapte in een vergelijkbare valkuil, toen het al een bid voor het WK voetbal 2018/2022 had opgesteld en zich pas later realiseerde wat daarvan nu werkelijk de strekking was. Tegelijk moet worden geconstateerd dat het thema van oplopende kosten geen issue meer is geweest tijdens en na de Spelen. De sfeer sloeg om toen de Spelen een succes bleken te worden. In die zin is het evenmin te hopen dat toekomstige plannenmakers zich al te veel gelegen zullen laten aan de 'boekhouderstwijfels' die grote projecten nu eenmaal oproepen. Wie wil genieten van grootsheid, moet ook groot durven denken.

De Britten hadden daarbij het 'geluk' dat de economie baat had bij een impuls, én dat er ook een bestemming was voor een dergelijke impuls. Olympische Spelen zijn vooral een kostbare aangelegenheid als er veel infrastructurele werkzaamheden benodigd zijn – zeker als die investeringen ook niet duurzaam kunnen renderen. Oost-Londen kan echter nog decennia plezier beleven van het toekomstige Queen Elizabeth Olympic Park. Eén les uit Londen is dan ook dat voor steden die zich gesteld zien voor grote urbane regeneratieprojecten, de Spelen een kans vormen om daar vaart in te krijgen. Overigens blijft het daarbij de wens dat er ooit intelligentere

modellen komen, die de bouw en latere sloop van tweede en derde ringen in stadions overbodig maken. De (ijdele?) hoop daarin is gevestigd op de toepassing van nieuwe informatietechnologieën, waardoor fysieke aanwezigheid geen voorwaarde meer zou vormen om sportwedstrijden te kunnen meebeleven.

Dat sportevenementen niet vanzelf tot een hogere sportdeelname leiden, is inmiddels genoegzaam bekend. De thans beschikbare gegevens over London 2012 vormen daar geen uitzondering op. Wel laat Londen zien dat de Spelen kunnen bijdragen aan versterking van de sportinfrastructuur. Beleidsmakers die sportieve winst willen boeken met hun sportevenement, doen er goed aan om vroegtijdig te starten met het ontwikkelen van ideeën daarover en daar ook tijdig relevante actoren bij te betrekken. Immers: "Events are not interventions in-and-of themselves" (Chalip, 2006 – zie ook appendix II, over de lessen uit de Inspire-projecten).

8.7 VERVOLG

In dit boek is getracht te focussen op de belangrijkste gebeurtenissen rondom de Spelen van London 2012, tussen 2005 en begin 2013. Dat betekent dat de gerapporteerde effecten een momentopname zijn, een tussenbalans zo u wilt. Indien in de toekomst opnieuw de balans van '2012' wordt opgemaakt, zal dat leiden tot andere resultaten, niet in de laatste plaats omdat grootschalige legacy-projecten die aan de Spelen gekoppeld zijn, nog jaren doorlopen. Catalanen bijvoorbeeld bleken in 2002 beduidend positiever dan in 1995 over de betekenis van Barcelona 1992 (Duran, 2002, geciteerd in Van Bottenburg et al., 2012). Het Mulier Instituut zal de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk dan ook nauwgezet blijven volgen, en belangrijke documenten blijven archiveren. Hierdoor wordt de mogelijkheid gecreëerd om in de toekomst opnieuw de balans op te maken en, nog beter dan nu gebeurde, het verhaal te vertellen van de Spelen van London 2012.

EINDNOTEN

1. De verwachte en misschien ook wel gevreesde drukte in Londen tijdens de Spelen bleef uit. De *Financial Times* berichtte het weekend na de openingsceremonie zelfs over een *ghost town* (*Financial Times*, 2012).
2. Twaalf procent van de tickets werd niet verkocht omdat deze waren bestemd voor geaccrediteerden. Een deel van de geaccrediteerden maakte de eerste dagen van de Spelen echter geen gebruik van zijn tickets, hetgeen leidde tot lege stoelen bij diverse evenementen. Daarnaast was de prijs van de tickets regelmatig onderwerp van gesprek (zie verder hoofdstuk 2).
3. Dat neemt niet weg dat er volgens Girginov (2013) nog te weinig bonden zijn die olympische plannen strategisch hebben ingebed.
4. Daarbij moet bedacht worden dat de Britse rijksuitgaven ruim driemaal zo hoog zijn als die van de Nederlandse overheid. Zie <https://www.gov.uk/government/news/budget-2013-documents> en <http://miljoenennota.prinsjesdag2012.nl/>.
5. Op 'Budget Day 2013' verwachtte de Britse regering 40 miljard GBP aan *defence* uit te geven.
6. Groot-Brittannië telt 61 miljoen inwoners, van wie 82% tussen de 15 en 64 jaar is. Als we ervan uitgaan dat dit met name de groep is die vrijwilligerswerk verricht, dan telt het land ruim 13 miljoen vrijwilligers.

Epiloog: gold for London

Door Herbert Wolff (NOC*NSF)¹

Nodig 10.500 sporters uit de hele wereld uit om gedurende zestien dagen om medailles te strijden en wereldrecords te behalen. Zorg ervoor dat miljoenen mensen hiernaar kijken en een positieve indruk overhouden van de stad en het land. Doe dit allemaal in het meest achtergestelde deel van de stad, het deel dat bovendien tot de armste delen van het land behoort. Bouw zo min mogelijk nieuwe accommodaties. Bouw, als het toch moet, zo duurzaam mogelijk. Organiseer dit in een land waar de burgers weinig bewegen, obesitas een steeds groter probleem is en de sociale en maatschappelijke verschillen tussen de groepen groot zijn. Laat het allemaal gebeuren in een periode van nationale en internationale recessie. En, *last but not least*, doe alles op zo'n manier dat een gehele generatie geïnspireerd raakt en er een positieve, langdurige nalatenschap overblijft. Voeg al deze ingrediënten bij elkaar, schud stevig, en uit de cocktail verrijzen: de Olympische en Paralympische Spelen van London 2012.

In dit rapport van het Mulier Instituut is een indrukwekkend aantal onderzoeken en rapporten genoemd en samengevat. Waardevolle informatie over aanpak, werkwijze en resultaten van de Spelen in Londen en de effecten daarvan op gaststad en gastland. De verzamelde gegevens kunnen van grote waarde zijn voor toekomstige sportevenementen in Nederland. Wat cijfers en getallen echter slechts moeilijk laten zien, zijn de ambities en de visie die hierachter schuil gingen. Juist deze ambities en visie waren zo bepalend voor de Spelen van Londen.

Tijdens de beslissende presentatie voor het IOC in 2005 maakte Lord Sebastian Coe, toen nog voorzitter van het Londense bidcomité, duidelijk dat Londen voor een aanpak zou kiezen die nadrukkelijk afwijkt van de benadering van eerdere gaststeden. De Spelen moesten niet een sportfestijn worden van slechts zestien dagen. De Spelen moesten Londen, heel Groot-Brittannië en, als het kon, de hele wereld veranderen. 'Inspire a generation' was het thema; *legacy* het kernbegrip waar alles om draaide.

De geest was uit de fles. Vanaf het moment dat de IOC-leden zich voor Londen hadden uitgesproken, werden alle besluiten gewogen en beoordeeld aan de belofte die Lord Sebastian Coe in Singapore had gedaan. Wat verlamdend en averechts had kunnen werken, motiveerde en stimuleerde velen in Groot-Brittannië. Niet alleen het organisatiecomité van de Spelen (LOCOG) maar ook de lokale en nationale overheden paktten de visie en ambitie van het bidcomité op. De wil om door de Spelen een positieve erfenis achter te laten, werd voor iedereen *top of mind*.

Het gehele traject, vanaf het binnenhalen van de Spelen tot het doven van de vlam op de laatste dag van de sluitingsceremonie van de Paralympische Spelen, kende hoogte- en dieptepunten. Vanzelfsprekend kon niet alles goed gaan bij een dusdanig grote onderneming. In een van de hoofdstukken van dit rapport is uitvoerig stilgestaan bij de doelstelling om door de Spelen de sportparticipatie in Groot-Brittannië aanzienlijk te verhogen. Het grote enthousiasme bij de

Britse overheid en hun streven om daadkracht te tonen, leidden tot doelen die niet haalbaar waren. Sportbonden en -verenigingen waren niet altijd in staat om aan alle verwachtingen te voldoen. Gaandeweg moesten de doelen worden bijgesteld.

Toch gaat achter deze matige resultaten een positieve ontwikkeling schuil. Na jaren van berusting dat zaken in de Britse sport toch niet veranderen, zijn Britse bonden en verenigingen en de Britse overheid inmiddels verwickeld in een levendige discussie over een effectieve en efficiënte financiering van de Britse sport. Dit sterkt de Britse sportinfrastructuur, en draagt zo bij aan verbetering van de voorwaarden voor sportparticipatie in Groot-Brittannië.

Het oorspronkelijke plan om het Olympisch Stadion met atletiekbaan en 80.000 zitplaatsen terug te brengen naar een voetbalstadion van een voor Oost-Londen passende grootte van 25.000 stoelen, is inmiddels van de baan. Het stadion wordt de thuishaven van voetbalclub West Ham United. De atletiekbaan blijft gehandhaafd en de capaciteit wordt teruggebracht naar 60.000 zitplaatsen. Critici halen daarom graag het Olympisch Stadion aan om te laten zien dat de ambities te hoog gegrepen waren en de *legacy*-gedachte ver te zoeken is. Maar het tegendeel is waar. De ambities waren reëel en pasten bij een project van olympisch formaat. Een groot aantal ontwikkelingen rondom het stadion was immers niet te voorspellen toen de plannen en ontwerpen werden gemaakt. De sportieve *legacy* van het stadion lijkt geborgd met West Ham als huurder, met de komst van het WK atletiek in 2017 en het kansrijke bid voor de Commonwealth Games 2022. Maar de grootste *legacy* van het stadion is waarschijnlijk zijn voorbeeldfunctie voor toekomstige stadions. De opgedane kennis over duurzame bouw, het gebruik van veel tijdelijke voorzieningen, de afweging tussen functionaliteit en design, de financiering en de eigendoms- en beheerskwesties zullen voor de realisatie van toekomstige olympische en niet-olympische accommodaties van grote waarde zijn.

De gegevens en statistieken in dit rapport zijn een momentopname van dat wat in London voornamelijk in 2012 is gebeurd. Aan dat moment gaan jaren van hard werken en tegenslag vooraf. De hoeveelheid overleggen, debatten en discussies die Lord Sebastian Coe en zijn team vanaf 2005 hebben gevoerd, zijn niet te tellen en kunnen moeilijk op waarde worden geschat. De effecten van de aanslag op 7 juli 2005 op het openbaar vervoer in Londen en de economische recessie, maar ook bijvoorbeeld de protesten tegen de samenwerking met IOC-sponsor Dow Chemical, waren niet te voorzien, maar hadden wel nadrukkelijk effect op het werk van het organisatiecomité. Goed doordachte plannen moesten vervolgens toch gewijzigd worden en besluiten werden tijdelijk stopgezet. Vooral in de laatste twee jaar voor de Spelen betekende dit voor het organisatiecomité niet alleen volhouden, maar ook vasthouden aan de destijds geformuleerde doelen en ambities. Een marginale winst en een beperkte percentuele stijging van een aantal initiatieven en projecten van London 2012 zijn in dat licht bekeken als een groot succes te beschouwen.

Uiteindelijk hebben de planners en visionairs van de olympische droom van London 2012 gelijk gekregen. Veel van hun plannen en doelen zijn gehaald en wellicht overtroffen, en zullen van grote waarde zijn voor Groot-Brittannië, het IOC en toekomstige gaststeden van Olympische Spelen. Niet alle successen zijn in cijfers uit te drukken, maar ze zijn er wel. Het 'CompeteFor'-programma, waarin kleine Britse bedrijven elkaar kunnen vinden om samen grote opdrachten binnen te halen, is dankzij de Spelen ontwikkeld en blijft bestaan. Door de Culturele Olympiade

zijn cultuur, bedrijfsleven en sport in Groot-Brittannië dichter bij elkaar gekomen en zullen ze hun samenwerking continueren. Het Get Set-programma heeft olympische educatie in enkele jaren met grote stappen verder vooruitgebracht en heeft daarmee vooral het IOC een dienst bewezen. Het Queen Elisabeth Olympic Park wordt een recreatie- en evenementenareaal, dat niet alleen effect zal hebben op Oost-Londen maar op de gehele stad. Britse olympische sporters zijn in hun eigen land weer voorbeelden en helden. Enkelen van hen hebben in Groot-Brittannië inmiddels de status gelijk aan die van een popster verworven.

Inmiddels is het bijna een jaar geleden dat de Spelen in Londen plaatsvonden. Veel is inmiddels onderzocht en beschreven. Veel positieve en ook negatieve resultaten en effecten zijn bekend. Het blijft nog even de vraag of de onderneming London 2012 helemaal geslaagd is. Het is immers een kenmerk van olympische nalatenschap dat het pas na jaren beoordeeld en op waarde geschat kan worden. Barcelona en Sydney zijn hier goede voorbeelden van. Voor beide steden kon pas na jaren de voorlopige balans opgemaakt worden. En ook voor Londen geldt dat pas over tien of twintig jaar duidelijk zal worden of de grootse ambities gehaald zijn en daadwerkelijk een gehele generatie geïnspireerd is geraakt door de Spelen. Dan wordt ook pas duidelijk of de Australische krant *The Australian* daadwerkelijk gelijk had toen zij op de dag na de sluitingsceremonie van de Olympische Spelen in Londen schreef: "Now the Games are over, it is just as clear they [London] have knocked Sydney off its pedestal as the best host of a modern Olympic Games. ... It is, I'm afraid to say, bronze for Barcelona, silver for Sydney, and gold for London."

EINDNOOT

1. Herbert Wolff is verantwoordelijk voor olympische kennis bij NOC*NSF. Vanaf oktober 2011 tot juni 2012 was hij door NOC*NSF gedetacheerd bij het organisatiecomité van de Olympische en Paralympische Spelen in Londen (LOCOG).

Literatuur

- Aegon (2013). *Aegon School Tennis*. URL: www.aegontennis.co.uk/investing-grass-roots/aegon-schools-tennis/index.htm. Geraadpleegd op 2 april 2013.
- Adformatie (2012). *Acht Gouden Inhaakmedailles*. URL: www.adformatie.nl/nieuws/bericht/acht-gouden-inhaakmedailles. Geraadpleegd op 13 september 2012.
- ALVA (2102). *Alva members in London report decrease of upto 21,3% in visitor figures over this summer*. London: Association of Leading Visitor Attractions.
- ATKearney (2012). *2012 Global Cities Index and Emerging Cities Outlook*. ATKearney 2012.
- Baade, A.R. & Matheson, V. (2002). 'Bidding for the Olympics: Fool's Gold?' In: C.P. Barros, M. Ibrahimo & S. Szymanski, *Transatlantic Sport*, London: Edward Elgar Publishing, 2002, 127-151.
- BARB (2012). *BARB Bulletin*, issue 32, september 2012. London: Broadcasters' Audience Research Board Limited.
- BBC sport (2005). *IOC support after London Attacks*. URL: http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/front_page/4659781.stm. Geraadpleegd op 14-03-2013.
- BBC (2010). *Londoners are more supportive of the 2012 Olympics being held in the city than four years ago, figures show*. URL: <http://www.bbc.co.uk/news/mobile/uk-england-london-10742189>. Geraadpleegd op 6 juni 2012.
- BBC (2012a). *Could the London Olympics be the "biggest media event in history", as some have claimed?* URL: <http://www.bbc.co.uk/news/entertainment-arts-18984628>. Geraadpleegd op 14-03-2013.
- BBC (2012b). *Police make 250 Olympic Games arrests*. London: BBC News.
- Bernstock, P. (2009). 'London 2012 and the Regeneration Game'. In: G. Poynter & I. MacRury. (eds.), *Olympic Cities: 2012 and the Remaking of London* (p. 201-218). Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Bickley, P. & Tomlin, S (2012). *Give us our Ball Back. Reclaiming Sport for the Common Good*. London: Theos/Sports Think Tank.
- Blauw Research (2012). *Evaluatie sponsorship NOC*NSF. Periode: Olympische Zomerspelen 2012. Module: algemeen Nederlands publiek*. Rotterdam: Blauw Research bv.
- Blok, P., Fernhout, G.-J., Gerdes, E., Kandel, H., Tunnel, C. & Bridges, T. (2011). *Verkenning Maatschappelijke Kosten en Baten van de Olympische en Paralympische Spelen 2028 in Nederland: Eindrapport*. Rebel/Arup.
- Bottenburg, M. van & Maks, M. (2012). *Evaluatie Samenvatting Olympische en Paralympische Spelen London 2012*. Arnhem: NOC*NSF.
- Bottenburg, M. van, Elling, A., Hover, P., Brinkhof, S. & Romijn, D. (2012). *De maatschappelijke betekenis van topsport. Literatuurstudie in opdracht van het Ministerie van VWS*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Cashman, R. (2002). *Impact of the Games on Olympic host cities: university lecture on the Olympics*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB). International Chair in Olympism (IOC-UAB).
- Chalip, L. (2006). 'Towards Social Leverage of Sport Events'. In: *Journal of Sport and Tourism*, 11 (2), 109-127.

- Coalter, F. (2004). 'London 2012: a sustainable sporting legacy?' In: A. Vigor & M. Mean (Ed). *After the goldrush: a sustainable Olympics for London*. London: ippr & Demos.
- CompeteFor (2013). *About CompeteFor*. URL: <https://www.competefor.com/business/vision-AndObjectives.html>. Geraadpleegd op 10 april 2013.
- Cushman & Wakefield (2011). *European Cities Monitor 2011*.
- DCMS (2010). *Plans for the legacy from the 2012 Olympic and Paralympic Games*. London: DCMS.
- DCMS (2011). *Government Olympic Executive. London 2012 Olympic and Paralympic Games. Annual report February 2011*. London: DCMS.
- DCMS (2012a). *Beyond 2012 – The London 2012 Legacy Story*. London: DCMS.
- DCMS (2012b). *Creating a sporting habit for life. A new youth sport strategy*. London: DCMS
- DCMS (2012c). *Olympic and Paralympic Host Borough Survey 2012*. London: DCMS.
- DCMS (2012d). *Taking Part 2012/13 Quarter 2*. London: DCMS.
- DCMS (2012e). *Taking Part 2011/12. Adult and Child Report. Statistical release. Augustus 2012*. London: DCMS.
- DCMS (2013). *Taking Part 2012/13 Quarter 3*. London: DCMS.
- Dorsey, J. (2013). *Mega Sports Events: A Double-Edged Sword*. URL: www.huffingtonpost.com/james-dorsey/mega-sports-events-a-doub_b_3387462.html. Geraadpleegd op 24 juni 2013.
- Elling, A. & Rens, R., van (2012). *Draagvlakmeting Olympische Spelen 2028: 1-meting 2011*. Utrecht: Mulier Instituut.
- English Federation of Disability Sport (2012). *EFDS Legacy Questionnaire Report. October 2012. Measuring the impact of the Olympic and Paralympic Games on disabled and non-disabled people*. Loughborough: EFDS.
- Eurostat (2011). *Overweight and obesity - BMI statistics*. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Overweight_and_obesity_-_BMI_statistics. Geraadpleegd op 5 december 2011.
- Evening Standard (2012). *David Cameron: We want these Olympic Games to lift up London*. URL: www.standard.co.uk/olympics/olympic-news/david-cameron-we-want-these-olympic-games-to-lift-up-london-7978857.html. Geraadpleegd op 1 mei 2013.
- Financial Times (2012). *Games turn London into 'ghost town'*. URL: www.ft.com/intl/cms/s/0/0767327a-da6d-11e1-902d-00144feab49a.html#axzz2WeFpV2JW. Geraadpleegd op 30 juli 2012.
- FutureBrand (2013). *Country Brand Index 2012-13*.
- Giorgio, M. de, Amaechi, J., Coalter, F. et al. (2011). *More than a game. Harnessing the power of sport to transform the lives of disadvantaged young people*. London: CSJ Sport Working Group.
- Girginov, V. & Hills, L. (2010). 'A sustainable sports legacy. Creating a link between the London Olympics and sports participation'. In: V. Girginov (Ed.). *The Olympics. A critical reader* (pp. 430-447). London: Routledge.
- Girginov, V. (2013). *UK National Governing Bodies of Sport leveraging of the London 2012 Olympic and Paralympic Games for organisational capacity building*. London: Brunel University.
- GfK (2012). *Two-Thirds of Nations Experience Reputation Decline in 2012 Nation Brands Index*.
- Grant Thornton, Ecorys & Loughborough University (2011a). *Report 1: Scope, research questions and data strategy. Meta-Evaluation of the Impacts and Legacy of the London 2012 Olympic Games and Paralympic Games*. London: Grant Thornton.

- Grant Thornton, Ecorys & Loughborough University (2011b). *Report 2: Methods. Meta-Evaluation of the Impacts and Legacy of the London 2012 Olympic Games and Paralympic Games*. London: Grant Thornton.
- Grant Thornton, Ecorys & Loughborough University (2012a). *Report 3: Baseline and Counterfactual. Meta-Evaluation of the Impacts and Legacy of the London 2012 Olympic Games and Paralympic Games*. London: Grant Thornton.
- Grant Thornton, Ecorys & Loughborough University (2012b). *Report 4: Interim Evaluation. Meta-Evaluation of the Impacts and Legacy of the London 2012 Olympic Games and Paralympic Games*. London: Grant Thornton.
- Gratton, C. & Preuss, H. (2008). 'Maximizing Olympic Impacts by Building Up Legacies'. In: *The International Journal of the History of Sport*, 25(14), 1922-1938.
- Greater London Authority (2013). *The Price of Gold. Lessons from London 2012 ticket sales*. London: Greater London Authority.
- Grous, A. (2012). *The 'Olympic cycling effect'. A report prepared for Sky and British Cycling. September 2012*. London: London School of Economics.
- The Guardian (2011). *Stratford's Westfield shopping mall chiefs pin hopes on euro tourists-Fashion-conscious parties expected to keep shopping giant running until 2012 Olympics*. URL: www.guardian.co.uk/business/2011/sep/10/stratford-westfield-shopping-mall-tourists. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- The Guardian (2012a). *Baroness Campbell: Olympic legacy for youth sport needs proper funding*. URL: www.guardian.co.uk/sport/2012/jan/04/baroness-campbell-olympic-legacy-youth-sport. Geraadpleegd op 6 januari 2012.
- The Guardian (2012b). *BBC's Olympics coverage secured more than a third of all viewers*. URL: www.guardian.co.uk/media/2012/aug/15/bbc-olympics-coverage-third-viewers. Geraadpleegd op 15 maart 2013.
- The Guardian (2012c). *BBC Olympics coverage watched by 90% of UK population*. URL: www.guardian.co.uk/media/2012/aug/13/bbc-olympics-coverage-tv-ratings. Geraadpleegd op 14 maart 2013.
- The Guardian (2012d). *London Olympics 2012: will BBC break TV ratings records?* URL: www.guardian.co.uk/media/2012/jul/27/olympics-2012-bbc-ratings. Geraadpleegd op 14 maart 2013.
- The Guardian (2012e). *Top ten Olympics TV events: opening and closing ceremonies dominate*. URL: www.guardian.co.uk/media/2012/aug/13/top-olympics-tv-events-ceremonies. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- The Guardian (2013a). *LOCOG expects to break even after London 2012 Olympics*. URL: www.guardian.co.uk/sport/2013/feb/08/locog-break-even-london-2012-olympics. Geraadpleegd op 11 februari 2013.
- The Guardian (2013b). *British Olympic Association gets £5.3m windfall from London 2012 surplus*. URL: www.guardian.co.uk/sport/2013/may/30/british-olympic-association-london-2012-surplus. Geraadpleegd op 30 mei 2013.
- The Guardian (2013c). *Olympic legacy damaged by cuts, warn Tania and Mo Farah*. URL: www.guardian.co.uk/uk/2013/feb/02/olympic-legacy-cuts-mo-farah. Geraadpleegd op 4 februari 2013.
- Heere, B. (2012). *Het Olympisch speeltje. De waarde van sport*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact.
- HollandUKTrade (2012). *Holland Moves! Dutch companies building the Olympics*. HollandUKTrade.

- Horne J. & Whannel G. (2012). *Understanding the Olympics*. CRC Press.
- House of Commons Committee of Public Accounts (2008). *The Budget for the London 2012 Olympic and Paralympic Games*. Fourteenth report of session 2007-2008 (31 maart 2008).
- House of Commons (2012a). *Preparations for the London 2012 Olympic & Paralympic Games'*, *Seventy-fourth report of Session 2010-12*. London: House of Commons Committee of Public Accounts.
- House of Commons (2012b). *London Olympics 2012: sporting legacy*. London: House of Commons Committee of Public Accounts.
- House of Commons (2013). *The London 2012 Olympic Games and Paralympic Games: post-Games review*. London: House of Commons Committee of Public Accounts.
- Huggins, R., Izushi, H., Davies, W. & Shougui, L. (2008). *World Knowledge Competitiveness Index 2008- Centre for International Competitiveness*.
- Hughes, K. (2013). *Sport mega-events and a legacy of increased sport participation: an Olympic promise or an Olympic dream?* Leeds: Leeds Metropolitan University.
- Human Rights Watch (2013). *Race to the bottom. Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi*. Human Rights Watch.
- Hylton, K. & Morpeth, N.D. (2009). 'Race', Sport and East London'. In: G. Poynter & I. MacRury (Eds.), *Olympic Cities: 2012 and the Remaking of London* (p. 219-230). Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- IOC (2004). *Candidate Procedure for the 2012 Olympic Games*. Lausanne: IOC
- IOC (2011). *Olympic Charter 2011*. URL: www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- IOC (2004). *Report by the IOC candidature acceptance working group tot the IOC Executive Board*. Lausanne: IOC.
- IOC (2005) *Report of the IOC Evaluation Commission for the Games of the XXX Olympiad in 2012*. URL: www.olympic.org/Documents/IOC_Marketing/London_2012/IOC_Marketing_Media_Guide_2012.pdf.
- IOC (2012). *Factsheet London 2012 Facts & Figures – Update November 2012*. URL: www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/London_2012_Facts_and_Figures-eng.pdf. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- IOC (2013). *Olympic legacy*. Lausanne: IOC.
- Ipsos MORI (2012a). *Brittons are surprised by how Olympics brought country together, half think it will have lasting effect with more volunteering and sport*. London: Ipsos MORI.
- Ipsos MORI (2012b). *Captains of industry study. The 2012 results*. London: Ipsos MORI.
- Ipsos MORI (2012c). *British Future – Olympics questions*.
- Ipsos MORI (2012d). *The Global @dvisor Survey*.
- KPMG (2012). *Competitive Alternatives. KPMG's Guide to International Business Location Costs*. KPMG 2012.
- Legacy Trust UK (2013). *Research Findings: Young People and London 2012*. London: Legacy Trust UK.
- LOCOG (2011). *Annual Report 2010-2011*. London: LOCOG.
- LOCOG (2012a). *LOCOG Fact Pack*. London: LOCOG.
- LOCOG (2012b). *London 2012 Post-Games Sustainability Report. A legacy of change*. London: LOCOG.
- LOCOG (2012c). *Inspire Program. Key facts and figures*. London: LOCOG.
- LOCOG (2013). *London 2012 Report and accounts*. London: LOCOG

- London Evening Standard (2012a). *Jake Humphrey: I have a job to do but I'm a crazy fan like everyone else*. URL: www.standard.co.uk/olympics/olympic-news/jake-humphrey-i-have-a-job-to-do-but-im-a-crazy-fan-like-everyone-else-8001326.html. Geraadpleegd op 1 mei 2013.
- London Evening Standard (2012b). *London 2012 Olympics: How Games really are inspiring a generation*. URL: <http://www.standard.co.uk/olympics/olympic-news/london-2012-olympics-how-games-really-are-inspiring-a-generation-7994028.html>. Geraadpleegd op 1 mei 2013.
- London Evening Standard (2012c). *The Tories just need to hang on to nurse*. URL: www.standard.co.uk/comment/the-tories-just-need-to-hang-on-to-nurse-7993940.html. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- London Evening Standard (2012d). *Westfield's Games boom brings West End Gloom*. URL: www.standard.co.uk/news/london/westfields-games-boom-brings-west-end-gloom-7994110.html. Geraadpleegd op 1 juni 2013.
- London's Growth Boroughs (2012). *Convergence Framework. Annual Report 2011-2012*. London's Growth Boroughs.
- Mashable (2012). *Why Social Media Will Reshape the 2012 Olympics*. URL: <http://mashable.com/2012/07/08/2012-olympics-social-growth/>. Geraadpleegd op 15 maart 2013.
- MasterCard Worldwide (2008). *Worldwide Centers of Commerce Index*.
- Mercer (2012). *Mercer Quality of Living global city rankings*.
- Miah, A. & Garcia, B. (2012). *The Olympics – The Basics*. Abingdon, Oxon: Routledge
- Ministerie van VWS (2011). *Beleidsbrief sport 'Sport en Bewegen in Olympisch perspectief'*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Mori Memorial Foundation (2011). *Global Power City Index 2011*.
- Morse, J. (2001). 'The Sydney 2000 Olympic Games: How the Australian Tourist Commission leveraged The Games for tourism'. In: *Journal of Vacation Marketing*, 7, 101-107.
- NAO (2007). *The budget for the London 2012 Olympic and Paralympic Games*. NAO: London.
- NAO (2010). *Increasing participation in sport*. NAO: London.
- NAO (2011). *Preparations for the London 2012 Olympic and Paralympic Games: Progress report February 2011*. London: National Audit Office.
- NAO (2012). *The London 2012 Olympic Games and Paralympic Games: post-Games review*. London: NAO.
- Nielsen (2008). *Beijing Olympics Draws Largest Global TV Audience*. URL: www.nielsen.com/us/en/newswire/2008/beijing-olympics-draw-largest-ever-global-tv-audience.html. Geraadpleegd op 5 mei 2013.
- NOC*NSF (2013). *Olympische Spelen London 2012, Venues*. URL: www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=4696. Geraadpleegd op 6 juni 2013.
- Nooij, M. de. (2012). 'Een alternatieve maatschappelijke kosten-batenanalyse van het organiseren van de Olympische Spelen in Nederland in 2028'. In: *TPEdigitaal 2012*, jaargang 6(1), p. 91-107.
- NRC (2012). *"Eén miljard mensen keken naar de opening van de Olympische Spelen"*. URL: www.nrcnext.nl/blog/2012/08/07/next-checkt-%E2%80%98een-miljard-mensen-keek-naar-de-opening-van-de-olympische-spelen%E2%80%99/. Geraadpleegd op 20 maart 2013.
- NRG (2010). *London 2012. Nations and Regions Group – Report of Reports. August 2009 – January 2010*. London: NRG.
- NRG (2012). *Nations and Regions Group – End of Games Report*. London: LOCOG
- ODA (2011). *Building the Olympic Park 2005-11*. London: ODA.

- NUzakelijk (2012). *Olympische omzet voor Nederlands mkb*. URL: www.nuzakelijk.nl/ondernemen/2799926/olympische-omzet-nederlands-mkb.html. Geraadpleegd op 5 mei 2012.
- Office of National Statistics (2013). *Travel Trends 2012*. Newport: Office of National Statistics.
- Pellegrino, G. & Hancock, H. (2010). *A lasting legacy. How Major sporting events can drive positive change for host communities and economies*. Washington: Deloitte.
- Polley, M. (2011). *The British Olympics. Britain's Olympic heritage 1612-2012*. Swindon: English Heritage.
- Post-Olympic Demand Increase for London Hotels (2013, mei). *Hotel Industry Magazine*. URL: www.hotel-industry.co.uk/2013/05/post-olympic-demand-increase-for-london-hotels. Geraadpleegd op 24 mei 2013.
- Poynter (2009). 'London: Preparing for 2012'. In: G. Poynter & I. MacRury (Eds.), *Olympic Cities: 2012 and the Remaking of London* (p. 183-200). Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Preuss, H. (2010). 'Financing of the Games: Interests, Winners and Losers'. In: V. Girginov (Ed.), *The Olympics. A critical reader* (p. 257-270). Londen: Routledge.
- Preuss, H. (2004). *The Economics of Staging the Olympics. A Comparison of the Games 1972-2008*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Sport and Recreation Alliance (2011). *Sports club survey*. London: Sport and Recreation Alliance.
- Sport and Recreation Alliance (2013a). *Sports club survey*. London: Sport and Recreation Alliance.
- Sport and Recreation Alliance (2013b). *Olympic and Paralympic Games. Legacy survey*. London: Sport and Recreation Alliance.
- Sport England (2012). *Creating a sporting habit for life*. URL: www.sportengland.org/about_us/our_news/creating_a_sporting_habit_for.aspx. Geraadpleegd op 11 januari 2012.
- Sport England (2013). *National Governing Body 2013/17 Whole Sport Plan Investment Guidance*. London: Sport England.
- Statista (2012). *Cumulative TV-viewership of the Olympic Summer Games worldwide from 1996 to 2012 (in billions)*. URL: www.statista.com/statistics/236692/total-number-of-tv-viewers-of-olympic-summer-games-worldwide. Geraadpleegd op 22 april 2012.
- The Smith Institute (2013). *School sport participation and the Olympic legacy. A survey of teachers, school games organisers and school sport partnerships staff*. London: The Smith Institute.
- The Telegraph (2011). *London 2012 Olympics: Games £2.164bn operating budget feels the strain as report warns of financial risks*. URL: www.telegraph.co.uk/sport/olympics/8327363/London-2012-Olympics-Games-2.164bn-operating-budget-feels-the-strain-as-report-warns-of-financial-risks.html. Geraadpleegd op 3 november 2011.
- The Telegraph (2012). *London 2012 Olympics: Lord Coe angrily rounds on Sport England after survey criticism*. URL: <http://www.telegraph.co.uk/sport/olympics/9135116/London-2012-Olympics-Lord-Coe-angrily-rounds-on-Sport-England-after-survey-criticism.html>. Geraadpleegd op 10 maart 2012.
- Timmers, R. (2000). *Waarden en normen in de sport deel II : Nederlanders en de Olympische Spelen : kennis, houding en opvattingen van de Nederlandse bevolking over de Olympische Spelen en in het bijzonder ten aanzien van de Olympische gedachte*. Arnhem: NOC*NSF.
- Visit Britain (2013). 'Image of Britain – Post Olympics'. In: *Foresight Issue*, 111.
- De Volkskrant (2012, augustus 23). *Parijs trekt recordaantal toeristen*. URL: www.volkskrant.nl/vk/nl/2702/Reizen/article/detail/3305313/2012/08/23/Parijs-trekt-recordaantal-toeristen.dhtml. Geraadpleegd op 25 augustus 2012.

- Weed, M. (2009). *The potential of the demonstration effect to grow and sustain participation in sport*. Canterbury: Canterbury Christ Church University (SPEAR).
- Zimbalist, A. (2010). "A city has to be a very particular type of city for the Olympics to make sense". URL: www.eukn.org/Interviews/2010/A_city_has_to_be_a_very_particular_type_of_city_for_the_Olympics_to_make_sense. Geraadpleegd op 6 juni 2011.

Appendix I

Beleving '2012' in Nederland

De beelden van 'Dorian' en 'Epke' zullen bij velen een onuitwisbare indruk hebben gemaakt en in de toekomst wellicht leiden tot de vraag: 'Waar was jij op dat moment?' 'London 2012' werd primetime uitgezonden door een BBC-crew die vastbesloten was te laten zien waartoe ze in staat was. Wat heeft dat betekend voor de wijze waarop de Spelen van 2012 zijn beleefd? Hoe presteerden de Nederlandse sporters, en hoeveel interesse bestond daarvoor vanuit het Nederlandse publiek?

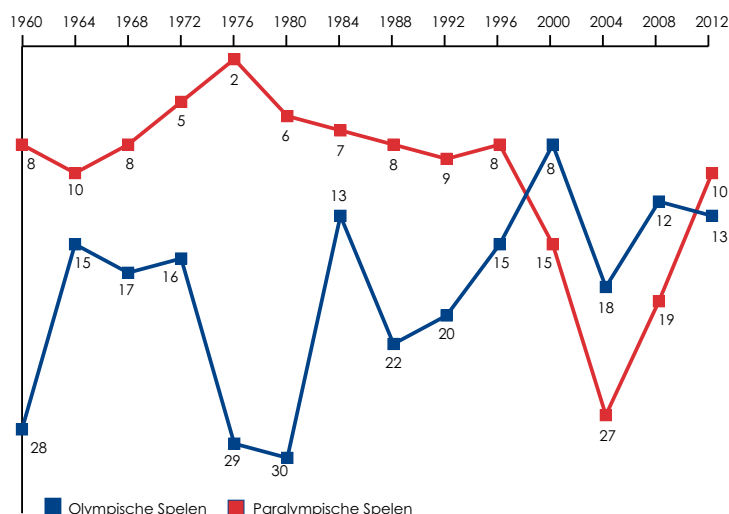
Sportprestaties 2012¹

Met zes gouden, zes zilveren en acht bronzen medailles eindigde het Nederlands Olympisch Team in Londen met een totaal van twintig medailles (figuur A1.1; zie tabel A1.7 voor het volledige medailleoverzicht) op de dertiende plaats in het medailleklassement. Met de twintig medailles voldeed Nederland ruimschoots aan de doelstelling van chef de mission Maurits Hendriks: '16 + 1', één medaille meer dan in Peking 2008. De toptienambitie is niet gerealiseerd, en blijft vooral dienst doen als inspirerende 'stip aan de horizon'.

Na Sydney 2000 (25) en Athene (22) waren het in Londen daarmee de op twee na de meest succesvolle Spelen voor Nederland. Opvallend, aangezien de equipe sinds Seoul 1988 niet meer zo klein was geweest (173).

Voor wat betreft de Paralympische Spelen zette de opgaande lijn die na 2004 is ingezet door. In Londen werd met 39 medailles een tiende plaats in het medailleklassement gerealiseerd. Ook de paralympische ploeg voldeed hiermee ruimschoots aan de ambitie 'Peking + 1' (in Peking waren er 23 medailles voor Nederland).

Figuur A1.1 Positie Nederland in medailleklassement Olympische en Paralympische Spelen 1960-2012.

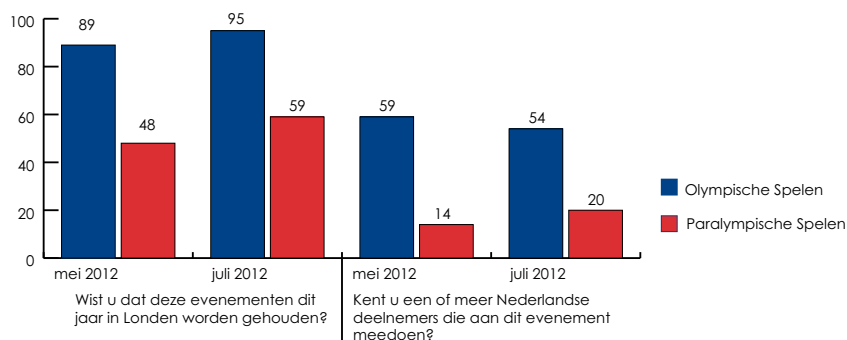

Bron: IOC, bewerking Mulier Instituut.

Bekendheid en volgententie

De Olympische Spelen vonden plaats van 27 juli tot en met 12 augustus 2012. De Paralympische Spelen waren ruim een maand later van 29 augustus tot en met 9 september. In juli, de maand waarin de Spelen van start gingen, wist 95 procent van de bevolking dat de Olympische Spelen gehouden zouden worden (figuur A1.2). Slechts 59 procent was op dat moment van de Paralympische Spelen op de hoogte. Beide percentages lagen toen hoger dan twee maanden eerder (resp. 89% en 48%). Ruim de helft (54%) van de Nederlanders kende één of meer Nederlandse deelnemers van de Olympische Spelen. Een vijfde (20%) van de Nederlanders kende één of meerdere paralympiërs.

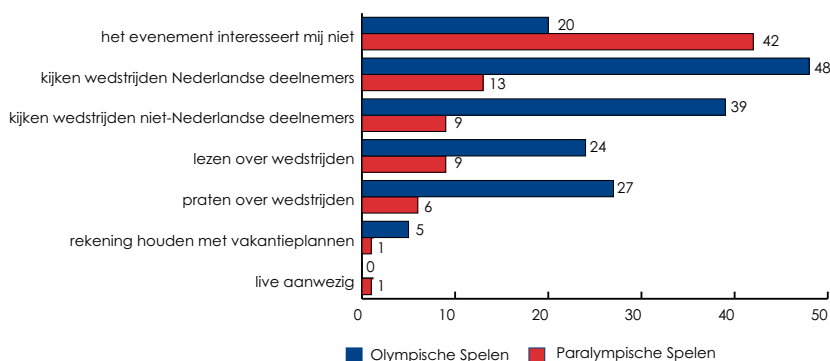
Figuur A1.2 Kennis over en interesse in Paralympische en Olympische Spelen (mei n=1.184; juli n=510), in procenten 'ja'.

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Dat de Olympische Spelen van 2012 bij nagenoeg alle Nederlanders bekend waren, betekent niet automatisch dat iedereen deze ook gaat volgen. Een op de vijf Nederlanders gaf in mei 2012 aan dat het evenement hen niet interesseerde (figuur A1.3). De groep die aangaf de Paralympische Spelen niet te gaan volgen was toen ruim twee keer zo groot (42%). Ook op andere dimensies bleek nog wel dat de interesse voor de Paralympische Spelen achterbleef bij de interesse voor de Olympische Spelen. Vijf procent hield met de vakantieplannen rekening met het volgen van de Olympische Spelen.

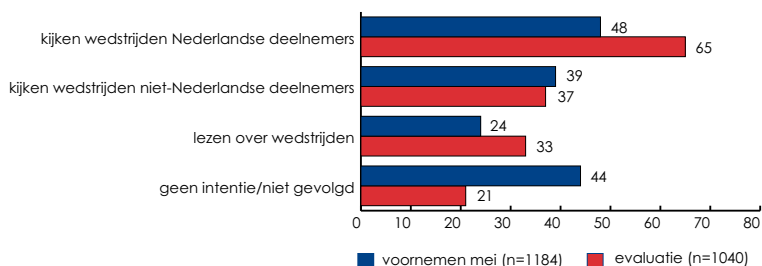
Figuur A1.3 Voornemens om Olympische en Paralympische Spelen te volgen (mei 2012; N=1184), in procenten 'ja'.

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Meer mensen dan verwacht volgden uiteindelijk de Spelen (79% tegen 56% die dat voornemen had; zie figuur A1.4, onderste regel). Met name de interesse in de verrichtingen van Nederlandse deelnemers bleek groter dan verwacht (65%).

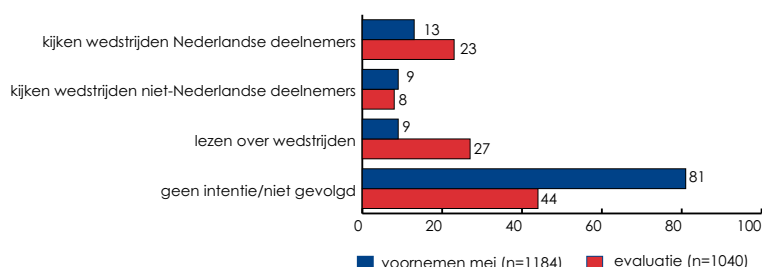
Figuur A1.4 Voornemen tot en daadwerkelijk volgen Olympische Spelen, in procenten 'ja'.

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Bij de Paralympische Spelen waren de verschillen nog groter. Vooraf gaf ruim 80 procent aan het evenement niet te zullen gaan volgen. Achteraf bleek dat een meerderheid (56%) van de bevolking toch iets had meegekregen van dit evenement (figuur A1.5, onderste regel). Het grootste verschil zat met name in het lezen over de wedstrijden (9% vs. 27%) en het kijken naar wedstrijden met Nederlandse deelnemers (13% vs. 23%).

Figuur A1.5 Voornemen tot en daadwerkelijk volgen Paralympische Spelen, in procenten 'ja'.

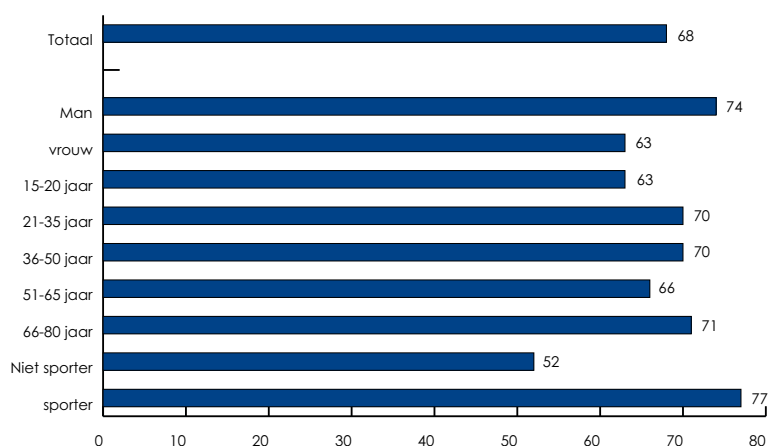

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Volgers

Van de volwassen Nederlanders heeft 68 procent de Spelen van 2012 dus actief, op een of andere wijze, gevolgd. Het zijn vaker mannen dan vrouwen die aangeven de Olympische Spelen gevolgd te hebben (figuur A1.6). Daarnaast zijn het vooral de sporters (77%) die aangeven de Spelen te volgen, alhoewel ook nog altijd de helft van de niet-sporters de Spelen heeft gevolgd.

Figuur A1.6 Aandeel Nederlanders dat de Olympische Spelen van 2012 in Londen heeft gevolgd, (in procenten, n=1.016).

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Redenen om te volgen

Nederlandse deelnemers stimuleren het volgen van de Olympische Spelen in eigen land (tabel A1.1). Maar liefst twee derde van Nederlanders die aangeven de Spelen te volgen, deden dat omdat er landgenoten in actie kwamen (40%) of kans hadden op een medaille (26%). Slechts een klein gedeelte geeft aan dat de interesse in de specifieke sport van belang was (6%).

Tabel A1.1 Belangrijkste reden om de Olympische Spelen in Londen te volgen, in procenten.

	Percentage
Omdat er Nederlanders in actie kwamen	40
Omdat er Nederlanders kans hadden op een medaille	26
Omdat deze werden uitgezonden op momenten dat het mij goed uitkwam	14
Omdat het sporten betrof die ik zelf beoefen of in het verleden beoefend heb	6
Omdat de media hier veel aandacht aan besteden	3
Andere reden	10

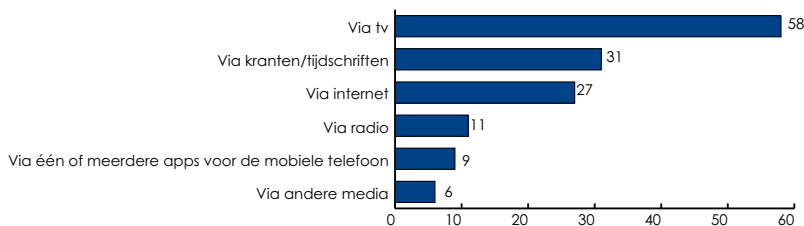
Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Het volgen van de Spelen paste uitstekend in het dagelijks leven van Nederlanders. Ruim vier op de vijf (81%) volgers geven aan niets aangepast te hebben in de dagelijkse routine om de Spelen te kunnen volgen. De groep die aangaf wel degelijk aanpassingen te hebben gedaan om de Spelen te kunnen volgen, paste voornamelijk de etenstijden aan (12%). Sociale afspraken (5%), werktijden (3%) of sportafspraken werden enkel incidenteel aangepast.

Wijze van volgen

Nog altijd worden de Spelen voornamelijk gevolgd via tv (58%). Kranten en tijdschriften zijn het tweede medium (31%) dat gehanteerd wordt bij het volgen van de Spelen maar het lijkt een kwestie van tijd voordat het internet deze als volginstrument ingehaald heeft (nu 27%). De populariteit van de verschillende media verschilt per leeftijdscategorie. Het gebruik van internet voor het volgen van de Spelen neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. Voor kranten/tijdschriften geldt het omgekeerde (zie figuur xx). De meest gedownloade apps om de Spelen beter te kunnen volgen waren die van de NOS (34%), NOC*NSF (14%) en het IOC (8%).

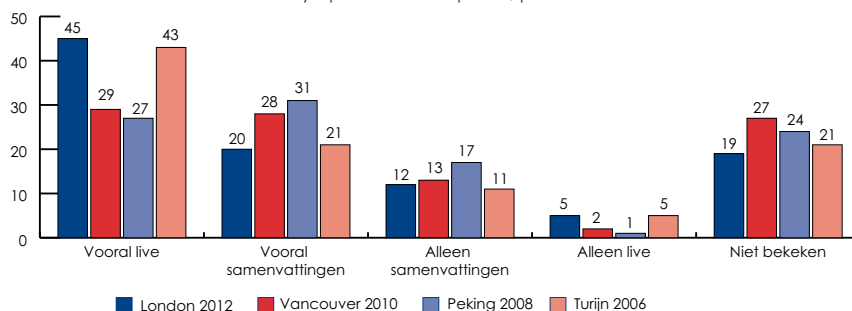
Figuur A1.7 Gebruikte media bij het volgen van de Olympische Spelen in Londen (in procenten 'regelmatig en vaak', n=697).

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Nederlanders die bekend waren met de Olympische Spelen volgden deze in 2012 meer via live-tv dan in 2010 en 2008 (figuur A1.8). Bekenden met de Spelen die het evenement alleen via tv volgden, vormden gedurende de periode 2006-2012 een minderheid (Blauw Research, 2012).

Figuur A1.8 Wijze volgen Olympische Spelen, in procenten van Nederlandse bevolking (18-65 jaar) dat bekend is met de Olympische Zomerspelen, periode 2006-2012.

Bron: Blauw Research (2012), bewerking Mulier Instituut.

Kijkcijfers Olympische Spelen

Het kijkcijferhoogtepunt op televisie, in absolute kijkcijfers onder de Nederlandse bevolking, van de Olympische Spelen in Londen was de hockeyfinale van de dames. Opvallend genoeg vinden we de finale pas terug op plek 13, terwijl de huldiging en de nabeschouwing wel in de top tien² van Stichting KijkOnderzoek staan (de achtste en negende positie). Naar deze uitzendingen keken ongeveer 4 miljoen Nederlanders (tabel A1.2). Daarmee trok deze finale slechts de helft van het aantal kijkers van de twee laatste Nederlandse poulewedstrijden tijdens het EK voetbal (ca. 8 miljoen). Voetbal domineert sowieso de kijkcijfer top-10 van 2012. Zeven van de tien best bekeken uitzendingen zijn gerelateerd aan dit evenement. De finale uitzending van *Boer zoekt vrouw* is de enige niet-sportgerelateerde uitzending die in de top tien te vinden is.

Tabel A1.2 Kijkcijfertoptien van 2012.

Positie	Datum	Tijd	Titel	Zender	Kijkdichtheid	Marktaandeel	Absoluut
1	17-6	2038	VOETBAL EK PRT NLD	Ned1	52,2	81,4	7.993.000
2	13-6	2037	VOETBAL EK NLD-DEU	Ned1	52,1	81,6	7.984.000
3	9-6	1749	VOETBAL EK NLD-DNK	Ned1	44,5	86,5	6.814.000
4	1-7	2025	VOETBAL EK ESP-ITA F	Ned1	33,8	64,4	5.176.000
5	9-6	2035	VOETBAL EK DEU-PRT	Ned1	29,7	57,9	4.555.000
6	9-6	2000	VOETBAL EK JOURNAAL	Ned1	28,5	55,5	4.370.000
7	23-9	2024	BOER ZOEKT VROUW	Ned1	27,9	50,8	4.273.000
8	10-8	2244	HOCKEY OS DAMES HUL	Ned1	26,7	66,1	4.090.000
9	10-8	2231	HOCKEY OS NB	Ned1	25,7	60,9	3.933.000
10	1-7	2243	VOETBAL EK ESP-ITA HUL	Ned1	25,5	53,1	3.912.000

Bron: www.kijkonderzoek.nl, bewerking Mulier Instituut.

De door Nederlanders best bekeken sportprogramma's tijdens de Spelen van 2012 waren de hockeyprogramma's. Daarna volgen de zwem- en atletiekprogramma's. De openings- en sluitingsceremonie trokken beide ruim 2,5 miljoen kijkers (tabel A1.3). Verder kwamen ook het wielrennen (baan) en de paardensport in de top honderd terug. De gouden medailles van Dorian van Rijsselberghe, Marianne Vos en Epke Zonderland vertalen zich niet naar een goed bekeken uitzending. Zo keken er bijvoorbeeld meer mensen naar een reguliere uitzending van *Bananasplit* (ruim 2 miljoen).

Tabel A1.3 Kijkcijfers Olympische Spelen London 2012 in de top honderd.

Positie	Datum	Tijd	Titel	Absoluut
8	10-aug	2244	HOCKEY OS DAMES HUL	4.090.000
9	10-aug	2231	HOCKEY OS NB	3.933.000
13	10-aug	2148	HOCKEY OS NLD ARG DAMES F	3.699.000
16	11-aug	2144	HOCKEY OS DEU NLD HEREN F	3.531.000
19	9-aug	2200	HOCKEY OS NLD GBR HEREN HF	3.453.000
24	4-aug	2058	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 50M DAMES HUL	3.268.000
27	2-aug	2127	LONDON LIVE	3.247.000
28	2-aug	2159	ZWEMMEN OS VLINDERSLAG 100M HEREN HF	3.221.000
40	27-jul	2151	OS OPENINGSCEREMONIE	2.870.000
41	5-aug	2246	ATLETIEK OS 100M HEREN F	2.862.000
48	28-jul	2145	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 4X 100M DAMES F	2.660.000
50	4-aug	2131	ZWEMMEN OS WISSELSLAG 4X 100M WISSEL HEREN F	2.602.000
55	5-aug	2223	ATLETIEK OS STEEPLE 3KM HEREN F	2.533.000
56	12-aug	2149	OS SLUITINGSCEREMONIE	2.510.000
62	7-aug	1731	WIELRENNEN OS BAAN KEIRIN HEREN HF	2.416.000
63	7-aug	1645	TURNEN OS REKSTOK LANDENTEAMS HEREN F	2.407.000
67	7-aug	1744	PAARDENSPORT OS DRESSUUR LANDENTEAMS F	2.350.000
76	5-aug	2147	ATLETIEK OS 400M HEREN HF	2.292.000
85	11-aug	2247	HOCKEY OS DEU NLD HEREN HUL	2.246.000
87	7-aug	1854	WIELRENNEN OS BAAN KEIRIN HEREN F	2.235.000
88	1-aug	2121	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 100M HEREN	2.229.000
98	30-jul	2139	ZWEMMEN OS VLINDERSLAG 200M HEREN HF	2.162.000

Bron: www.kijkonderzoek.nl, bewerking Muller Instituut.

London 2012 werd door Nederlanders, in vergelijking met Peking 2008, goed bekeken op tv (tabel A1.4). De Spelen van 2008 kwamen niet voor in de kijkcijfertoptien en behaalden slechts zevenmaal de top honderd. Het tijdsverschil tussen Europa en Azië speelde hier een grote rol in. De Spelen in Athene van 2004 kwamen niet voor in de kijkcijfertoptien, maar behaalden wel vaker de top honderd dan in 2012. Opvallend is dat de openingsceremonie in 2004 aanzienlijk meer

Nederlandse tv-kijkers trok dan in 2012 en 2008 (ruim 1 miljoen meer kijkers dan in 2012). Een verklaring is wellicht dat DJ Tiësto veel trotse (jonge) Nederlandse kijkers trok toen hij op 13 augustus 2004 als eerste dj ter wereld de Spelen muzikaal mocht openen.

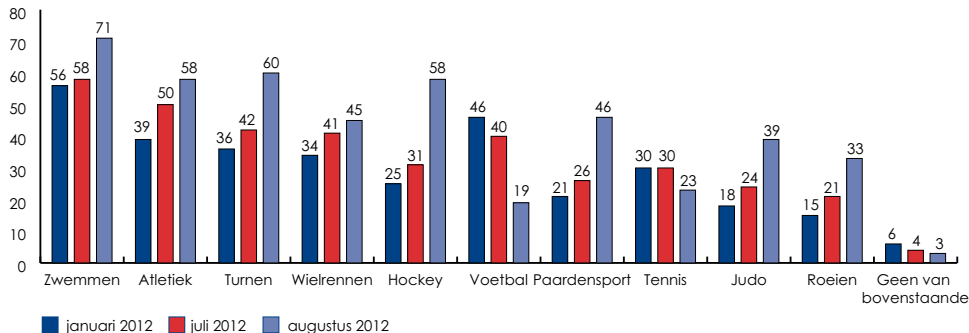
Tabel A1.4 Vergelijking kijkcijfers Olympische Spelen 2012, 2008 en 2004.

	London 2012	Peking 2008	Athene 2004
Aantal maal in top tien	2	0	0
Aantal maal in top honderd	22	7	27
Kijkers openingsceremonie (x 1.000)	2.870	2.007	3.894

Bron: www.kijkonderzoek.nl, bewerking Mulier Instituut.

Van de Nederlanders die naar de Spelen hebben gekeken of de intentie hadden hiernaar te kijken, was zwemmen de best bekeken olympische sport, gevolgd door atletiek en turnen gedurende januari-augustus 2012 (zie figuur A1.9). Deze periode bevatte behalve de Spelen ook andere grote sportevenementen waaronder het EK zwemmen, de Tour de France en Wimbledon.

Figuur A1.9 Meest bekeken olympische sporten op televisie, in procenten van Nederlandse bevolking (18-65 jaar) die naar de Spelen op televisie keken of die intentie hadden, in januari, juli en augustus 2012.

Bron: Blauw Research (2012), bewerking Mulier Instituut.

Internet

Eerder beschreven we al dat het internet een populair medium is als het gaat om het volgen van de Olympische Spelen. Er hoeft niet 'live' gekeken te worden. Er kan naar het gewenste onderdeel gekeken worden wanneer het uitkomt. Hiermee lijkt het dus een aanvulling op het televisieaanbod. Zeker als de kijker het gevoel heeft dat hij of zij 'iets gemist' heeft. De kijkcijfers laten zich op absolute wijze registreren in het aantal hits. Eén persoon kan dus, anders dan bij televisie, meerdere keren geregistreerd worden.

De gouden oefening van Epke Zonderland (zie kader), vaak genoemd als het hoogtepunt van de Spelen voor Nederland, is mogelijk het beste voorbeeld van de meerwaarde van het internet als volgmedium van Olympische Spelen.

“De Salto. De Gaylord 2. Kan hij doorgaan? Ja, hij kan doorgaan. Hij heeft wel iets vertraagd maar hij kan door. Hij doet zijn hele oefening hoor. Hij gaat voor zeven negen. Dan de halve draai, dan moet nog de kwast komen en is allesbeslissend nu de afsprong. De afsprong. Dubbele salto, flying Dutchman. En hij staat! Ik sta! Het is ongekend. Epke Zonderland heeft hier de oefening van zijn leven geturnd. Hij staat en iedereen...ik sta ook. Ik ga helemaal uit mijn dak. Het is ongeloofelijk wat Epke Zonderland hier laat zien. Hij heeft zoveel opwindning gebracht hier en hij krijgt van velen al een staande ovatie. Epke Zonderland heeft het beste gepresteerd wat ie kon. De man uit Lemmer.”

Turncommentator Hans van Zetten bij de ‘gouden’ oefening van Zonderland, Bron: nrc.nl/sport.

De uitzending van deze oefening haalde geen noemenswaardig hoge kijkcijfers via de televisie. Echter, via de site van de NOS waren vrijwel alle uitzendingen terug te kijken en zo kan het zijn dat de kijkcijfers aanzienlijk werden opgehoogd. Op de dag na de sluitingsceremonie had de bewuste oefening al ruim 600.000 hits. Daarmee was de oefening het best bekeken olympische filmpje op de NOS-site. Ongeveer een jaar later is het filmpje bijna 800.000 maal bekeken. Daarnaast heeft hetzelfde filmpje, maar dan met buitenlands commentaar, op moment van schrijven nog eens 150.000 hits.

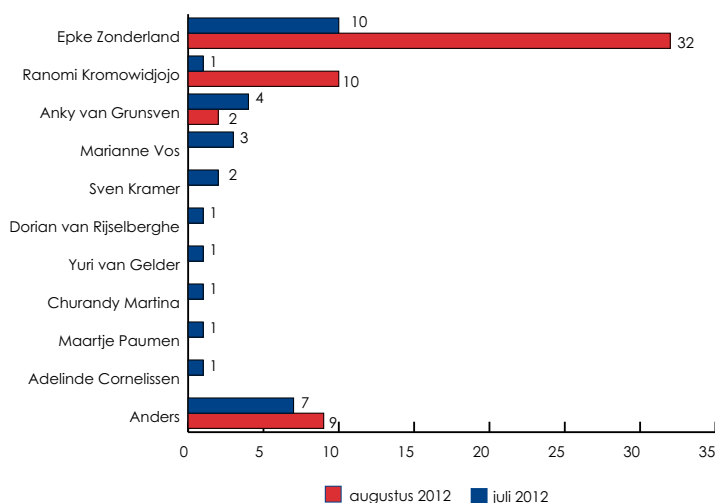
Tabel A1.5 Best bekeken sportvideo's op NOS.nl in 2012.

Video	Aantal keer bekeken in 2012
Gouden oefening Epke Zonderland	771.005
Boze Bosch 'mept' flessengooier	331.164
Bosch vertelt aan Mart over flesgooier	310.798
Bolt ongenaakbaar in olympische finale 100 meter	269.046
Van Rijsselberghe kan ook crowdsurfen	245.277
Ook goud Kromowidjojo op 50 meter vrij	235.119
Basketballers USA naar halve finales OS	230.900
Reactie Martina na olympische finale 100 meter	220.670
Videocolumn Mart over waterpolomannen 1952	206.918
Handboogschutter Van der Ven stunt	198.254

Bron: www. NOS.nl.

Bijna de helft van de Nederlanders die bekend zijn met de Zomerspelen vindt dat het Nederlands team in Londen boven verwachting heeft gepresteerd (Blauw Research, 2012). Voor Nederlanders die goed bekend zijn (minimaal van naam) met het Nederlands Olympisch Team, voert Epke Zonderland Zonderland de lijst favoriete sporters van de Spelen van 2012 aan (figuur A1.10).

Figuur A1.10 Favoriete sporter Olympische Spelen 2012, in procenten van Nederlandse bevolking (18-65 jaar) die bekend zijn met het Nederlands Olympisch Team, in juli en augustus 2012.

Bron: Blauw Research (2012), bewerking Mulier Instituut.

Bezoek aan de Spelen

In hoofdstuk 4 is beschreven dat er volgens het Office of National Statistics (2013) 471.000 bezoekers naar het Verenigd Koninkrijk zijn gereisd met de Spelen als hoofddoel en 227.000 die de Spelen hebben bezocht, maar dat bezoek niet als hoofddoel voor hun reis beschouwden. In totaal bezochten 56.000 Nederlanders de Spelen, waarvan 46.000 Nederlanders naar het Verenigd Koninkrijk afreisden met de Spelen als hoofddoel. Opvallend is dat Nederlanders met als primair doel het bezoeken van de Spelen, gemiddeld minder nachten verbleven in het Verenigd Koninkrijk, maar per dag meer uitgaven, dan bezoekers waarbij London 2012 niet het hoofddoel van bezoek was.

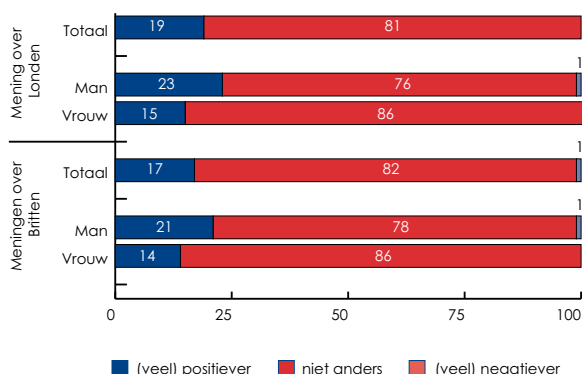
Tabel A1.6 Kenmerken van Nederlanders die de Spelen hebben bezocht.

	Bezoekers (x1.000)	Overnachtingen (x 1.000)	Uitgaven (x mln GBP)	Gemiddeld aantal nachten	Gemiddelde uitgaven per dag (GBP)
Spelen hoofddoel en ticket gekocht	46	205	34	4	168
Spelen geen hoofddoel, wel ticket	10	70	5	7	79

Bron: Office of National Statistics (2013), bewerking Mulier Instituut.

Het (opnieuw) in de markt zetten van het organiserende land of speelstad is in veel gevallen een belangrijk onderdeel voor het organiseren van grote sportevenementen. Ook voor Londen gold dat *branding* een belangrijke doelstelling was van het organisatiecomité. Afgaande op de Nederlandse cijfers is de organisatie in die opzet geslaagd (figuur A1.11). Onder de Nederlanders is de mening over Londen bij bijna één op de vijf (19%) volgers positiever geworden. Een vergelijkbaar percentage (17%) heeft een (veel) positievere mening over Britten. In beide gevallen zijn het vaker mannen dan vrouwen bij wie de mening (veel) positiever is.

Figuur A1.11 Veranderde mening ten aanzien van Londen en Britten sinds de Olympische Spelen van London 2012 (in procenten, n=697).

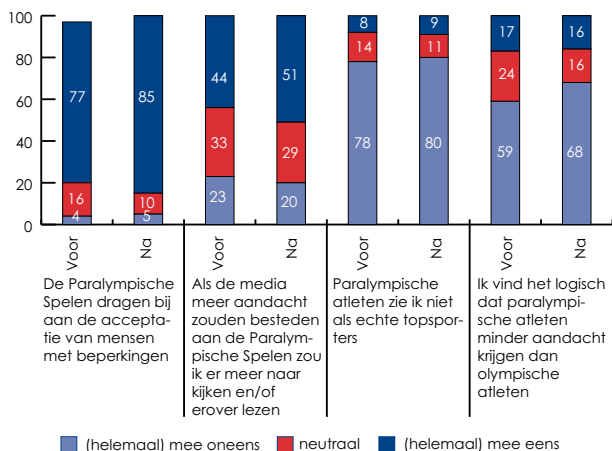

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

De Paralympische Spelen

De Paralympische Spelen maakten bijna een onlosmakelijk deel uit van London 2012. De wedstrijden werden uitstekend in beeld gebracht. Dit lijkt ook effect te hebben op de houding van de Nederlanders ten aanzien van de paralympische sport. Voorafgaand aan het evenement gaf 77 procent van de respondenten aan dat de Paralympische Spelen bijdragen aan de acceptatie van mensen met beperkingen. Na de Paralympische Spelen was dit percentage gestegen tot 85 procent (figuur A1.12). Iets minder dan 10 procent geeft aan paralympische atleten niet als echte topsporters te zien. Het aandeel mensen dat het onlogisch vindt dat paralympische atleten minder aandacht krijgen, nam tussen de twee metingen met bijna tien procentpunten toe.

Figuur A1.12 Meningen over paralympische sporters en Paralympische Spelen (vooraf mei n=1.184 en achteraf september n=1.114), in procenten.

Bron: Mulier Instituut [Nationaal Sportonderzoek, 2012].

Welkom thuis

NOC*NSF en de gemeente Den Bosch organiseerden op 13 augustus 'Welkom Thuis'. Dit evenement was de nationale ontvangst van de Nederlandse olympische sporters. Als opmaat naar de ontvangst zijn tussen maart en augustus uiteenlopende olympische activiteiten in de Brabantse hoofdstad georganiseerd. Het aantal bezoekers van het welkomthusevenement is door de politie geschat op 15.000 personen, naar tevredenheid van de betrokken partijen. Volgens opgave van de gemeente Den Bosch beoordeelden de bezoekers het evenement met het rapportcijfer 8,2. De rechtstreekse uitzending van de NOS tussen 15.50 uur en 17.00 uur leverde volgens de gemeente 632.000 kijkers op en die van het 18.00 uur NOS *Journal* 823.000. Alle landelijke en regionale kranten hebben het evenement voornamelijk op de voorpagina's – en deels ook beschouwend in de katernen – verslagen.

Nederlands bedrijfsleven en de Spelen

Hoewel een overgroot deel van de olympisch gerelateerde contracten aan bedrijven in het Verenigd Koninkrijk werd toegekend (zie paragraaf 5.3), profiteerde ook het Nederlands mkb mee van de Spelen (Nuzakelijk, 2012). De Koninklijke Eijsbouts Klokkengieterij uit Asten produceerde een enorme klok voor de Spelen. Deze klok woog 23 ton en was hiermee de grootste klok ooit in West-Europa gefabriceerd. In het Verenigd Koninkrijk bleek geen klokkenfabrikant beschikbaar te zijn met de benodigde capaciteit voor een klok van dergelijk formaat. Reco Special Products leverde tijdelijke liften die vooral tijdens de Paralympische Spelen zijn gebruikt. Reco kreeg de opdracht toegekend doordat zij bij een internationale liftenbeurs opvielen met liften geschikt voor mindervaliden.

Ook aan olympische accommodaties werd door Nederlandse bedrijven een steentje bijgedragen. Neptunus, specialist in demontabele accommodaties, bouwde een tijdelijk gebouw van 12.000 vierkante meter met ruimte voor 3.000 vip's. De demontabele gebouwen van Neptunus zijn duurzaam, hetgeen voor de organisatie van de Spelen een reden was om voor het Nederlandse bedrijf te kiezen. Meerdere andere Nederlandse bedrijven, waaronder Arcadis, Philips, Heijmans en Wolters Kluwer werkten mee aan projecten als het Olympisch Park, de belichting van het Olympisch Dorp, de bodemsanering van Oost-Londen en management adviesdiensten (HollandUKTrade, 2012).

Het Nederlands bedrijfsleven (waaronder uiteraard de Partners in Sport van NOC*NSF) maakte gebruik van de marketingkansen die London 2012 hen bood. Door een vakjury werden gouden inhaakmedailles uitgereikt voor campagnes die Nederlandse bedrijven rond '2012' opgezet hadden. De NS met de campagne 'London Centraal', de Rabobank met de campagne 'Van Begin tot Goud' en de Nike tv-commercial 'Find your Greatness' vielen hierbij in de prijzen (Adformatie, 2012).³

Atos is een van de elf worldwide TOP Partners van het IOC, naast onder andere Coca-Cola, Visa en McDonald's. Voor de Spelen van 2012 heeft Atos het IT-systeem ontworpen, gebouwd en geëxploiteerd. Daardoor konden de Spelen via meerdere kanalen en op meerdere apparaten in real-time worden bekeken. Ook werd daarmee zorg gedragen voor het verstrekken van informatie aan onder meer atleten, journalisten en organisatoren.

Olympisme

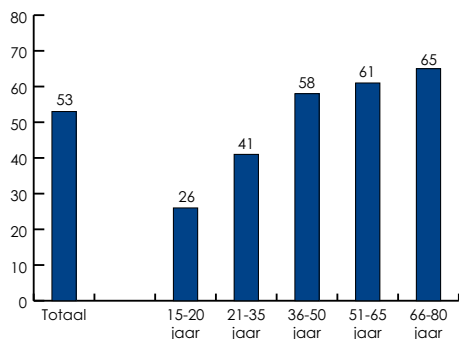
Het IOC is niet alleen simpelweg de organisator van grootschalige sportevenementen, maar streeft er ook naar om met die evenementen maatschappelijke betekenis te genereren. Die betekenis staat vastgelegd in het Olympic Charter:⁴

“Door sport te mengen met cultuur en onderwijs streeft olympisme ernaar om een manier van leven te creëren die gebaseerd is op de vreugde van inspanning, de educatieve waarde van het goede voorbeeld en respect voor universele fundamentele ethische principes.”

Bron: IOC(2011)

Ruim de helft van de Nederlanders is bekend met dit olympisch gedachtegoed, in sommige gevallen is dit uitsluitend van naam. Met name in de oudere leeftijdsgroepen (vanaf 51 jaar) is er een relatief hoge bekendheid hiermee (figuur A1.13).

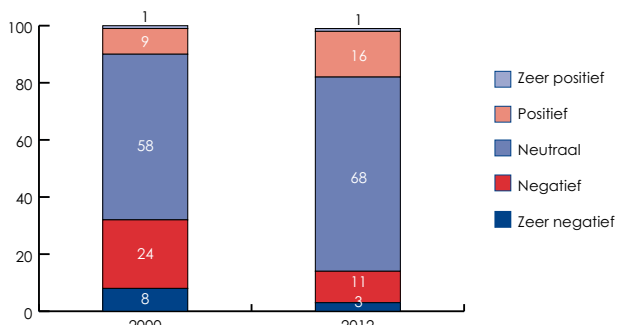
Figuur A1.13 Bekendheid met de olympische gedachte (ook wel olympisme genoemd), ook al is het alleen maar van naam (percentage 'ja', n=1.016).

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Ruim één decennium terug, in 2000, was de houding jegens het IOC niet zo positief gestemd. Bijna één op de drie (32%) Nederlanders keek toen (zeer) negatief tegen deze organisatie aan (figuur A1.14). In 2012, na de Spelen van Londen, was dit één op de zeven (14%). De groep die positief aankijkt tegen de Spelen, steeg in die periode van 10 procent naar 17 procent. Wat voor die grotere waardering onder het brede publiek bepalend is geweest, is een zaak voor nader onderzoek.

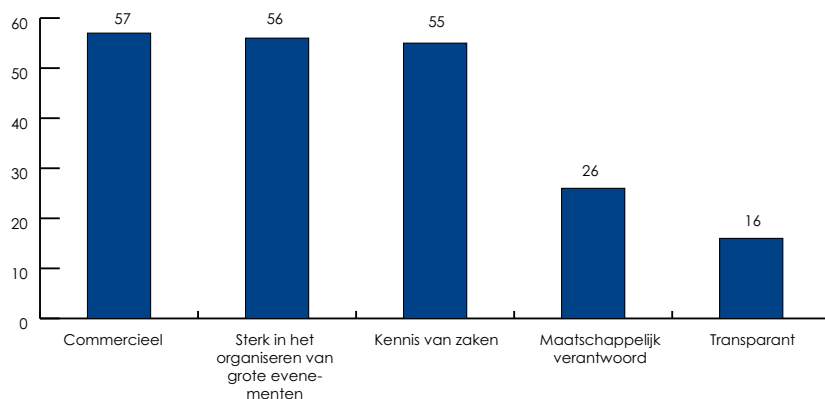
Figuur A1.14 Hoe kijkt u aan tegen het Internationaal Olympisch Comité (IOC)? (in procenten, n=1.016).

Bronnen: Timmers (2000); Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Toch zijn Nederlanders ook anno 2012 nog redelijk kritisch richting het IOC. Hoewel het IOC door ruim de helft getypeerd wordt als commercieel, sterk in het organiseren van grote evenementen en als een organisatie met kennis van zaken, vindt slechts een minderheid het IOC maatschappelijke verantwoord (26%) of transparant (16%).

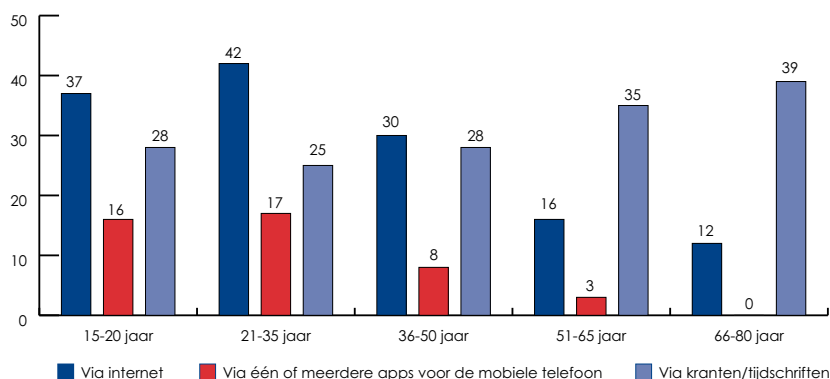
Figuur A1.15 Begrippen van toepassing op het IOC (in procenten (zeer) toepasselijk, n=1.016).

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Aanvullende informatie

Figuur A1.16 Gebruikte media bij het volgen van de Olympische Spelen in Londen naar leeftijd (in procenten 'regelmatig en vaak', n=697).

Bron: Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2012).

Tabel A1.7 Prestaties Nederlandse Equipe London 2012.

Medaille	Naam	Sport	Onderdeel
Goud (6)	Epke Zonderland	Gymnastiek	rek (m)
	Nationaal team	Hockey	vrouwen
	Marianne Vos	Wielersport	wegwedstrijd (v)
	Dorian van Rijsselberghe	Zeilen	rs:x (m)
	Ranomi Kromowidjojo	Zwemmen	50 m vrije slag (v)
		Zwemmen	100 m vrije slag (v)
Zilver (6)	Nationaal team	Hockey	mannen
	Adeline Cornelissen	Paardensport	dressuur, individueel
	Gerco Schröder	Paardensport	springconcours, individueel
	Nationaal team	Paardensport	springconcours, team
	Marit Bouwmeester	Zeilen	laser radial (v)
	Nationaal team	Zwemmen	4 x 100 m vrij (v)
Brons (8)	Henk Grol	Judo	-100 kg (m)
	Edith Bosch	Judo	-70 kg (v)
	Nationaal team	Paardensport	dressuur, team
	Nationaal team	Roeien	acht (v)
	Teun Mulder	Wielersport	keirin (m)
	Laura Smulders	Wielersport	bmx (v)
	Lobke Berkhout en Lisa Westerhof	Zeilen	470 (v)
	Marleen Veldhuis	Zwemmen	50 m vrije slag (v)

Bron: Van Bottenburg & Maks (2012)

Tabel A1.8 Kijkcijfertophonderd, 2012.

Pos	Datum	Tijd	Titel	Zender	Kijk- dichtheid	Markt- aandeel	Absoluut
1	17-6	2038	VOETBAL EK PRT NLD	Ned1	52,2	81,4	7.993.000
2	13-6	2037	VOETBAL EK NLD DEU	Ned1	52,1	81,6	7.984.000
3	9-6	1749	VOETBAL EK NLD DNK	Ned1	44,5	86,5	6.814.000
4	1-7	2025	VOETBAL EK ESP ITA F	Ned1	33,8	64,4	5.176.000
5	9-6	2035	VOETBAL EK DEU PRT	Ned1	29,7	57,9	4.555.000
6	9-6	2000	VOETBAL EK JOURNAAL	Ned1	28,5	55,5	4.370.000
7	23-9	2024	BOER ZOEKT VROUW	Ned1	27,9	50,8	4.273.000
8	10-8	2244	HOCKEY OS DAMES HUL	Ned1	26,7	66,1	4.090.000
9	10-8	2231	HOCKEY OS NB	Ned1	25,7	60,9	3.933.000
10	1-7	2243	VOETBAL EK ESP ITA HUL	Ned1	25,5	53,1	3.912.000
11	28-6	2037	VOETBAL EK DEU ITA HF	Ned1	24,7	56,8	3.787.000
12	27-6	2038	VOETBAL EK PRT ESP HF	Ned1	24,2	55,9	3.709.000
13	10-8	2148	HOCKEY OS NLD ARG DAMES F	Ned1	24,1	56,3	3.699.000
14	20-1	2038	VOICE OF HOLLAND THE FINALS	RTL4	24,1	45,1	3.689.000
15	24-6	2037	VOETBAL EK ENG ITA KF	Ned1	23,7	51,8	3.636.000
16	11-8	2144	HOCKEY OS DEU NLD HEREN F	Ned1	23	55,5	3.531.000
17	10-6	1750	VOETBAL EK ESP ITA	Ned1	22,8	65,5	3.498.000
18	12-6	2037	VOETBAL EK POL RUS	Ned1	22,7	49,3	3.472.000
19	9-8	2200	HOCKEY OS NLD GBR HEREN HF	Ned1	22,5	52,3	3.453.000
20	5-10	2040	VOICE OF HOLLAND	RTL4	22	45	3.371.000
21	7-12	2038	VOICE OF HOLLAND LIVE	RTL4	22	42,2	3.365.000
22	28-10	1959	JOURNAAL 20 UUR	Ned1	21,9	44,5	3.353.000
23	20-1	2220	MOORDVROUW	RTL4	21,7	44,4	3.323.000
24	4-8	2058	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 50M DAMES HUL	Ned1	21,3	55,8	3.268.000
25	4-3	1858	STUDIO SPORT EREDIVISIE	Ned1	21,3	50,3	3.265.000
26	13-6	1751	VOETBAL EK DNK PRT	Ned1	21,3	60,1	3.264.000
27	2-8	2127	LONDON LIVE	Ned1	21,2	52,3	3.247.000
28	2-8	2159	ZWEMMEN OS VLINDERSLAG 100M HEREN HF	Ned1	21	50,8	3.221.000
29	20-1	2311	VOICE OF HOLLAND THE RESULTS	RTL4	20,9	52,9	3.204.000
30	10-6	2036	VOETBAL EK IRL HRV	Ned1	20,4	43,4	3.133.000
31	18-11	2121	TV SHOW	Ned1	20	36,1	3.068.000
32	2-11	2039	VOICE OF HOLLAND THE BATTLE	RTL4	20	39,8	3.064.000
33	22-6	2039	VOETBAL EK DEU GRC KF	Ned1	19,9	44,1	3.057.000
34	3-2	2037	VOICE KIDS	RTL4	19,9	35,2	3.053.000
35	11-6	1751	VOETBAL EK FRA ENG	Ned1	19,9	56,1	3.048.000

36	8-6	2036	VOETBAL EK RUS CZE	Ned1	19,5	44,4	2.994.000
37	21-6	2038	VOETBAL EK CZE PRT KF	Ned1	19,5	42,6	2.989.000
38	11-6	2037	VOETBAL EK UKR SWE	Ned1	19,5	42,8	2.982.000
39	15-6	2053	VOETBAL EK SWE ENG	Ned1	19,1	42,7	2.928.000
40	27-7	2151	OS OPENINGSCEREMONIE	Ned1	18,7	64,1	2.870.000
41	5-8	2246	ATLETIEK OS 100M HEREN F	Ned1	18,7	50,7	2.862.000
42	3-3	2030	IK HOU VAN HOLLAND	RTL4	18,2	37,1	2.785.000
43	24-12	2037	ALL YOU NEED IS LOVE KERST-SPECIAL	RTL4	18,1	37,5	2.776.000
44	4-5	1950	NATIONALE DODENHERDENKING	Ned1	17,8	37,5	2.724.000
45	13-2	2111	SPOORLOOS	Ned1	17,7	35,1	2.712.000
46	23-6	2039	VOETBAL EK ESP FRA KF	Ned1	17,6	42,6	2.693.000
47	30-1	2208	DOKTER DEEN	Ned1	17,4	39	2.670.000
48	28-7	2145	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 4X 100M DAMES F	Ned1	17,4	46,1	2.660.000
49	2-6	1955	VOETBAL VR NLD NIR	SBS 6	17	41,8	2.604.000
50	4-8	2131	ZWEMMEN OS WISSELSLAG 4X 100M WISSEL HEREN F	Ned1	17	44,4	2.602.000
51	8-6	1751	VOETBAL EK POL GRC	Ned1	16,9	53,6	2.586.000
52	19-5	2035	VOETBAL CL BAY MUNCHEN CHELSEA F	Ned3	16,8	39,7	2.569.000
53	25-4	2039	VOETBAL CL REAL MADRID BAY MUNCHEN HF	Ned3	16,7	37,7	2.561.000
54	21-10	2120	EEN TEGEN 100	Ned1	16,7	32,7	2.558.000
55	5-8	2223	ATLETIEK OS STEEPLE 3KM HEREN F	Ned1	16,5	43	2.533.000
56	12-8	2149	OS SLUITINGSCEREMONIE	Ned1	16,4	55,6	2.510.000
57	30-5	2024	VOETBAL VR NLD SVK	SBS 6	16,2	40,9	2.490.000
58	18-6	2039	VOETBAL EK HRV ESP	Ned1	16,2	36,6	2.486.000
59	2-1	2034	RADAR	Ned1	16,2	31,5	2.478.000
60	14-6	2037	VOETBAL EK ESP IRL	Ned1	16,1	39,6	2.473.000
61	25-3	2023	REUNIE	Ned1	15,8	33,1	2.421.000
62	7-8	1731	WIELRENNEN OS BAAN KEIRIN HEREN HF	Ned1	15,8	64,6	2.416.000
63	7-8	1645	TURNEN OS REKSTOK LANDENTEAMS HEREN F	Ned1	15,7	71,5	2.407.000
64	18-4	2040	VOETBAL CL CHELSEA BARCELONA HF	Ned3	15,6	33,5	2.390.000
65	13-6	2248	STUDIO SPORTZOMER	Ned1	15,6	40,9	2.388.000
66	3-4	2039	VOETBAL CL BARCELONA AC MILAN KF	Ned3	15,5	33,7	2.369.000
67	7-8	1744	PAARDENSPORT OS DRESSUUR LANDENTAMS F	Ned1	15,3	62,7	2.350.000

68	5-10	2010	GOEDE TIJDEN SLECHTE TIJDEN	RTL4	15,3	34,7	2.345.000
69	1-2	2034	10 JAAR WILLEM ALEXANDER EN MAXIMA	Ned1	15,3	31,9	2.343.000
70	24-4	2039	VOETBAL CL BARCELONA CHELSEA HF	Ned3	15,3	33,2	2.342.000
71	11-9	2026	VOETBAL WK KW HUN NLD	SBS 6	15,1	31,8	2.321.000
72	17-6	1936	VOETBAL EK VB	Ned1	15,1	39,8	2.308.000
73	17-4	2039	VOETBAL CL BAY MUNCHEN REAL MADRID HF	Ned3	15,1	32,1	2.307.000
74	15-6	1751	VOETBAL EK UKR FRA	Ned1	15	42,3	2.296.000
75	30-3	2039	HOLLANDS GOT TALENT	RTL4	15	30,6	2.293.000
76	5-8	2147	ATLETIEK OS 400M HEREN HF	Ned1	15	37,2	2.292.000
77	12-6	1750	VOETBAL EK GRC CZE	Ned1	14,9	47,8	2.291.000
78	19-6	2038	VOETBAL EK ENG UKR	Ned1	14,9	35,6	2.286.000
79	16-10	1951	VOETBAL WK KW ROU NLD	SBS 6	14,8	32,4	2.272.000
80	6-11	2038	VOETBAL CL MAN CITY AJAX	Ned3	14,8	31,2	2.270.000
81	26-2	2025	NATIONAAL SONGFESTIVAL 2012	Ned1	14,8	29,9	2.270.000
82	13-11	2034	EARTHFLIGHT	Ned1	14,8	31,2	2.263.000
83	29-2	2053	VOETBAL VR ENG NLD	Ver	14,7	30,9	2.251.000
84	5-1	2032	WIE IS DE MOL	Ned1	14,7	29	2.248.000
85	11-8	2247	HOCKEY OS DEU NLD HEREN HUL	Ned1	14,7	40,1	2.246.000
86	3-10	2039	VOETBAL CL AJAX REAL MADRID	Ned3	14,7	31,4	2.246.000
87	7-8	1854	WIELRENNEN OS BAAN KEIRIN HEREN F	Ned1	14,6	48,8	2.235.000
88	1-8	2121	ZWEMMEN OS VRIJE SLAG 100M HEREN	Ned1	14,5	39,7	2.229.000
89	7-1	2001	VOICE OF HOLLAND THE SING OFF	RTL4	14,5	29,6	2.228.000
90	19-2	1611	SCHAATSEN WK ALLROUND 10KM HEREN	Ned1	14,5	58,7	2.226.000
91	22-1	2023	BANANASPLIT	Ned1	14,4	29,1	2.208.000
92	13-1	2240	TV KANTINE	RTL4	14,4	33,6	2.205.000
93	24-10	2039	VOETBAL CL AJAX MAN CITY	Ned3	14,4	32,3	2.205.000
94	14-11	2025	VOETBAL VR NLD DEU	SBS 6	14,4	30,8	2.202.000
95	26-11	2215	MOEDER IK WIL BIJ DE REVUE	Ned1	14,4	34,4	2.201.000
96	31-12	2156	IK HOU VAN HOLLAND OUD EN NIEUW	RTL4	14,4	32,6	2.213.000
97	17-6	2247	VOETBAL EK NB	Ned1	14,3	37,8	2.195.000
98	30-7	2139	ZWEMMEN OS VLINDERSLAG 200M HEREN HF	Ned1	14,1	35,8	2.162.000
99	8-2	2048	DNA ONBEKEND	Ned1	14,1	31,6	2.156.000
100	19-5	2333	VOETBAL CL HUL	Ned3	14,1	42,8	2.154.000

Bron: www.kijkonderzoek.nl, bewerking Mulier Instituut.

Informatie over Nationaal Sportonderzoek (NSO)

In het najaar van 2012 heeft GfK Panel Services Benelux bv te Dongen (hierna GfK genoemd) in opdracht van het Mulier Instituut het veldwerk van het Nationaal Sportonderzoek 2012 uitgevoerd. Het *Nationaal Sportonderzoek* (NSO, 2012) is de opvolger van de *SportersMonitor*, een onderzoek dat door het Mulier Instituut periodiek is uitgevoerd. Doel van het onderzoek is inzicht te verkrijgen in diverse aspecten van sportbeoefening en sportbetrokkenheid van de Nederlandse bevolking. Ook andere sportgerelateerde vragen zijn binnen de onderzoeken geïncorporeerd. Eerdere metingen van de *SportersMonitor* hebben plaatsgevonden in 2008, 2010 en 2011, waarbij GfK telkens verantwoordelijk is geweest voor de uitvoering van het veldwerk.

De doelstelling van het NSO is het verkrijgen van inzicht in de sportparticipatie, mate van lichaamsbeweging en de attitude ten aanzien van sportgerelateerde onderwerpen van de Nederlandse bevolking van 15 tot en met 80 jaar. De doelpopulatie bestaat derhalve uit alle Nederlanders in de leeftijd van 15 tot en met 80 jaar wonend in particuliere huishoudens (exclusief personen woonachtig in instituten).

De opzet van het NSO 2012 is in grote lijnen vergelijkbaar met de eerdere metingen van de *SportersMonitor*. Hierdoor is er sprake van een optimale vergelijkbaarheid tussen eerdere metingen. De opzet van het NSO 2012 is als volgt:

- online onderzoek onder respondenten uit het GfK ConsumerJury Panel;
- steekproefomvang n=4.421 respondenten (respons 62%);
- leeftijd: 15 t/m 80 jaar;
- veldwerkperiode dinsdag 13 november 2012 tot en met vrijdag 23 november 2012.

GfK beschikt over verschillende consumentenpanels. Het veldwerk van het NSO 2012 is uitgevoerd op het GfK ConsumerJury Panel. Dit panel vormt een representatieve afspiegeling van de Nederlandse (Internet)populatie van vijftien jaar en ouder op de kenmerken leeftijd, geslacht, regio en opleidingsniveau. In totaal kunnen via internet ruim 25.000 panelleden worden geraadpleegd. Het panel bestaat uit een representatief huishoudpanel van minimaal 10.000 huishoudens en een representatief personenpanel bestaande uit minimaal 10.000 personen.

De steekproef is zodanig samengesteld dat het een afspiegeling vormt van de totale Nederlandse populatie op de kenmerken leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, en etniciteit (op randtotalen). Dit betekent dat de basissteekproef op dezelfde manier is opgebouwd als eerdere metingen van de *SportersMonitor*.

Panelleden hebben voor het invullen van een (volledige) vragenlijst een incentive (bonuspunten) ontvangen. Het toekennen van een incentive leidt er toe dat respondenten die mogelijk minder betrokken zijn bij het thema in dezelfde mate gemotiveerd zijn om de vragenlijst in te vullen.

Om er daarnaast voor te zorgen dat ook niet-sporters het onderzoek invullen, is gekozen voor een neutrale titel voor het onderzoek, namelijk 'gezondheid en bewegen'.

EINDNOTEN

1. Een uitgebreide beschrijving van Nederlandse prestaties op de Olympische en Paralympische Spelen is terug te lezen in *Evaluatie Olympische en Paralympische Spelen London 2012* (Van Bottenburg & Maks, 2012).
2. 22 grote televisiezenders zijn meegenomen in de analyses. Relevante ontbrekende zenders zijn daarbij Eurosport, Sport1 en Eredivisie Live.
3. Deze jury beoordeelt sportgerelateerde advertenties in print (dagbladen, tijdschriften, buiten-reclame), radio- en tv-commercials, promoties, internet/mobiel en totaalcampagnes. De jury bestond uit tien leden waaronder Arian Buurman en Frank van den Wall Bake.
4. Zie: www.olympic.org/Documents/olympic_charter_en.pdf.

Appendix II

Inspire-projecten uitgelicht: case studies

Door Bake Dijk (UU/USBO)

LEGACY OLYMPISCHE EN PARALYMPISCHE SPELEN

De Olympische als Paralympische Spelen zetten sterk in op sociale nalatenschap, de zogenaamde *social legacy* (zie ook hoofdstuk 3). Hiervoor is door het Local Organizing Committee Olympic Games (LOCOG) onder andere het 'Inspire Programme' opgezet: succesvolle, niet-commerciële initiatieven kunnen een Inspire Mark aanvragen en zich daarmee officieel verbinden aan de Spelen.

In opdracht van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) heeft het Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap (USBO) van de Universiteit Utrecht onderzoek gedaan naar de maatschappelijke waarde van de Olympische en Paralympische Spelen in Londen. De vraag vanuit NISB was hoe de maatschappelijke waarde van grote sportevenementen kan worden benut, vergroot en verankerd.

Het onderzoek is van 14 tot 21 mei 2012 in Londen uitgevoerd, voorafgaand aan de Olympische en Paralympische Spelen, met de volgende doelen:

- inzicht verkrijgen in de invloed van de Olympische Spelen, en meer specifiek het Inspire Mark, op de lokale organisatiepraktijken gericht op maatschappelijke vraagstukken en sport;
- het onderscheiden van kritische succesfactoren op het niveau van organisatie en inhoud van de Inspire-projecten;
- de belangrijkste lessen voor de Nederlandse situatie formuleren.

Er zijn in totaal elf cases uit het 'Inspire Programme' onderzocht door 24 studenten uit de master Sportbeleid en Sportmanagement van de Universiteit Utrecht, departement Bestuurs- en Organisationswetenschap. Voor de selectie van de cases is samengewerkt met Dr. Vassil Girginov van Brunel University. Van het onderzoek is het rapport '...Inspired by London 2012' verschenen in oktober 2012.

In deze bijdrage lichten we drie case studies uit de onderzochte reeks projecten toe op de thema's die centraal staan in dit rapport:

- Getting ready for the Games and beyond (*legacy*-thema sport);
- Disability Legacy Project (*legacy*-thema participatie en cohesie);
- Newham All Stars Sports Academy (*legacy*-thema Oost-Londen).

CONTEXT: DE MAATSCHAPPELIJKE WAARDE VAN (TOP)SPORTEVENEMENTEN

Aan de hand van een literatuuronderzoek (maart 2012¹) heeft USBO een conceptueel kader voor de waarde van (top)sportevenementen vormgegeven. De wetenschappelijke literatuur en beleidsgerichte onderzoeken maken duidelijk dat aan sport en topsport zeer diverse maatschappelijke betekenissen worden toegekend (Van Bottenburg & Schuyt, 1996; Van Eekeren, 2007; Van Bottenburg et al., 2012). Wanneer specifiek gekeken wordt naar sportevenementen, spreekt men vaak van 'maatschappelijke spin-off' of *legacy*. Uiteenlopende maatschappelijke waarden worden onder *legacy* geschaard.

Naast de economische kant van evenementen is het creëren van maatschappelijke spin-off, of langdurige nalatenschap (*legacy*), bij sportevenementen een steeds belangrijker (beleids)onderwerp. Vaak worden er *side-events* of nevenactiviteiten georganiseerd die specifiek gericht zijn op het creëren van (duurzame) maatschappelijke spin-off.

Uit overige (beleidsgeoriënteerde en wetenschappelijke) literatuur over *social legacy* – vooral rondom London 2012 – komen grofweg de volgende maatschappelijke waarden naar voren:

- sociale participatie, zoals *volunteering*, *community development*, sociale cohesie, sociaal kapitaal, educatie;
- sportparticipatie, sportontwikkeling en gezondheid;
- culturele *legacy*;
- houding t.o.v. gehandicapten(sport);
- duurzaamheid;
- (micro-)economische *legacy*.

Vanuit de literatuur kan worden vastgesteld dat de empirische ondersteuning van de maatschappelijke waarden, in termen van *legacy*, nog altijd minimaal is (Coalter, 2004; Horne, 2007; Van Bottenburg et al., 2012; Grix & Carmichael, 2012). Het staat bovendien niet bij voorbaat vast dat een evenement (positieve) maatschappelijke waarde zal opleveren: het daadwerkelijk realiseren van een *legacy* is complex en contextafhankelijk. Het evenement alleen is niet genoeg en er dient actief ingezet te worden op het creëren van maatschappelijke *legacy*.

'INSPIRE PROGRAMME'

Doel

Voor, tijdens en na de Olympische en Paralympische Spelen in Londen werd een groot aantal activiteiten georganiseerd, met als doel de *legacy* van de Spelen te waarborgen. Onder de noemer 'Get Involved' wil LOCOG zo veel mogelijk mensen betrekken bij de Spelen, bijvoorbeeld als bezoeker van de Culturele Olympiade of als vrijwilliger bij de Spelen.

Door middel van het 'Inspire Programme' kunnen niet-commerciële organisaties hun projecten koppelen aan de Spelen. Organisaties kunnen een Inspire mark aanvragen, een logo waarmee het project dat ze uitvoeren een officiële 'olympische' status krijgt. De projecten vinden plaats in heel Groot-Brittannië.

Figuur A2.1 Inspire Mark.

In totaal heeft LOCOG 2.713 Inspire Marks verschaft aan projecten gericht op de volgende zes thema's:

- 117 duurzaamheid projecten;
- 459 educatieve projecten;
- 178 vrijwilligerswerk projecten;
- 70 ondernemerschap (business) projecten;
- 1.172 sportprojecten;
- 717 culturele projecten.

Deze thema's zijn op verschillende manieren in te vullen, waardoor zij soms in meerdere thema's vallen en meerdere maatschappelijke waarden vertegenwoordigen. LOCOG heeft een aantal eisen opgesteld om als project in aanmerking te komen voor het Inspire-programma. Het project of de activiteit moet:²

- geïnspireerd zijn door de Olympische Spelen 2012;
- innovatief en uitzonderlijk zijn;
- participatief, inclusief en toegankelijk zijn;
- goed gepland en gemanaged zijn;
- georganiseerd zijn door een of meerdere niet-commerciële organisaties;
- volledig gefinancierd zijn, zonder commerciële financiering.

Wanneer een project het Inspire Mark heeft, kan de organisatie gebruikmaken van ondersteuning op het gebied van communicatie, zoals opname in de mediacampagnes van London 2012, de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van London 2012 bij de belangrijkste activiteiten en ruimte voor promotie – bijvoorbeeld in de vorm van een blog – op de website van London 2012.

Beoogde uitkomsten van de projecten zijn onder andere: nieuwe doelgroepen bereiken, nieuwe partnerschappen aangaan, bredere (politiek/maatschappelijke/financiële) steun krijgen, het versterken van de positie van de organisatie en media-aandacht.³

Resultaten

Uit een enquête, afgenomen onder 290 uitvoerende organisaties van de Inspire-projecten, komen de volgende algemene resultaten van het gehele 'Inspire Programme' in de periode april 2008-maart 2012 (LOCOG, 2012)

- 72 procent van de projectleiders geeft aan dat het eigen project niet had plaatsgevonden, of niet van dezelfde grootte was geweest, als de Olympische Spelen niet in Londen waren geweest;
- 54 procent van de Inspire-projecten werden gedurende 1 jaar of langer uitgevoerd;
- 75 procent van de Inspire-projecten waren gelinked aan de Olympische London 2012 programma's: 'Cultural Olympiad' (31%), 'Olympic Torch Relays' (30%) en 'Get Set' (27%);
- 94 procent van de projecten hebben een participatie-element in zich, wat laat zien dat de Inspire-projecten met name op het actief meedoen gericht zijn;
- meer dan 10 miljoen mensen (1 op de 6) in Groot-Brittannië zijn betrokken geweest bij de Inspire-projecten;
- er zijn minstens 20 miljoen mogelijkheden gecreëerd om mee te doen aan een Inspire-project;
- negen van de 10 projectleiders zijn geïnspireerd door de Inspire-projecten om vergelijkbare projecten in de toekomst te leiden;
- de verwachting van de projectleiders is dat 78 procent van de Inspire-projecten gecontinueerd worden na de Spelen.

INSPIRE-PROJECT: 'GETTING READY FOR THE GAMES AND BEYOND'

Doel

Eenzijds het vergroten van de sportparticipatie onder groepen jeugd waarin de participatie achterblijft. Anderzijds het ondersteunen van lokale organisaties in het aanbieden verschillende en toegankelijke sportprogramma's.

Doelgroep

Jeugd van 8 tot 25 jaar. Vooral uit de wijken en milieus (Centraal, Oost-Londen) met minder 'mogelijkheden'.

Duur

Vanaf juni 2009 tot maart 2013 (afhankelijk of er geld beschikbaar komt/blijft wordt het vervolgd).

Frequentie

Verschillend, dit hangt af van de clubs en de sportende jeugd.

Organisatie

Project wordt georganiseerd door London Youth, grotendeels gefinancierd door de Mayor of London.

'Getting Ready for the Games and Beyond' is een programma voor sportontwikkeling ten behoeve van de jeugd in Londen. Het doel van het project is het benutten van de kansen en mogelijkheden van London 2012 om de jeugd in Londen te inspireren en mogelijkheden te creëren om deel te nemen aan activiteiten rondom sport en gezondheid. Deze activiteiten dienen bovendien bij te dragen aan persoonlijke en sociale vaardigheden, het zelfvertrouwen en het welbevinden van deze groep.

London Youth (een netwerk van 400 jeugdwelzijnsorganisaties) werkt aan de capaciteit van buurtsportverenigingen om een structureel en gevarieerd aanbod te realiseren voor de jeugd. Ze willen de sportparticipatie verhogen van schoolgaande jeugd en jongvolwassenen, met name onder jeugd die bekend staat als inactief. Verschillende buurtsportverenigingen komen in aanmerking voor test-sportdagen. Tijdens deze dagen kunnen buurtsportverenigingen clinics voor de meest uiteenlopende sporten organiseren voor jeugd uit de wijken. Deze sportdagen worden georganiseerd in samenwerking met sportbonden en andere partners om zo een divers aanbod aan sport te realiseren.

Succesfactoren

Een sterk netwerk: London Youth heeft van oudsher een groot netwerk in de verschillende boroughs. De organisaties waarmee zij samenwerken in de wijken zien London Youth niet als een concurrent maar als partner. De samenwerkende partners hebben een gezamenlijk doel, namelijk het verhogen van de sportparticipatie en het verbeteren van de toegankelijkheid van sport. London Youth heeft bovendien een directe relatie met de buurtsportverenigingen en past de sportactiviteiten aan op de lokale context van de verenigingen.

Ingebed in de wijken: Binnen het project worden *community coaches* geworven en opgeleid. Deze *community coaches* zijn afkomstig uit de wijken, kennen veel mensen in de wijken en gelden soms als rolmodel. Dit biedt kansen voor deze coaches om zich te ontwikkelen, en kansen voor de buurtsportverenigingen om aansluiting te krijgen bij de doelgroep.

Eigenaarschap van en aansluiting bij de doelgroep: London Youth bedenkt niet zelf welke sporten zij aanbieden aan de jongeren. Via de buurtsportverenigingen kunnen de deelnemers bepalen welke sport zij graag willen beoefenen. Er wordt op een positieve manier benadrukt wat jongeren wél kunnen; zijn ze niet goed met hun voeten, ga dan met de handen aan de slag. De sporten worden niet helemaal vrijblijvend aangeboden. Het is belangrijk de jongeren een doel te geven waar ze naartoe kunnen trainen. Bijvoorbeeld in het roeien (ergometer), is het doel om tegen andere buurtsportvereniging te laten strijden (*head-to-head* of via het online vergelijken van tijden).

Spanningsvelden

Belemmeringen en voordelen van communicatie met het Inspire Mark: Het Inspire Mark kan in sommige gevallen belemmerend werken voor London Youth. Communicatie rond het project, waarbij het Mark gebruikt wordt, moet ver van te voren worden aangevraagd bij LOCOG. Hierdoor wordt het Mark in sommige gevallen niet gebruikt. Daarnaast lijkt een Inspire Mark voor deelnemers geen toegevoegde waarde te bieden: het maakt voor hen geen verschil of het een Inspire-project is of niet. De jongeren zijn geïnteresseerd in de sporten die ze kunnen beoefenen binnen de buurtsportvereniging.

Daar staat tegenover dat het Inspire Mark ook voordelen biedt. Via het Mark zijn netwerkbijeenkomsten georganiseerd die interessant waren voor London Youth. Ook heeft het project een 'Sportsmark' van Sport England gekregen. Dit was lastiger geweest zonder het Inspire Mark. Tot slot is het ook makkelijker geworden voor London Youth om sponsors aan het project te binden. Deze sponsors brengen echter wel nieuwe spanningsvelden met zich mee: sommige sponsors willen alleen sponsoren in de *host boroughs*, wat tot gevolg heeft dat er verschillen ontstaan in sponsoring tussen de buurtsportverenigingen wat tot wrijving kan leiden. Een algemene vraag bij de voordelen van het Inspire Mark heeft betrekking op de continuïteit: In hoeverre zullen de middelen ook na de Spelen beschikbaar blijven en sponsors betrokken kunnen worden?

INSPIRE-PROJECT: 'DISABILITY LEGACY PROJECT'

Doel

Meer gehandicapte mensen op jonge leeftijd aan het sporten krijgen zodat sport een gewoonte wordt en de jongeren daar de rest van hun leven profijt van hebben.

Doelgroep

Mindervalide jongeren in Londen.

Duur

September 2011-september 2013.

Frequentie

Wekelijks.

Organisatie/funding

Het project wordt deels gefinancierd door de Peter Harrison Foundation met als doel om sportverenigingen in de vijf van de zes *host boroughs* beter toegankelijk te maken voor mindervalide jongeren. Access Sport is de koepelorganisatie, vijf sportverenigingen zijn partners geworden in het project, elk met eigen aanvullende financiering.

Het 'Disability Legacy Project' is in september 2011 door Acces Sport (sportwelzijnsorganisatie) gestart als onderdeel van een groter *legacy*-programma. Dit grotere programma heeft als doel om binnen twee jaar negenduizend jongeren regelmatig te laten sporten, 450 nieuwe coaches op te leiden en 450 vrijwilligers te werven. Dit deelproject is specifiek gericht op minder valide jongeren.

Het 'Disability Legacy Project' heeft als doel om binnen twee jaar vijf reguliere sportverenigingen te voorzien van kennis en middelen om meer mindervalide jongeren te laten sporten. Access Sport ondersteunt de projecten niet alleen door middel van geld maar biedt ook ondersteuning op het gebied van sponsoring, kennisdeling en specifieke omstandigheden. De jongeren kunnen de volgende sporten beoefenen via het project: boksen, hockey, judo en atletiek (bij twee clubs).

Succesfactoren

Vooronderzoek: Voordat het project werd opgezet is er een marktonderzoek verricht in de regio naar soortgelijke initiatieven. Daarnaast is er een onderzoek uitgevoerd onder de doelgroep van het project, gehandicapte jongeren. Vanwege de uitkomsten van deze onderzoeken besloot Acces Sport startkapitaal beschikbaar te stellen voor de participerende sportverenigingen.

Divers aanbod: Er is een uiteenlopend aanbod van sporten en tijden waarop kinderen kunnen sporten. Ze kunnen wekelijks naar de club komen, maar ook dagelijks als daar behoefte aan is.

De inzet van een rolmodel: In het Malaika Youth Project (een boksschool) is James Cook een rolmodel voor (mindervalide) sporters. Deze grote naam binnen de bokswereld is na zijn carrière teruggekeerd naar Londen met als doel een plek te creëren waar kinderen zich kunnen verenigen. Hij wil kinderen normen en waarden bijbrengen en hen laten inzien dat er belangrijkere zaken zijn dan alleen geld.

Spanningsvelden

Een van de doelen van Acces Sport is het realiseren van een duurzame *legacy* van de Olympische en Paralympische Spelen. De link met de Spelen wordt echter niet uitgedragen door de aangesloten sportverenigingen.

Bovendien vrezen de deelnemende sportclubs voor het einde van het project als de Olympische Spelen voorbij zijn, omdat er dan mogelijk minder financiering beschikbaar is voor Access Sport en daarmee de ondersteuning aan de verenigingen.

INSPIRE-PROJECT: 'NEWHAM ALL STARS SPORTS ACADEMY'

Doel

Het helpen van jonge mensen om hun ambities te verwezenlijken. Basketbal biedt hen de tools dit te realiseren en hen tot jonge leiders of nieuwe sporthelden op te leiden.

Doelgroep

Jongens en meisjes vanaf twaalf jaar in verschillende leeftijdscategorieën.

Locatie

De Universiteit van Oost Londen, Newham – thuishaven van Team USA tijdens de Spelen.

Duur

Structureel, het was al een bestaande organisatie.

Frequentie

4 dagen per week; training of wedstrijd.

Organisatie

Publiek-privaat partnerschap, onder meer met de lokale overheid, politie en het vliegveld. Opvallend: ondanks Mark geen contact met LOCOG volgens de projectleider.

De 'Newham All Star Sports Academy' (NASSA) is een communitybasketbalproject, vergelijkbaar met een lokale basketbalclub. Deze club heeft 500 leden en daarnaast zijn er tweeduizend kinderen via verschillende scholen betrokken bij het basketbalproject. Meer dan 25 gekwalificeerde coaches en twintig vrijwilligers zorgen ervoor dat het project uitgevoerd kan worden. Vanwege het project 'Carry a ball, not a blade', waar NASSA in 2008 mee gestart is, en omdat zij het grootste communityproject van Londen is, heeft NASSA het Inspire Mark ontvangen. Via clinics en voorlichting wordt geprobeerd het aantal geweldsincidenten met steekwapens in Newham terug te dringen.

'Carry a ball, not a blade' is een klein onderdeel van NASSA. De organisatie, inclusief verschillende projecten, trainingen en wedstrijden voor de jeugd in Oost Londen. De Olympische Spelen hebben rechtstreeks invloed gehad op de accommodatie van NASSA: dit luxe complex was er zonder de Spelen niet, of pas over langere tijd geweest. Verder is er niet direct invloed zichtbaar op het project, maar de kernwaarden van de Spelen en het laten samenkomen van verschillende

culturen staan ook centraal bij NASSA. Ook zien de gesproken betrokkenen een positieve invloed uitgaan van de Spelen om de persoonlijke levens van mensen te inspireren door middel van sport.

Succesfactoren

Meer dan basketbal: Jongeren uit Oost-Londen krijgen bij NASSA de kans om tegen een kleine vergoeding op een passend niveau te basketballen. Daarnaast zit er een opvoedkundig element in: de coaches benadrukken waarden als respect, discipline, een gezonde leefstijl en plezier: *basketbal skills* en *life skills*. Indirect wil men hiermee geweld in de wijk terugdringen (in samenwerking met de politie).

Eerste contact op scholen: NASSA geeft clinics op scholen, waar zij tegelijkertijd het belang van sporten en een gezonde leefstijl onder de aandacht brengt. Vervolgens kunnen de kinderen zich aanmelden bij de reguliere training. 500 leden heeft NASSA inmiddels en de meeste teams acteren op het hoogste niveau in het Londense of zelfs Engelse basketbal.

Het familiegevoel: Alle betrokkenen waar mee gesproken is, zien NASSA als een grote familie. Het opvoedkundige element, respect voor elkaar, gelijkheid (onderling en tussen coach en speler) en een positieve houding speelt hierin een grote rol. De betrokkenen zien de resultaten hiervan ook terug.

INSPIRATIE VOOR NEDERLAND?

Wanneer de casestudies gezamenlijk worden beschouwd, kunnen de volgende succesfactoren en spanningsvelden onderscheiden worden.

Succesfactoren

Uit de analyse van de succesfactoren en knelpunten van de elf cases (inclusief de acht cases die hier niet beschreven zijn), kunnen een aantal generieke succesfactoren worden onderscheiden.

Landelijke ondersteuning

- biedt de mogelijkheid om op lokaal niveau gebruik te maken van kennis en ervaring die eerder elders is opgedaan;
- kan de mogelijkheid bieden om gebruik te maken van landelijke faciliteiten en middelen;
- biedt vanuit de evenementenorganisatie de mogelijkheid enig toezicht te houden op de kwaliteit van de aangeboden activiteiten.

Bestaande initiatieven

Lokale initiatieven die al gericht zijn op het bereiken van *social legacy* door middel van sport, kunnen makkelijk aanhaken op landelijke doelstellingen van het 'Inspire Programme'.

Een sterk lokaal netwerk

Vanuit goede bestaande en nieuwe relaties tussen lokale organisaties kunnen verbindingen worden gezocht om het project beter, sterker en duurzamer te maken.

Duidelijke lokale rolverdeling

Binnen de lokale netwerken komt terug dat iedere partner een duidelijke rol heeft. In een groot aantal casestudies is er één coördinerende partij die partnerschappen is aangegaan met organisaties die allemaal hun eigen rol in de uitvoer hebben.

Eigenaarschap en invloed van de doelgroep

Activiteiten worden samen met de doelgroep vormgegeven, waardoor er een gedeelde verantwoordelijkheid ontstaat en de doelgroep meer betrokken raakt bij het project.

Laagdrempelige initiatieven

Belangrijk is dat sport in eerste instantie als doel wordt gezien, zonder de maatschappelijke boodschap heel erg voor het voetlicht te brengen. Sport wordt eerst gezien als doel, dan pas als middel.

Competente (vrijwillige) medewerkers

Op het strategisch niveau in het contact met LOCOG, het aangaan van samenwerkingsverbanden en het betrekken van sponsors; op uitvoerend niveau in het omgaan met de deelnemers, vaak een specifieke doelgroep. Vaardigheden met betrekking tot de problemen binnen de doelgroep, het omgaan met onverwachte situaties en een grote betrokkenheid bij het project zijn essentieel.

Spanningsvelden

Het maatschappelijke succes van de projecten binnen het 'Inspire Programme' is vooral afhankelijk gebleken van de mate waarin actoren hebben weten om te gaan met de volgende strategische spanningsvelden:

- centrale aansturing versus lokale uitvoering. De projecten waarin het gelukt is optimaal gebruik te maken van de voordelen van centrale aansturing, bijvoorbeeld door het Inspire Mark in te zetten voor bekendheid en financiering en gebruik te maken van kennis en ervaring van elders, en de uitvoering *bottom up* vorm te geven, maken de meeste kans *social legacy* te produceren. Door de landelijke en lokale succesfactoren optimaal op elkaar af te stemmen vergroot de kans dat het project uiteindelijk tot maatschappelijke *legacy* zal leiden. Met andere woorden: 'denk landelijk, acteer lokaal';
- momentum van het evenement versus duurzame *legacy*. De projecten die het gelukt is hun project in de context van de Spelen op te laten nemen en tegelijkertijd hebben gezorgd voor duurzame financiering en samenwerkingsrelaties, maken de meeste kans *social legacy* te produceren. Door de korte termijn en het vaak unieke moment van het evenement en het zicht op het langetermijnbelang van de interventie optimaal op elkaar af te stemmen, wordt de kans dat het project uiteindelijk tot maatschappelijke *legacy* zal leiden groter. Met andere woorden: benut het moment als katalysator voor het einddoel.

Lessen voor Nederland

Op basis van het inzicht in de succesfactoren en spanningsvelden kunnen de volgende lessen worden getrokken:

Een stap terug: de operationalisering van legacy

Ook in Nederland is het de komende jaren van belang de *legacy* van sportevenementen (systeematisch) in kaart te brengen. Vanuit het onderzoek en beleid worden er verschillende methodieken ontwikkeld, maar het is van belang deze op elkaar aan te laten sluiten.

Om systematisch toe te werken naar betere methoden die (1) rekening houden met de context van het evenement en (2) aansluiten op de uitvoeringspraktijk, is het goed een aantal vragen te stellen. Daarbij is het meten van de output en impact van belang, maar ook het systematisch in beeld brengen van het (organisatie)proces, zodat inzicht ontstaat in de wijze waarop de output en impact tot stand komen en geleerd kan worden voor toekomstige evenementen.

Zorg voor verbinding tussen het hoofdevenement en de maatschappelijke activiteiten

De zichtbaarheid van de link met de Spelen was in de meeste casestudies minimaal. Oorzaken hiervan lagen met name in de bureaucratische en beperkende regels van bovenaf. Maar ook in een minder strenge context dan de olympische is een goede verbinding met het hoofdevenement belangrijk: zowel zichtbaarheid van het evenement in de projecten als van de projecten in het evenement. Ook hierbij gaat het om het benutten van de voordelen en het beperken van de belemmeringen:

- faciliteer als evenementorganisatie (of als koepelorganisatie voor alle evenementen) een platform om de voordelen op relatie- en communicatiegebied met (potentiële) partners en sponsors te benutten;
- beperk de regelgeving omtrent zichtbaarheid van de link met het evenement door dit van tevoren vast te leggen, of – zeker bij grote evenementen als de Spelen – hoe je de belemmeringen meer kunt omzeilen. Van de poging van Inspire om dit te doen (geen gebruik van de ringen of het woord 'olympisch'), kan worden geleerd dat dit niet de manier is;
- het momentum maakt de projecten mogelijk: draag uit dat zonder het evenement de activiteit of project niet (op deze manier) zou bestaan.

Streef naar zichtbare en tastbare nalatenschap op de lange termijn

Een activiteit waarbij kinderen een middagje komen sporten of naar een tentoonstelling kijken is leuk, maar voor een echte maatschappelijke nalatenschap zal dit niet zorgen. Afhankelijk van het soort evenement (grootte, schaal, duur, et cetera), kunnen dit soort activiteiten in meer of mindere mate deel uitmaken van het side-eventprogramma. Om een duurzame *legacy* te creëren is meer nodig. De kans op duurzaamheid vergroot wanneer er iets tastbaars wordt achtergelaten. In Nederland valt hierbij te denken aan:

- het hergebruik van de faciliteiten van het project door de doelgroep (bijvoorbeeld via scholen);
- jaarlijks terugkerende activiteiten zoals de tourtocht die in Utrecht is blijven bestaan na de Giro-etappe;
- de doorstroom naar een vereniging;
- sterk en elkaar versterkend lokaal netwerk (zogenaamde *smart partnerships*) opbouwen.

EINDNOTEN

1. Zie hiervoor het document *Het evenement alleen is niet genoeg!* (Van Eekeren & Brinkhof, 2012).
2. LOCOG, Inspire programme leaflet.
3. Zie: FAQ website Inspire, www.london2012.com/about-us/inspire/.

LITERATUUR APPENDIX II

- Bottenburg, M. van & Schuyt, K. (1996) *De maatschappelijke betekenis van sport*. Arnhem: NOC*NSF.
- Bottenburg, M. van, Elling, A., Hover, P., Brinkhof, S. & Romijn, D. (2012). *De maatschappelijke betekenis van topsport*. Utrecht: Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap, Universiteit Utrecht/Mulier Instituut.
- Coalter, F. (2004). 'Stuck in the blocks? A sustainable sporting legacy'. In: A. Vigor, M. Means & C. Tims (pp. 91-108) *After the gold rush. A sustainable Olympics for London*. London: Ippr/Demos.
- Eekeren, F. van (2007). *Uitwerking van de bouwsteen 'maatschappelijke betekenis' in het kader van Olympisch Plan 2028*. Utrecht: Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap, Universiteit Utrecht.
- Eekeren, F. van & Brinkhof, S. (2012). *Het evenement alleen is niet genoeg!* Universiteit Utrecht
- Grix, J. & Carmichael, F. (2012). 'Why do governments invest in elite sports? A polemic'. In: *International Journal of Sport Policy and Politics*, 4(1), 73-90.
- Horne, J. (2007). 'The four 'knowns' of sports mega-events'. In: *Leisure Studies*, 26(1), 81-96.
- LOCOG (2012). *Inspire Program. Key facts and figures*. Londen: LOCOG.

Appendix III

Bijlagen hoofdstuk 2

Tabel A4.1 Waarom bent u een sterk tegenstander van het organiseren van de Olympische Spelen 2012 in het Verenigd Koninkrijk? (%) (meest genoemde antwoorden).

	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Kost teveel	-	49	42	42	-	21*	33*	31*
Verspilling van geld	-	19	21	22	-	25*	24*	23
Moet elders in het land	-	13	9	7	-	7*	5*	5*
Het land kan het niet betalen	-	-	-	-	-	18	26*	17
Geld kan beter besteed worden	-	19	20	16	-	14*	16	15
Ik verwacht niet dat het goed verloopt	-	7	4	4	-	1*	5	10
Het zal alleen Londen ten goede komen	-	7	4	3	-	4*	9	8
Houd niet van sport of atletiek	-	2	3	3	-	3	4	6
Veiligheid angsten	-	2	3	2	-	2	4	3

* Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS (2013).

Tabel A4.2 Waarom bent u een sterk voorstander van het organiseren van de Olympische Spelen 2012 in het Verenigd Koninkrijk? (%) (meest genoemde antwoorden).

	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	Januari- december 2012
Goed voor het land in het algemeen	-	35	33	33	-	28*	27*	21*
Verbeteren imago van het land	-	-	-	-	-	4	16	21*
Stimuleren van sport en fitheid	-	20	20	18	-	18*	13*	11*
Ik houd van atletiek/sport	-	8	8	8	-	10	12*	11*
Nationale trots/patriotisme	-	6	5	6	-	4*	8*	10*
Het zal mensen samenbrengen	-	-	-	-	-	3	5*	10*
Het werd tijd dat we een kans kregen (een groot sportevenement te organiseren)	-	-	-	-	-	4	11*	10*
Goed voor toerisme	-	7	7	7	-	10*	12*	9*

* Significant verschil t.o.v. 2005/2006.

Bron: DCMS 2013.

Tabel A4.3 Bent u van plan de Olympische of Paralympische Spelen 2012 in Londen op een van de volgende manieren te volgen? (passieve betrokkenheid) (% bevolking stadsdelen Oost-Londen 16 jaar en ouder).

	Totaal	Barking en dagenham	Greenwich	Hackney	Newham	Tower hamlets	Waltham forest
Thuis tv-kijken	77	76	80	73	73	77	85
De krant lezen (online of offline)	27	26	23	29	14	33	36
Thuis op internet bekijken of luisteren	19	17	11	26	16	23	21
Het bekijken van live-evenementen op grote publieke schermen	19	14	10	26	15	23	26
Thuis naar de radio luisteren	13	9	15	16	7	11	20
Een van bovenstaande manieren	85	83	85	82	87	86	87
Geen van bovenstaande manieren	15	17	15	18	13	14	13

Bron: DCMS (2012c).

Tabel A4.4 Bent u van plan de Olympische of Paralympische Spelen 2012 in Londen op een van de volgende manieren te volgen? (actieve betrokkenheid) (% bevolking Stadsdelen Oost-Londen 16 jaar en ouder).

	Totaal	Barking en dagenham	Greenwich	Hackney	Newham	Tower hamlets	Waltham forest
Het bezoeken van een gratis olympisch of paralympisch evenement	17	12	14	17	18	30	10
Het bezoeken van een betaald olympisch of paralympisch evenement	11	8	9	12	8	16	12
Nog niet besloten/ Weet niet	11	11	8	13	10	12	11
Een nieuwe of verbeterde sport-faciliteit van de Olympische Spelen gebruiken	5	-	-	-	-	-	-
Het deelnemen aan een aan de Spelen gerelateerde gemeenschapsevenement of -activiteit	5	-	-	-	-	-	-
Spelen gerelateerde werkgelegenheid of trainingen	4	-	-	-	-	-	-
Het uitvoeren van vrijwilligerswerk tijdens de Spelen	3	-	-	-	-	-	-
Deelnemen aan een Spelen gerelateerd cultureel evenement of activiteit	3	-	-	-	-	-	-
Deelnemen aan een Spelen gerelateerde sport- of lichamelijke activiteit	1	-	-	-	-	-	-
Geen van bovenstaande manieren	57	64	67	56	55	46	58
Ten minste één van bovenstaande manieren/Weet niet	43	36	33	44	45	54	42

Bron: DCMS (2012c)

Appendix IV

Bijlagen hoofdstuk 5

Tabel A5.1 Aantal bezoeken, overnachtingen en uitgaven van buitenlandse bezoekers in het Verenigd Koninkrijk 2008-2012, in absolute aantallen (x 1.000) en procenten.

Jaar	Q	Bezoeken		Nachten		Uitgaven	
		Bezoeken (x 1.000)	Vergelijking zelfde Q jaar eerder (%)	Nachten (x 1.000)	Vergelijking zelfde Q jaar eerder (%)	Uitgaven (x mln GBP)	Vergelijking zelfde Q jaar eerder (%)
2008	1	7.195	7	51.481	8	3.129	4
	2	8.405	-1	56.162	-5	4.231	10
	3	9.358	-2	87.153	-1	5.194	-1
	4	6.930	-13	50.979	-11	3.769	-3
	Jr.	31.888		245.775		16.323	
2009	1	6.213	-14	44.348	-14	3.221	3
	2	7.943	-6	54.696	-3	4.097	-3
	3	8.780	-6	81.582	-6	5.418	4
	4	6.954	0	48.761	-4	3.856	2
	Jr.	29.889		229.387		16.592	
2010	1	5.904	-5	39.856	-10	2.930	-9
	2	7.754	-2	53.500	-2	4.365	7
	3	8.985	2	83.603	2	5.382	-1
	4	7.160	3	50.886	4	4.222	9
	Jr.	29.803		227.846		16.899	
2011	1	6.113	4	41.636	4	3.144	7
	2	8.307	7	58.002	8	4.493	3
	3	9.172	2	86.670	4	5.965	11
	4	7.205	1	48.888	-4	4.396	4
	Jr.	30.798		235.197		17.998	
2012	1	6.249	2	41.393	-1	3.212	2
	2	8.457	2	55.129	-5	4.661	4
	3	8.786	-4	83.207	-4	6.474	9
	4	7.592	5	50.461	3	4.293	-2
	Jr.	31.084		230.191		18.640	

Bron: Office of National Statistics (2013), bewerking Muller Instituut.

The story of *London* 2012

Met het opdrogen van de inkt van de handtekeningen onder het hostcity-contract begon op 6 juli 2005 in Singapore voor de Britten de aanloop naar de Olympische en Paralympische Spelen van 2012. De Britten hadden twee ambities met het binnenhalen van de Spelen. In de eerste plaats het neerzetten van een goedgeolied sportevenement, en in de tweede plaats de Britse samenleving optimaal te laten profiteren van de Spelen.

Het algehele beeld is dat de Britten die ambities hebben waargemaakt. De Spelen van 2012 waren een groot succes, niet in het minst door de vlekkeloze organisatie, de soms prachtige decors en de gastvrijheid van de talloze *Games Makers*. Het kan haast niet anders of dat succes moet ook een impact hebben gehad op de Britse samenleving en op de Britse sport.

Maar is dat ook zo? In dit rapport maken onderzoekers van het Mulier Instituut de balans op van drie jaar spitten naar de betekenis van 'London 2012'. Wat is er terechtgekomen van alle mooie beloften, van die vele fraaie *legacy*-projecten? Hoe is het sinds de Spelen gesteld met de Britse economie, de sportdeelname en de gebieden rondom het Olympisch Park? En hoe hebben Nederlanders de Spelen van 2012 beleefd? Aan de hand van de talloze verschenen rapporten, uitkomsten uit enquêtes en berichten uit de media maken onderzoekers van het Mulier Instituut de (voorlopige) balans op.

The story of London 2012 bevat een schat aan informatie over het verloop en de betekenis van de Olympische en Paralympische Spelen van 2012. Daarmee is het rapport van grote waarde voor iedereen die zich beleidsmatig of anderszins interesseert in grote sportevenementen, en wat die voor de maatschappij kunnen betekenen.

